

**Väinö Kantele lähetystyöntekijänä kommunistien
valtaannousun aikana Kiinassa 1948–1951**

Essi Avela
Yleisen kirkkohistorian pro gradu -tutkielma
Elokuu 2010

Sisältö

1. Johdanto.....	1
1.1. Tutkimustehtävä	1
1.2. Lähetysharrastus leviää ja suuntautuu Kiinaan.....	8
1.3. Suomalaisen lähetystyön alku Kiinassa.....	11
1.4. Väinö Kantele – pappi ja lähetysaarnaaja	15
2. Kolmas työkausi Kiinassa alkaa	26
2.1. Paluu kentälle ja työskentelyä rauhallisessa Yungšunissa.....	26
2.2. Sotilaallinen tilanne kiristyy	31
2.3. Lähtökäsky tulee	33
3. Kantele jatkaa työtään kommunismin alla	39
3.1. Jäämispäätös kypsyy ja työnteko jatkuu.....	39
3.2. Valta vaihtuu Yungšunissa	43
3.3. Lähetyskentän hajaannus ja mahdollisuudet.....	49
3.3.1. Heikko usko ja sotilaat ongelmana	49
3.3.2. Työalueen järjestäytyminen	52
3.4. Kirkkojen manifesti ja maareformi rajoittavat lähetystyötä	53
3.4.1. Poliittiset muutokset ravisuttavat Kiinaa vuonna 1950	53
3.4.2. Uudistusten vaikutus SLS:n työalueella	57
4. Kantele joutuu lähtemään Kiinasta	62
4.1. ”Nyt olen suljettu asemalle”	62
4.2. Laulava evankelista	66
4.3. Lähetysveteraani jättää kentän	69
5. Tutkimustulokset.....	75
6. Lyhenteet	82
7. Lähteet ja kirjallisuus	83
Lähteet	83
Painamattomat lähteet	83
Painetut lähteet.....	83
Sanoma- ja aikakauslehdet	84
Kirjallisuus.....	84
8. Henkilöhakemisto	90

1. Johdanto

1.1. Tutkimustehtävä

Helsingin Länsi-Pasilassa sijaitsee korttelin mittainen katu, joka kantaa Väinö Kanteleen nimeä. Autoilla ei ole kadulle asiaa, vaan kyseessä on kävelykatu, jonka keskelle on istutettu puita. Mutta vaatimattomintakaan katua ei nimetä satunnaisen kauttakulkijan mukaan, vaan nimen taustalla on aina jollain tavoin merkittävä henkilö. Väinö Kantele (1882–1956), jonka mukaan katu on nimetty, oli pasilalainen pappi, joka lähti lähetystyöhön Kiinaan 1900-luvun alkupuolella. Hän työskenteli Keski-Kiinassa Hunanin maakunnassa yhteensä kolmen työkauden¹ ajan. Tässä tutkimuksessa selvitän, millaista oli Väinö Kanteleen työ hänen kolmannella työkaudellaan vuosina 1948–1951 kommunistien valtaannousun aikana. Suomalaislähettien pääjoukko poistui Kiinasta vuonna 1949 kommunistiuhan takia, minkä jälkeen kentälle jäi vain kaksi Suomen Lähetysseuran (SLS) työntekijää, Väinö Kantele ja Päivö Parviainen². He eivät kuitenkaan työskennelleet yhdessä, vaan itsenäisesti eri paikkakunnilla.³

Tutkin, millaista oli työskennellä lähetystyöntekijänä maailmansotien jälkeisessä Kiinassa, jonka poliittinen tilanne oli suuressa murroksessa. Mao Zedong⁴ julisti kommunistisen Kiinan kansantasavallan perustetuksi lokakuussa 1949 pitkällisen sisällissotien sarjan jälkeen. Vanha hallinto pakeni Taiwanille. Kommunistit vastustivat imperialismia ja ulkomaalaisten läsnäoloa Kiinassa. Kristinuskon ja lähetystyöntekijöiden ajateltiin edustavan imperialismia, joten sekä kirkkojen että lähetysjärjestöjen toimintaa pyrittiin rajoittamaan.⁵ Tätä taustaa vasten lähestyn tutkimuskysymystäni. Keskeisiä apukysymyksiäni ovat muun muassa seuraavat: Mitä Väinö Kantele teki Kiinassa? Millaiset olivat mahdollisuudet lähetystyön tekemiseen keskellä Kiinan poliittista murrosta? Mikä sai Kanteleen jäämään työkentälle suomalaisten lähettien pääjoukon lähtiessä takaisin Suomeen? Minkä takia Kantele lopulta lähti Kiinasta? Tarkastelen myös sitä, miten SLS reagoi kahden työntekijän

---

¹ Lähetystyöntekijät työskentelivät yhtäjaksoisesti lähetyskentällä yleensä noin 4–8 vuoden mittaisen työkauden ajan.

² Kiinassa vuosina 1946–1953.

³ Pappismatrikkeli 1953, 309; Saarilahti 2002, 432–433; Aittola 2007b, 100–101.

⁴ Vanhempia kirjoitusmuotoja Tsetung ja Tse-tung.

⁵ Chesneaux & Le Barbier & Bergère 1977, 337–339; Moise 1986, 121; Wickeri 2007, 83; Ijäs 2008, 120.

pysyttelemiseen kentällä vastoin ohjeita. Tämän työn puitteissa ei kuitenkaan voida antaa kattavaa kuvaa siitä, millaisiksi SLS koki mahdollisuudet jatkaa Kiinan-työtä kommunistien valtaannousun jälkeen.

Olen valinnut tarkastelun kohteeksi Kanteleen viimeisen työkauden kahdesta syystä: Ensinnäkin hän työskenteli tuolloin käytännössä katsoen yksin kiinalaisten kanssa muiden suomalaisten jätettyä työkenttensä Päivö Parviaista lukuun ottamatta. Vuoden 1949 jälkeiseltä ajalta ei siis löydy muiden suomalaisten lähetystyöntekijöiden kokemuksia Kiinasta, joten vuosien 1949–1953 tapahtumiin lähetyskentällä voi päästä käsiksi vain heidän kahden kautta. Toisekseen on kiinnostavaa tietää, millaista oli ylipäätään tehdä lähetystyötä Maon johtamassa kommunistisessa Kiinassa, jossa sekä ulkomaalaisia että kristittyjä vainottiin. Myöhempi tutkimus tuntee nimityksen ”Maon Kiina”. Oma tutkimukseni tarkasteluajankohta on kuitenkin niin lyhyt ajanjakso Kiinan kansantasavallan alusta, ettei ilmaisua ole mielekästä käyttää tässä yhteydessä. Vuonna 1951, jolloin Kantele jätti lähetyskentän, ”Maon Kiina” oli vasta rakentumassa.

Tutkimusmetodini on geneettinen. Tutkimus sivuaa henkilöhistoriaa ja lähetystyöhistoriaa, muttei edusta kumpaakaan puhtaasti. Henkilöhistoriassa pyritään rakentamaan tieteellisesti kattava ja objektiivinen kuva yksittäisen henkilön elämänvaiheista, toiminnasta ja ajatuksista. Henkilöhistoria ei ole sama asia kuin elämäkerta, joka voi olla subjektiivinen kuvaus tietystä henkilöstä. Tämä tutkimus on sikäli henkilöhistoriallinen, että se käsittelee yhden ihmisen, Väinö Kanteleen, tekoja ja kokemuksia. Kyseessä ei kuitenkaan ole kattava henkilöhistoria, sillä keskityn tässä tutkimuksessa erääseen lyhyeen ajanjaksoon Kanteleen elämässä. Muut Kanteleen elämänvaiheet sekä perhe- ja sukulaisuussuhteet on käsitelty siinä laajuudessa, jossa ne on tarpeen esitellä, jotta tutkimuksen pystyy ymmärtämään. Historiallisessa tutkimuksessa on välttämätöntä esitellä tutkimusajankohtaan johtaneita kehityskulkuja, jotka taustoittavat varsinaista tutkimusta.

Tutkimukseni edustaa lähetystyöhistoriaa sikäli, että tarkastelun kohteena on lähetystyöntekijä. Lähetystyöhistoria kuitenkin tarkastelee asioita usein yleisemmällä tasolla kuin henkilöhistoria. Lähetystyöhistoria keskittyy tutkimaan organisaatioiden ja järjestöjen toimintaa, lähetystyöhön suhtautumista sekä lähetystyön tekemisen ehtoja ja periaatteita paikallisesti tai maailmanlaajuisesti.

Vaikka Väinö Kantele edusti Suomen Lähetysseuraa, ei hänen toimintansa tarkasteleminen ole varsinaista lähetysthistoriallista tutkimusta.

Tutkimukseni on mikrohistoriallinen. Mikrohistoria on vastakohta makrohistorialle, joka keskittyy yleensä suuriin kehityskaariin. Tässä tutkimuksessa makrohistoria koskee Kiinan yleistä historiaa, josta tuon esiin tutkimukseni kannalta olennaisia asioita, jotka auttavat ymmärtämään mikrohistoriallista kontekstia. Tarkoitukseni ei ole tehdä kattavaa selvitystä Kiinan poliittisesta tilanteesta 1940- ja 1950-lukujen taitteessa tai selostaa, miten kommunistien valtaannousu vaikutti koko Kiinan lähetystyöhön tai kristillisyyteen. Mikrohistoria tarkastelee pieniä yksiköitä, kuten yksittäisiä ihmisiä tai perheitä, ja pyrkii sitä kautta ymmärtämään isompia kehityskulkuja tai ajanjaksoja. Luonteeltaan mikrohistoria on usein narratiivista kertoessaan yksittäisten henkilöiden tarinan. Tutkimuksessani tarkastelun kohteena on Kantele Kiinan poliittisen murroksen kokijana. Tutkimuksen mikrohistoriallinen ympäristö on suomalaisten lähetystyöntekijöiden ja kiinalaisten ihmisten paikallisyhteisö, jossa Kantele työskenteli.

Tutkimuksen keskeiset lähteet ovat Väinö Kanteleen Kiinasta lähettämät kirjeet hänen viimeiseltä työkaudeltaan 1948–1951. Kirjeitä säilytetään Kansallisarkistossa (KA) Helsingissä Suomen Lähetysseuran arkistossa (SLA). Kirjeet on osoitettu Kanteleen perheelle: Alkutervehdyksenä on yleensä ”rakkaat” tai ”rakkaani” ja allekirjoituksena ”Väinö, isä ja isoisä”. Muutamista arkistossa säilyneistä kirjekuorista näkee, että kirjeet on lähetetty Kanteleen vaimon Signe Kanteleen osoitteeseen Signen nimellä. Siitä huolimatta tulkitsen, että kirjeet oli osoitettu perheelle kokonaisuudessaan, sillä kirjeistä osia on julkaistu aikakauslehdissä, ja kirjeet oli niin ollen kirjoitettu vaimoa laajempaa yleisöä silmällä pitäen.

Kirjeet olivat sisällöltään päiväkirjanomaisia merkintöjä, joissa Kantele kirjoitti hyvinkin yksityiskohtaisesti, mitä päivän aikana oli tapahtunut ja keitä hän oli tavannut. Hengellisestä ajattelustaan tai elämästään hän ei kirjoita muutamia harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta. Erään kirjeen yläreunassa on otsikkomaisesti merkintä ”Muutamia päiväkirjan kohtia”⁶. Kuitenkaan muita viittauksia tai mainintoja ei ole siitä, että Kantele olisi pitänyt erillistä päiväkirjaa. Kirjeiden luonteen huomioiden voi olettaa, että Kantele on mieltänyt kirjeensä

---

⁶ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 23.3.1948.

eräänlaiseksi päiväkirjaksi. Yhdessä kirjeessä oli lähes poikkeuksetta useampia sivuja ja merkintöjä monelta päivältä viikon tai kahden ajalta. Kantele kirjoitti kirjeitä suunnilleen kahtena päivänä kolmesta, työkauden lopulla hieman harvemmin. Hän kirjoitti kirjeisiin uuden päivämäärän aina siihen kohtaan, johon oli edellisellä kerralla kirjoittamisen lopettanut. Käsinkirjoitettu teksti jatkui muutoin ilman kappalejakoja tai riviväliä merkintöjen välillä. Uuden kirjeen kirjoittaminen alkoi yleensä hyvin pian sen jälkeen, kun Kantele oli saanut edellisen kirjeen postiin.⁷

SLA:n kokoelma Kanteleen kirjeistä sisältää vuosien 1948–1951 ajalta lähinnä perheelle osoitettuja kirjeitä. Joukossa on myös muutamia työtovereille osoitettuja kirjeitä, jotka ovat sisällöllisesti hyvin samankaltaisia kuin perheelle kirjoitetut kirjeet. Mahdolliset arkiston ulkopuoliset kirjeet toisivat tuskin merkittävästi uutta tietoa Kanteleen toiminnasta tai kokemuksista hänen viimeisellä työkaudellaan. Kirjekokoelmassa ei ole merkittäviä aukkoja tai puutteita, vaikka postin kulku oli toisinaan hyvin epävarmaa. Harvat aukot kirjeiden jatkumossa selittyivät sillä, että osa Kanteleen kirjeistä ei liene koskaan päässyt perille. Kirjeiden päivämäärien perusteella voidaan olettaa, että kokoelma on lähes täydellinen.⁸

Kanteleen kirjeitä on julkaistu *Suomen Lähetysseuran* (LS) ja *Vartijan Äänessä* (VÄ). Muutamina otteita on julkaistu myös ruotsiksi käännettynä kirjasessa *Över rymd och vidd* vuonna 1949. Kirjeet ovat lähes poikkeuksetta samoja päiväkirjakuvauksia, joita Kantele on lähettänyt perheelleen, joskin lyhennettyinä. Ilmeisesti Signe-vaimo on pariskunnan yhteisen sopimuksen mukaisesti valikoinut yksityiskirjeistä julkaistavat kohdat ja jäljentänyt ne kirjoituskoneella lehdille lähetettäväksi. Oletusta tukee se, että Kantele kirjoittaa kahdessa kirjeessä, kuinka suuri työ Signellä on kirjeiden ”monistamisessa” tai ”koneella naputtelemisessa”. Lisäksi joihinkin Kanteleen sinisellä musteella kirjoittamiin kirjeisiin on tehty punaisia alleviivauksia, jotka vastaavat VÄ:ssä julkaistuja kohtia. Se tukee oletusta, että kirjeiden toimittamisesta ja lyhentämisestä vastasi Signe eikä yksistään lehden toimituskunta. Signen toimiminen kirjeiden lyhentäjänä oli sikäli luontevaa, että

---

⁷ Esimerkiksi KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 18.4.1948.

⁸ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 16.8.1949, 24.8.1949 ja 21.9.1949.

hän oli työskennellyt SLS:n palveluksessa 1940-luvun lopulle saakka Lasten Lähetyslehden päätoimittajana.⁹

Suomen Lähetysseuran (vuodesta 1953 alkaen *Suomen Lähetysseuran*) oli kaksitoista kertaa vuodessa ilmestyvä lehti, joka oman kuvauksensa mukaan oli ”Suomen Lähetysseuran pää-äänenkannattaja”. Keskeisintä sisältöä Lähetysseuran lehdessä olivat uutiset seurain toiminnasta kotimaassa ja ulkomaisilla työkentillä, mukaan lukien SLS:n tilinpäätös ja tilastotiedot lähetyskenttien toiminnasta¹⁰ vuoden aikana. Lehdessä esitettiin myös katsauksia maailmanlähetysten yleiseen tilanteeseen. *Vartijan Ääni* puolestaan ei ollut leimallisesti lähetyslehti, vaan lestadiolaisen uusheräyksen 12 kertaa vuodessa ilmestyvä julkaisu, jonka päätoimitus sijaitsi Oulussa. Lähetysseuran tavoin VÄ julkaisi myös muiden lähetysten kuin Väinö Kanteleen kertomuksia ja tietoja työmaalta, Vartijan Ääni keskittyen Suomen Lähetysseuran Lestadiolaisen Haaraosaston (SLLH)¹¹ lähetteihin. Haaraosasto oli lestadiolaisen herätysliikkeen piirissä syntynyt lähetysjärjestö, jonka perustamiskokous oli pidetty Oulussa maaliskuussa 1907. Ajatus lähetystyön tekemisestä oli herätysliikkeeseen tullut jo perustajaltaan, Lars Levi Laestadiukselta (1800–1861). ”Laestadiolaisen uudenheräyksen äänenkannattajana”¹² VÄ toteutti tehtävänsä kyseisen lestadiolaisuuden haaran uutiskanavana julkaisten muun muassa tietoja liikkeen toiminnasta sekä tilityksistä. Muutoin lehden sisältö keskittyi Lähetysseurain enemmän hengelliseen elämään. VÄ:ssä oli paljon rukouksia ja Raamatun jakeiden innoittamia tekstejä.¹³

Kirjeiden lisäksi olen hyödyntänyt Kanteleen julkaisemattomia käsikirjoituksia, joita niin ikään säilytetään Kansallisarkistossa. Suurin osa teksteistä on kirjoitettu oletettavasti ennen Kanteleen kolmatta työ kautta. Oletusta

---

⁹ KA SLA Cbb 44 Valmistusvaliokunnan kokous ptk. 16.9.1947 § 1, Johtokunnan kokous ptk. 23.9.1947 § 7, Hp 16 Kantele perheelleen 17.–31.10.1949, 24.5.1950 ja 8.5.1951; Kantele 1949.

¹⁰ Tilastoissa esiteltiin muun muassa seurakuntalaisten määrät eri asemapiireissä, työntekijöiden määrät, kastetut, seurakunnasta erotetut ja koulujen oppilasmäärät.

¹¹ Järjestö erosi Suomen Lähetysseurasta vuonna 1940 ja organisoitui itsenäiseksi liikkeeksi nimellä Suomen Lestadiolainen Lähetysyhdistys (SLL). Myöhemmin liikkeen nimeksi tuli Lestadiolaisen Lähetysyhdistyksen Keskusliitto (LLK). Nykyisin liike järjestö tunnetaan nimellä Lestadiolainen Uusheräys (Silvola 2007, 248–249). Tässä tutkimuksessa SLLH viittaa aikaan ennen vuotta 1940. Nimenmuutoksen jälkeen käytän kulloinkin voimassa ollutta nimeä.

¹² Kyseinen ilmaisu on painettu lehden jokaisen numeron sisäkanteen. Lähteissä esiintyy jonkin verran variaatiota sanan lestadiolaisuus ja sen johdannaisten kirjoitusasuissa: lestadiolaisuus – laestadiolaisuus. Tutkimuksessa käytössä on le-alkuinen muoto yhdistyksen nykyisen käytännön mukaan. (Sata lähetysten vuotta 2007) Taivutusmuoto ”uudenheräyksen” ei esiinny muualla kuin VÄ:n ”iskulauseessa”.

¹³ Aittola 2007a, 15, 23–25.

tukevat muutamat päivämäärämerkinnät, joita käsikirjoituksiin on tehty. Käsikirjoitukset käsittelevät Raamatun tekstejä, kokemuksia Kiinasta ja kiinalaisista sekä Kanteleen ajatuksia lähetystyöstä. Viimeksi mainitusta Kantele on kirjoittanut melko suppeasti ja persoonattomasti. Lisäksi käsikirjoitus on kirjoitettu ilmeisesti Kanteleen ensimmäisellä työkaudella, jonka jälkeen ajatukset lähetystyöstä ovat hyvinkin voineet kehittyä. Edellä mainittujen syiden takia Kanteleen lähetyksenäkemyksiä koskeva käsikirjoitus ei nouse tutkimukseni merkittävien lähteiden joukkoon. Julkaisemattomista käsikirjoituksista olennaisin on Kanteleen omaelämäkerta, joka tosin päättyy vuoteen 1946, eikä näin ollen käsittele viimeistä työkautta. Kanteleen aiempien elämänvaiheiden kartoittamisessa elämäkerta on hyödyllinen.

Kanteleen nimissä on julkaistu kaksi teosta: *Kiinan opiumitaistelu* (1925) sekä *Ystäviäni Kiinan sydänmailla* (1948). Molemmat ovat SLS:n julkaisemia. Kiinan opiumitaistelu on historiallinen katsaus vuoroin lailliseen ja laittomaan opiumikauppaan sekä Kiinan pyrkimyksiin ehkäistä opiumin haittoja. Tämän tutkimuksen kannalta kirja ei ole olennainen lähde, sillä se keskittyy vanhempaan aikaan eikä Kanteleen oma ääni nouse siinä esille. *Ystäviäni Kiinan sydänmailla* puolestaan kertoo pieniä tarinoita ihmisistä, joihin Kantele oli tutustunut työkentällä ollessaan. Tarinoissa on muistelma- ja päiväkirjatyylinen sävy, kun Kantele kertoo lämpimin sanoin kiinalaisista ystävistään. Kirjan tarinat ovat Kanteleen kirjeisiin verrattavissa oleva lähde sillä erotuksella, että kirjeissä Kantele kirjoitti tapahtumista aikajärjestyksessä, kirjassa puolestaan kootusti keskittyen kerralla yhteen henkilöön tai perheeseen. Kertomistapa on molemmissa samanlainen ja käytännönläheinen. Kanteleen nimissä on julkaistu myös artikkeli SLS:n Kiinan-työn muistojulkaisussa *25 vuotta Kiinassa* (1927). Parikymmensivuinen artikkeli *Oloista ja tavoista Kiinassa* käsittelee otsikkonsa mukaisesti Kiinan yleisiä olosuhteita vuosisadan alussa, ja on ollut aikalaisille lyhyt esittely kaukaisesta ja eksoottisesta Kiinasta. Lisäksi Kantele on suomentanut Fawell Lee Mortimerin hartauskirjan nimellä *Koitto ylhäältä* (1905).

Suomalaista lähetystyötä Kiinassa on tutkittu paljon. Aiheesta ovat väitelleet Pekka Lund (2006), joka perehtyy väitöskirjassaan SLS:n työhön Kiinan sisällissodan aikana vuosina 1926–1929, sekä Kaisa Nikkilä (2000), joka on tutkinut Kiinassa pitkän uran tehneen Toivo Koskikallion teologiaa. Kiinan

lähetystyöstä on kirjoitettu vuoden 1927 muistojulkaisun lisäksi kaksi historiallista yleisesitystä. Ensimmäisen, vuoteen 1926 asti ulottuvan katsauksen on kirjoittanut Toivo Saarilahti (1960). Teos on julkaistu uudestaan näköispainoksena jatko-osansa alussa vuonna 2002. Kokonaisteoksen *Idän myrskypilven alla* kattama ajanjakso on näin ollen 1902–1953. Kirjoittajina ovat Saarilahden lisäksi olleet Kaisa ja Pertti Nikkilä sekä Matti Ijäs. Laajemmin SLS:n toiminnasta on kirjoitettu artikkelikokoelmassa *Uskoa teoiksi 150 vuotta* (2008). Lestadiolaisen uusheräyksen tekemästä lähetystyöstä on julkaistu Kalevi Silvolan toimittama teos *Sata lähetyksen vuotta* (2007). Lisäksi SLS:n Kiinan-työstä on kirjoitettu tähän mennessä 23 pro gradu -tutkielmaa. Niistä omaa aiheitani lähimpänä ovat Kanteleen jälkeen ainoana suomalaisena lähettinä Kiinaan jääneestä Päivö Parviaisesta kirjoitettu tutkielma (Hanna Karvonen 1996), sekä Saara Mäkelän pro gradu Kiinan-lähettiläisten perheistä keskittyen Toivo Koskikallion ja Väinö Kanteleen perheisiin (2010).

Kristillisen lähetystyön vaiheista ovat kirjoittaneet muun muassa Timothy Yates (1994) ja R. G. Tiedemann (1999). Kiinan kirkollista ja poliittista historiaa 1900-luvulla esittelee Philip L. Wickeri vuonna 2007 ilmestyneessä piispa K. H. Tingin elämäkerrassa. Kiinan kommunistisen vallankumouksen vaiheita ja sen vaikutusta lähetystyöhön puolestaan ovat tutkineet Yamamoto Sumiko (2000) ja Ka-che Yip (2003). Yleisemmin Kiinan historiaa ja politiikkaa käsitteleviä teoksia ovat kirjoittaneet muun muassa Jean Chesneaux (1977 ja 1979), Marc Blecher (1986), Edwin E. Moise (1986), Tauno-Olavi Huotari (1990) sekä W. Scott Morton & Charlton M. Lewis (2004).

Tutkielmassa käytetyssä termistöissä on muutamia huomionarvoisia kohtia. Käytännössä kaikissa lähteissä ja myös jonkin verran kirjallisuudessa lähetyalueeseen viitataan termillä työala tai lähetyala. Termi on jossain määrin harhaanjohtava, sillä työala viittaa nykysuomessa työmuotoihin eikä maantieteelliseen alueeseen. On mahdollista, että termi on tarttunut myöhempään kirjallisuuteen vanhoista lähteistä, joissa työala on ollut täysin korrekti ja ajanmukainen ilmaisu. Itse käytän termejä kenttä tai alue. Kanteleiden perheenjäseniin viitattaessa tarkoitan pelkällä Kanteleella Väinöä. Muiden perheenjäsenten kohdalla etunimi on aina mainittu. SLS:n työntekijöinä lähetykentillä oli Kanteleen kaltaisten evankelioimis- ja pappistehtäviin keskittyvien lähetyssaarnaajien lisäksi muun muassa lääkäreitä, sairaanhoitajia,

opettajia ja diakonisseja, jotka tekivät lähetystyötä oman koulutuksensa mukaisissa tehtävissä. Lähetystyöntekijä on yleisnimitys kaikille työntekijöille koulutusalaan riippumatta. Käytän tässä tutkimuksessa myös vakiintunutta termiä lähetti, joka on synonyymi lähetystyöntekijälle.

Kiinankielisten nimien länsimaalaisessa kirjoitusasussa esiintyy lähteissä ja kirjallisuudessa vaihtelevuutta. Olen pääsääntöisesti omaksunut käyttöön uusimmassa suomenkielisessä kirjallisuudessa useimmiten esiintyvät kirjoitusmuodot, tosin sh-yhdistelmän olen korvannut š-merkillä.¹⁴ Yksittäisten nimien tässä tutkielmassa käytetyt länsimaalaiset kirjoitusasut ja niiden vaihtoehdot esittelen tarvittaessa tapauskohtaisesti tekstin edetessä.

Tutkimukseni jakautuu viiteen päälukuun. Ensimmäinen luku on johdantoa ja esittelee tutkimusajankohtaani eli Kanteleen kolmatta työkautta edeltävän historiallisen taustan pääpiirteissään vuoden 1947 loppuun asti. Toinen luku kattaa ajanjakson vuoden 1948 alusta kevääseen 1949, jolloin suomalaislähettien pääjoukko evakuoitui lähetyskentältä. Luvussa tarkastellaan Kanteleen lisäksi muidenkin suomalaisten työolosuhteita Kiinan poliittisesti kiristyvässä tilanteessa. Kolmas luku käsittelee tutkimuskysymykseni kannalta olennaisimpia asioita. Luvun keskiössä on Kantele, joka jatkaa työtään keskellä Kiinan poliittista ja yhteiskunnallista murrosta kommunistien noustessa valtaan. Ajallisesti kolmas luku ulottuu keväästä 1949 marraskuuhun 1950. Neljäs luku esittelee kronologisesti etenevässä tutkielmassani Kanteleen kolmannen työkauden lopun joulukuusta 1950 elokuuhun 1951, jolloin Kantele palasi Suomeen. Luku kuvailee eräänlaista Kanteleen työkauden epilogia, sillä hänen Yungšunissa viettämänsä viimeinen puolivuotinen oli lähtötunnelman leimaamaa. Viides pääluke esittelee tutkimustulokset ja kokoaa aiemman tutkimuksen yhteen.

1.2. Lähetysharrastus leviää ja suuntautuu Kiinaan

Lähetystyö on aina kuulunut kristinuskoon Raamatun lähetyskäsken myötä. Lähetystyöhön kohdistunut innostus kasvoi kuitenkin ennen näkemättömiin mittoihin 1800-luvulla, jota on sittemmin kutsuttu lähetystyön ”suureksi vuosisadaksi”. Tuolloin syntyneet uudet herätysliikkeet sekä uusi asenne Raamattuun ja erityisesti lähetyskäskeyn kasvattivat yleistä kiinnostusta

---

¹⁴ Kielitoimiston nykyisen suosituksen mukainen käytäntö.

lähetystoimintaan. Motiivina lähteä tekemään lähetystyötä ympäri maailmaa oli muun muassa voimistunut hurskauselämä Euroopassa pietismin ja metodismin ydinalueilla. Toisena motiivina oli kristittyjen tuntema sääli siitä, että monet ihmiset elivät kristillisen sanoman ulkopuolella ja näin ollen kristillisen käsityksen mukaan pelastuksen ulottumattomissa. Oma vaikutuksensa lähetystyön nousulle tuohon aikaan oli 1800-luvun romantiikan kiinnostus kaukaisiin ja vieraisiin maihin. Lähetysinnostus levisi Brittein saarilta Manner-Eurooppaan ja Amerikkaan. Seurauksena oli lukuisten lähetysseurojen perustaminen. Suomen Lähetysseura perustettiin vuonna 1859 muun muassa Saksasta ja Skandinaviasta, erityisesti Ruotsista, saadun mallin vaikutuksesta. Ruotsiin oli perustettu ensimmäinen lähetysjärjestö vuonna 1835.¹⁵

Vuosisadan loppupuolella ja 1900-luvun alkuun tultaessa lähetystyö oli kasvanut huomattavasti. Kansainvälinen yhteistyö lähetysten parissa alkoi saada huomiota. Vuosisatojen vaihteen tienoilla järjestettiin useita kansainvälisiä lähetyskonferensseja. Erityisen merkittävänä on pidetty Edinburghissa vuonna 1910 järjestettyä konferenssia. Osanottajat olivat ympäri maailmaa saapuneita nimekkäitä, protestanttisia lähetystyön asiantuntijoita, joiden keskeisenä pyrkimyksenä oli päästä yhteisymmärrykseen ja entistä tiiviimpään yhteistyöhön lähetystyössä. Työssä ilmenneistä vaikeuksista otettiin opiksi. On sanottu, että Edinburghin konferenssi oli lähetystyölle suuri levittäytymisen ja kehittymisen paikka. Toisaalta tapahtumaa on pidetty myös ekumeenisen liikkeen alkusysäyksenä.¹⁶

Uuden ajan lähetystyön ja ”suuren vuosisadan” näkökulmasta Kiinan rajat olivat pitkään suljetut ulkomaalaisilta. Maa oli Japanin esimerkkiä noudattaen estänyt kaikkien ulkomaalaisten pääsyn maahan vuodesta 1785 alkaen.¹⁷ Sitä ennenkin liikkuminen oli ollut rajoitettua. Kiinassa oli kuitenkin pyritty tekemään lähetystyötä jo pitkään vaihtelevalla menestyksellä. Ajoittain noussut kristillisyys hiipui ajan ja hallitsijavaihdosten myötä noustakseen myöhemmin uudestaan uusien yrittäjien voimin. Ensimmäisen kerran kristillisyys

---

¹⁵ Schlunk 1973, 145–157, 163–166; Yates 1994, 7; Vasko 2003, 46; Huhta 2008, 24–25; Reller 2008, 29–34.

¹⁶ Schlunk 1973, 198–199; Lauha 1990, 49–50, 53; Yates 1994, 14, 24–33; Nordstokke 2008, 222.

¹⁷ Schlunk 1973, 175.

saapui Kiinaan nestorilaisessa¹⁸ muodossa 500- ja 600-luvuilla Keski-Aasiasta, ja hävisi 800-luvulla valtion käydessä taisteluun ”läntisiä uskontoja” vastaan. Seuraavan kerran kristinusko nousi esiin nestorilaisten ja fransiskaanien vaikutuksesta mongolivallan aikana 1200-luvun loppupuolella joutuakseen karkotetuksi vuosisataa myöhemmin islamin noustessa Keski-Aasiassa. Jesuiitat tekivät Kiinassa lähetystyötä 1500- ja 1600-luvuilla, mutta menestys jäi väliaikaiseksi.¹⁹ Katolinen kristillisyys ei kuitenkaan koskaan hävinnyt maasta täydellisesti. Jesuiitat jatkoivat työtään Kiinassa. 1700-luvulla Kiinassa työskenteli Venäjän ortodoksisen kirkon lähetystyöntekijöitä, mutta työn tulokset olivat hyvin vaatimattomia.²⁰

Kiina alkoi avautua asteittain länsimaalaiselle lähetystyölle 1800-luvun puolivälin tienoilla. Avautuminen ei ollut vapaaehtoisesta vaan ulkovaltojen pakottamaa erinäisten sotien ja taisteluiden jälkeen. Länsimaat olivat marssittaneet sotajoukkojaan Kiinaan maan sisäisten levottomuuksien lopettamiseksi ja omien etujensa ajamiseksi. Kahden oopiumisodan²¹ ja vuoden 1864 Tai ping -kapinan²² myötä erityisesti Iso-Britannia oli saanut tiukan otteen Kiinasta. Lopullisesti Kiina joutui avaamaan rajansa boksarikapinan jälkeen vuonna 1900. Boksarit olivat alun perin Qing-dynastiaa vastustava, salaseuran johtama yhteiskunnallinen liike, joka kuitenkin kääntyi lopulta ulkomaalaisia ja heidän uskontoaan vastaan. Japanin ja länsimaiden armeijat tukahduttivat sodaksi kasvaneet väkivaltaisuuudet nopeasti. Kiinalle saneltiin varsin raskaat ja Lundin mukaan nöyryyttäviksi koetut rauhanehdot, jotka korostivat länsimaalaisten kiinalaisia ylempää asemaa yhteiskunnassa. Yksi merkittävimmistä ehdoista oli, että vastaisuudessa Kiinan viranomaisten oli taattava ulkomaalaisten turvallisuus

---

¹⁸ Nestorilaisuus oli lännen kirkon harhaopiksi tuomitsema suunta, joka erotti selvästi toisistaan Jeesuksen kaksi luontoa, inhimillisen ja jumalallisen. Teinonen 1975, 181–182; Huotari 1990b, 215.

¹⁹ Schlunk 1973, 104; China Mission Handbook 1989, 17–19; Huotari 1990b, 215–216; Tiedemann 1999, 369–374; Witek 2001, 13–21; Zürcher 2001, 45–47.

²⁰ Schlunk 1973, 143; Tiedemann 1999, 377–384; Doubrovskaja 2001, 163–167; Li 2001, 117–126; von Collani 2001, 149–150; Witek 2001, 21–22.

²¹ Vuosina 1842 ja 1858 käydyissä oopiumisodissa oli kyse ulkomaille taloudellisesti kannattavasta oopiumikaupasta Kiinassa. Kiina yritti estää kaupankäynnin, mutta joutui taipumaan voimakkaampien valtioiden edessä. Kantele 1925, 12–13; Saarilahti 1960, 55; Moise 1986, 30.

²² Tai ping -liike oli eräs merkittävin 1800-luvun kapinaliikkeistä, jotka pyrkivät kukistamaan mantšudynastian. Kapina kuitenkin tukahdutettiin voimakeinoin ja liikkeen keskus Nanjing kukistui 1864. Huotari 1990a, 65.

Kiinassa. Kyseinen eksterritoriaalioikeudeksi kutsuttu etuus koski myös lähetystyöntekijöitä 1900-luvun alussa.²³

Kiinan lähetystyössä merkittäväksi järjestöksi nousi Kiinan Sisämaanlähetys²⁴. Kyseessä oli brittilähetysseura James Hudson Taylorin vuonna 1865 perustama lähetysseura. Järjestön tavoitteena oli nimensä mukaisesti tehdä lähetystyötä sisämaassa. Aiemmin lähetystyö oli rajoittunut pääasiassa muutamiin ulkomaalaisille avoimiin rannikkokaupunkeihin. Kiinan Sisämaanlähetyksestä tuli sittemmin suurin protestanttinen lähetysjärjestö Kiinassa. Kyseinen järjestö oli myös ensimmäisiä, joka ulotti toimintansa Hunanin maakuntaan, SLS:n tulevalle työalueelle.²⁵

1.3. Suomalaisen lähetystyön alku Kiinassa

Suomen Lähetysseuran työn Kiinassa katsotaan alkaneen vuonna 1902, jolloin ensimmäinen suomalainen lähetti, Hannes Sjöblom, saapui SLS:n tulevalle työkentälle joulukuussa. Sjöblom oli pappisperheestä kotoisin ja valmistunut papiksi kesällä 1900. Hän oli ilmoittautunut lähetystyöhön vain hieman aiemmin.²⁶ Ajalle oli tyypillistä, että lähetystyöhön nimenomaan ilmoitettiin omasta halusta ja sisäisestä varmuudesta Jumalan johduksesta sen sijaan, että lähetysseurat olisivat kutsuneet ihmisiä palvelukseensa.²⁷ Sen jälkeen järjestöt halutessaan kouluttivat ilmoittautuneet henkilöt lähetystyöhön. SLS:lle ilmoittautuessaan Sjöblom oli kertonut halustaan tulla lähetetyksi Kiinaan, jonne oli päätetty perustaa uusi työkenttä monen vuoden suunnittelutyön jälkeen.²⁸

SLS oli tehnyt lähetystyötä Ambomaalla nykyisen Namibian alueella jo vuodesta 1868. Afrikan-lähetysten ongelmina olivat kuitenkin kuuma ilmasto sekä pitkä ja kallis matka lähetyskentälle. Kiinan rajojen avauduttua myös SLS käänsi katseensa Aasiaan 1890-luvulla. Alkuvaiheessa työaluetta kaavailtiin Pohjois-Kiinasta, joka olisi ilmastollisesti lähempänä Suomea. Seutu olisi myös

---

²³ Kantele 1925, 12–13; Schlunk 1973, 279; Blecher 1986, 9; Moise 1986, 28–30, 37; China Mission Handbook 1989, 19–20; Huotari 1990a, 62–65; Tiedemann 1999, 387, 392; Cheung 2004, 14–18; Airaksinen 2005, 34; Lund 2006, 49; Wickeri 2007, 23.

²⁴ *China Inland Mission (CIM)*, nykyisin *Overseas Missionary Fellowship International (OMF International)*.

²⁵ Saarihahti 1960, 61–66; Schlunk 1973, 282–283; Yates 1994, 20–21, 83; Tiedemann 1999, 393; Semple 2003, 2–3, 58–59, 154–157; Austin 2007, 78–79; Huang 2008, 242.

²⁶ Saarihahti 1960, 25; Lund 2006, 56.

²⁷ Schlunk 1973, 151.

²⁸ Sihvonen 1927, 64–66; Saarihahti 1960, 25; Nikkilä 2000, 16–17; Lund 2006, 56.

helpommin saavutettavissa Siperian radan valmistuttua. Mahdollisina alueina väläyteltiin Mongoliaa, Tiibetiä ja Mantšuriaa, joista varsinkin viimeistä harkittiin vakavasti.²⁹ Suunnitelmat kuitenkin viivästyivät boksarikapinan riehuessa eritoten Kiinan pohjoisosissa. Lisäksi ongelmana oli se, että Venäjän armeija oli miehittänyt Mantšurian kapinan aikana, eikä ollut taattua, että levittäytyminen pysähtyisi siihen. SLS ei voinut enää harkita aloittavansa toimintaansa pohjoisessa, sillä seuralla ei ollut oikeutta ulottaa toimintaansa Venäjän keisarikunnan alueelle. Tämän ehdon oli asettanut keisari Aleksanteri II hyväksyessään Suomen Lähetysseuran perustamisen 1858.³⁰

Sjöblom perheineen saapui Šanghaihin lokakuussa 1901. Hänen oli määrä opiskella kiinaa kaupungissa ja samalla pohjustaa sopivan lähetyskentän perustamista suomalaisille. Huomio keskittyi Jangtse-joen eteläpuolella sijaitsevaan Hunanin maakuntaan, joka oli vastikään avannut tiukasti kiinni pysyneet rajansa ulkomaisille vaikutteille, ja lähetysseurat olivat aloittaneet levittäytymisen maakunnan alueelle.³¹ Hunan on merkitty karttaan 1, josta ilmenee myös tämän tutkimuksen kannalta merkittävien paikkakuntien sijainti Kiinassa.

Kartta 1. Kiinan kartta. SLS:n työalue on merkitty harmaalla. Kartta on tekijän muokkaama kartoista, jotka esiintyvät Saarilahden (1960, 279) ja Lundin (2005, 10) teoksissa.

²⁹ Saarilahti 1960, 14, 17; Nikkilä 2000, 17; Eirola 2008, 45; Hovila-Helminen 2008, 36, 40.

³⁰ Saarilahti 1960, 32; Schlunk 1973, 181–182; Juntila 2007, 34; Huhta 2008, 25.

³¹ Sihvonen 1927, 65–66; Saarilahti 1960, 29–30; Lund 2006, 57.

Alun perin suunnitelmissa olleeseen Mantšuriaan verrattuna Hunan oli kovin erilainen maakunta. Ilmasto oli subtrooppinen. Kesät olivat kuumia ja kosteita ja sateita tuli paljon, mikä teki liikkumisesta hankalaa. Keskeisimpiä kulkuväyliä olivatkin vesireitit. Kuumuutta puolestaan paettiin Jangtsen keskijuoksulle Kulingin kesänviettokeskukseen.³² Kysymyksessä oli useiden lähetyseurojen yhteinen kesänviettopaikka parisataa kilometriä rannikolle päin suomalaisten työalueelta. Kuling sijaitsi ylempänä vuoristossa, joten kesän kuumuus ei ollut siellä yhtä tukahduttava kuin alangolla. Kuling tarjosi myös hyvän tilaisuuden tavata muiden järjestöjen lähetettä ja vaihtaa kokemuksia.³³ 1900-luvun alkupuolella SLS:n lähetit siirtyivät lähes joka vuosi kuumimman kauden ajaksi Kulingille, mikäli vain matkanteko oli mahdollista. Näin teki myös Väinö Kantele, joka vietti ensimmäisen Kiinan-kesänsä opiskellen kieltä Kulingilla.³⁴

Pinta-alaltaan Iso-Britannian kokoinen ja 1900-luvun alkupuolella väestöltään noin 25-miljoonainen Hunan ei ollut tyypillinen kiinalainen maakunta. 1890-luvulle asti tiukasti sulkeutuneena pysynyt alue oli toiminut varsin itsenäisesti. Maakunta piti kiinni autonomisuudestaan myös rajojen avauduttua. Hunan kävi tehokkaasti kauppaa, ja sen väestö oli yhteiskunnallisesti valveutunutta. Maakunnan on sanottu tuottaneen monia merkittäviä uudistajia, kenraaleja ja valtiomiehiä. Muun muassa Mao Zedong oli kotoisin Hunanista. Lundin mukaan eräs merkki Hunanin valveutuneisuudesta oli sen nopea avautuminen ulkomaisille vaikutteille: vuoteen 1898 asti kaikki länsimaalaiset oli käännytetty rajoilta, mutta jo pian boksarikapinan jälkeen vuonna 1901 maakunta oli avautunut täysin muulle maailmalle ja imi vaikutteita länsimaista.³⁵

Sjöblom aloitti evankelioimistyön Litšoun piiriin kuuluvassa Tsingšin³⁶ kaupungissa joulukuussa 1902. Toisin kuin hallintokaupunki Litšouhun ja maakunnan pääkaupunki Changšaan³⁷, Tsingšiin yksikään lähetyjärjestö ei ollut aiemmin ulottanut toimintaansa. Aivan aluksi työ oli saarnaamista kadulla ja kirjojen myyntiä vailla vakituista asemapaikkaa. Lähetyseuran johtokunta päätti 16. huhtikuuta 1903 hyväksyä Litšoun piirin SLS:n uudeksi työalueeksi.³⁸

---

³² Kantele 1927, 26–27; Saarilahti 1960, 72–75.

³³ Korhonen 1927, 109–115; Lund 2006, 51.

³⁴ SLS VK 1916, 33, 35.

³⁵ China Mission Handbook 1989, 113; Lund 2006, 57.

³⁶ Esiintyy myös muodoissa Tsingshi, Tsingshih ja Jinshi.

³⁷ Muita kirjoitusmuotoja muun muassa Changsha, Tšangša ja Tsangsha.

³⁸ Sihvonen 1927, 66–67; Saarilahti 1960, 34–35.

Maantieteellisesti Hunanin luoteisosaan sijoittuva lähetyskenttä oli noin 300 kilometriä pitkä ja 100 kilometriä leveä. Se jakautui läntiseen vuoristo- ja ylänköalueeseen sekä itäiseen alankoon.³⁹

SLS:n työ Luoteis-Hunanin alueella alkoi nopeasti tuottaa konkreettisia tuloksia. Ensimmäiset kasteet voitiin toimittaa jo 13. marraskuuta 1904, vain reilu vuosi työn aloittamisen jälkeen. Kotimaassa uutinen kahdesta kasteesta otettiin riemulla vastaan, sillä vanhemmalla lähetyskentällä Afrikassa ensimmäiset kasteet oli voitu toimittaa vasta 12 vuoden työn jälkeen.⁴⁰

Suomalaisten lähetystyö Kiinassa järjestyi hyväksi havaitun ja paljon käytetyn mallin mukaisesti: ”Perinteisen” evankelioivan lähetystyön lisäksi SLS organisoi alueelleen koulu- ja terveydenhuoltojärjestelmän.

Lähetysjärjestöjen opetus noudatti yleensä tavanomaista länsimaalaista koulujärjestelmää, johon kuului tärkeimpänä lukutaidon opettaminen. Kristillisellä pohjalla toimiva koulu opetti myös kristinuskon perusasioita lapsille.

”Lääkärilähetys” puolestaan tähtäsi yleiseen elinolojen parantamiseen. Potilaita ei valikoitu uskonnon mukaan, mutta kristillinen ideologia vaikutti taustalla. Lähetit keskustelivat potilaiden kanssa uskon asioista hoitotyön ohessa. Lisäksi Kiinassa merkittävä työmuoto oli naistyö, sillä kiinalaisen kulttuurin takia mieslähetit eivät päässeet kovin lähelle kiinalaisten naisten elämää. Naislähettien rooli olikin merkittävä naisväestön evankelioimisessa. Myös koulu- ja lääkärilähetys toimivat pitkälti naistyöntekijöiden voimin. Suomalaisten lisäksi työhön palkattiin kiinalaisia työntekijöitä kaikille lähetystyön aloille.⁴¹

Työkenttä Hunanissa haluttiin evankelioida mahdollisimman nopeasti. Toinen pääasema perustettiin 1906 Tayungiin⁴², joka sijaitsi reilut sata kilometriä Tsingšistä itään, SLS:n työalueen ylämailla. Tzelin⁴³ pääasema perustettiin 1910 suunnilleen Tsingšin ja Tayungin puoliväliin, alangon puolelle. Kunkin pääaseman ympäristöön rakentui useita sivuasemia, joiden toiminnasta vastasivat kiinalaiset työntekijät. Suomalaiset lähetit asuivat pääasemilla ja tekivät toisinaan matkoja sivuasemille, jotka saattoivat sijaita yli päivämatkan päässä pääasemasta. Pääaseman ja sivuasemien muodostama kokonaisuutta kutsuttiin asemapiiriksi. Lähettien lukumäärä vakiintui 1910-luvulle tultaessa

³⁹ Nikkilä 2000, 17–18; Lund 2006, 56.

⁴⁰ Saarilahti 1960, 76–79.

⁴¹ Saarilahti 1960, 82–85, 106–137; Ka-che 2003, 138–139; Junttila 2007, 36–37.

⁴² Toisinaan myös Tajung, hyvin harvoin Dayong.

⁴³ Vanhempi ja harvinainen kirjoitusmuoto Tsili.

parinkymmenen työntekijän tienoille. Kiinalaisia työntekijöitä oli reilusti enemmän.⁴⁴ Heidän kouluttamistaan varten perustettiin teologinen seminaari Šekoun kaupunkiin 1910-luvulla. Seminaari oli merkittävä luterilaisten lähetysjärjestöjen yhteistyöhanke. SLS:n lisäksi perustamishankkeessa oli mukana kaksi amerikkalaista ja yksi norjalainen lähetysjärjestö. Aiemmin kukin seura oli huolehtinut itse työntekijöidensä kouluttamisesta tai lähettänyt heidät muualle koulutettaviksi, mutta Šekoun seminaari oli tunnustukseltaan luterilainen ja vastasi paremmin koulutustarpeita.⁴⁵

Vuonna 1916 perustettiin suomalaislähettien työalueelle vielä neljäskin pääasema, Yungšuniin⁴⁶, joka sijaitsi alueen läntisimmässä osassa. Paikkakunnalle oli avattu sivuasema jo vuonna 1910, ja sinne oli ehdotettu vakituista suomalaista työntekijää ensimmäisen kerran vuonna 1912. Varojen puutteessa Lähetysseuran johtokunta oli torjunut pyynnön. Keskustelua oli kuitenkin jatkettu. Syyskuun 28. päivänä vuonna 1916 johtokunta päätti perustaa uuden lähetysaseman Yungšuniin Suomen Lähetysseuran Lestadiolaisen Haaraosaston työalueeksi. Aiemmin SLLH:n nimikkoläheteillä ei ollut omaa asemapaikkaa hoidettavana, vaan he olivat työskennelleet muiden suomalaisten rinnalla eri lähetysasemille sijoitettuina. Merkittävin ero SLS:n omiin lähetteihin oli jatkossakin se, että herätysliike keräsi ja maksoi itse nimikkolähettiensä palkat.⁴⁷ Sitten Yungšunin asema tuli tutuksi myös Kanteleelle, joka työskenteli kolmannen lähetyskautensa SLL:n palveluksessa.

1.4. Väinö Kantele – pappi ja lähetysaarnaaja

Väinö Vilhelm Kantele syntyi Porissa 13.8.1882 lehtori O. J. Kanteleen (Cantell) ja Aina Vilhelmina Kanteleen (omaa sukua Ruth) perheeseen. Nuoruusvuosinaan Väinö oli mukana NMKY:n⁴⁸ raamattupiirissä. Ylioppilaaksi hän kirjoitti 1901, minkä jälkeen hän jatkoi yliopistoon opiskelemaan teologiaa. Aivan yksinkertaista

---

⁴⁴ Lund 2006, 58.

⁴⁵ Ijäs 2002, 439. Seminaari toimii edelleen, tosin nykyään Hongkongissa nimellä Luterilainen teologinen seminaari (*Lutheran Theological Seminary*). Aiheesta lisää katso Ijäs 2002.

⁴⁶ Muita kirjoitusmuotoja Yungshun, Yungshuen ja (harvemmin) Jungšun. Väinö Kantele kirjoitti nimen yleensä muodossa Yungshun, joten käytän tässä tutkimuksessa muotoa Yungšun.

⁴⁷ Auno 1927, 80–81; Aittola 2007a, 26–29; Junttila 2007, 42–44, Silvola 2007, 238.

⁴⁸ Nuorten Miesten Kristillinen Yhdistys. Kansainvälisen järjestön perusti George Williams Lontooseen vuonna 1844 nimellä *Young Men's Christian Association (YMCA)*. Suomen NMKY perustettiin vuonna 1889. Kuujo 1979, 9–10; Lauha 1990, 33,36.

ei opiskelu ollut, sillä Kantele koki, ettei hänellä ollut tarpeeksi uskoa. Hän sai kuitenkin herätyksen vuonna 1902 osallistuessaan Viipurissa kristilliseen ylioppilaskokoukseen. Kokouksen lopuksi järjestäjä oli sanonut ”Jeesus rakastaa teitä”. Kantele oli sanoista vaikuttunut ja helpottunut, jopa siinä määrin, että vielä vuosikymmeniä myöhemmin hän viittasi kirjeissään ”armopäiväänsä”. Opintojensa loppuvaiheessa hän sai vielä toisenkin herätyksen lukiessaan Raamattua. Kantele vihittiin papiksi Porvoossa 6.6.1905.⁴⁹

Valmistuttuaan Kantele toimi pappina Helsingissä, aluksi muutaman vuoden diakonissalaitoksella ja vuodesta 1908 alkaen Pasilan esikaupunkipappina. Esikaupungin karuissa oloissa, joissa seurakuntatyö oli vasta aluillaan, kypsyi Kanteleen kutsumus ulkolähetystyöhön. Työssään hän tutustui myös sairaanhoitaja Signe Heikinheimoon (aiemmin Heikel), joka niin ikään oli kiinnostunut lähetystyöhön lähtemisestä. Pariskunta avioitui helmikuussa 1913. Vuonna 1915 Väinö Kantele perheineen lähetettiin SLS:n työkentälle Luoteis-Hunaniin.⁵⁰ Lähetysseuran taloudellinen tilanne oli heikko, mutta Kiinan-kentältä oli vuoden aikana poistunut useita työntekijöitä, joten oli välttämätöntä saada uutta työvoimaa kentälle. Näin ollen seura otti mielellään vastaan Kanteleiden tarjouksen lähteä ulkolähetystyöhön, vaikka kumpikaan ei ollut käynyt SLS:n lähetyskoulua. Molemmilla oli kuitenkin lähetystyöhön soveltuva koulutus taustalla, Väinöllä papin ja Signellä sairaanhoitajan.⁵¹

Kiinaan lähtiessä Kanteleiden perheeseen kuului Väinön ja Signen lisäksi heidän edellisvuona syntynyt esikoistyttärensä Kaisu. Lapsia syntyi perheeseen sittemmin lisää. Signe ja lapset olivat kentällä mukana Väinö Kanteleen ensimmäisellä työkaudella 1915–1923, mutta kahdella myöhemmällä työkaudella he jäivät kotiin. Syynä oli oletettavasti lasten varttuminen ja koulunkäynti. Lähetystyöntekijöiden keskuudessa oli tavanomaista, että vanhempien lähtiessä työkentälle lapset jäivät opiskelemaan Suomeen joko lähisukulaisten hoiviin tai sitten aiemmin kentällä mukana ollut puoliso jäi hoitamaan lapsia.⁵²

---

⁴⁹ KA SLA Ba 2 Työntekijäluettelo, Hp 16 Kantele perheelleen 2.8.1949 ja 2.8.1950, Hp 17 Väinö Kanteleen omaelämäkerta, käsikirjoitus, päiväämättä; Pappismatrikkeli 1953, 309; Saarilahti 1960, 181.

⁵⁰ KA SLA Ba 2 Työntekijäluettelo; LS 11/1956 Väinö Kantele †; Pappismatrikkeli 1953, 309; Saarilahti 1960, 181; Mäkelä 2010, 20–21.

⁵¹ KA SLA Ad 3 Mieslähetyskoulun matrikkeli, Ad 5 Naislähetyskoulun matrikkeli; SLS VK 1915, 8–10; Mäkelä 2010, 21.

⁵² Pappismatrikkeli 1953, 309; Idän myrskypilven alla 2002, 503; Mäkelä 2010, 17.

Kanteleet saapuivat kolmen uuden naislähetin kanssa Kiinaan lokakuussa 1915. Aluksi uusien työntekijöiden aika kului lähinnä kielen opiskeluun. Samaa käytäntöä noudatettiin myös muissa lähetysjärjestöissä. Kielen oppiminen oli välttämätöntä työn kannalta.⁵³ Kanteleet asettuivat ensin Tayungiin, missä asemanhoitajana työskenteli kokenut Kiinan-lähetti Martin Meedar, joka oli saapunut maahan vuonna 1904. Hyvin pian Meedar kuitenkin lähetti Väinön perheineen Tsingšiin, kun Kiinassa vallitsevat levottomuudet kuohahtivat myös Tayungin alueella.⁵⁴

Koko 1910-luvun Kiinassa riehuneille levottomuuksille oli useita syitä. Yli kaksituhatuotinen keisari-perinne oli katkennut 1911 Qing-dynastian sortumiseen, eikä tasavaltaan siirtyminen käynyt helposti. Vallankumoukset ja sisällissodat seurasivat toisiaan paikallisten maaherrojen⁵⁵ ottaessa yhteen. Muodollisesti keskushallinto säilyi Pekingissä⁵⁶, mutta Lundin mukaan kyseessä oli nukkehallitus maaherrojen käyttäessä todellista valtaa alueillaan.⁵⁷

Kiinan sisäinen hajaannus juonsi juurensa pidemmälle historiaan. Vielä 1700-luvulla Kiina oli ollut yksi maailman suurvalloista. Pitkä rauhanaika ja kehittynyt maatalous mahdollisti nopean väestönkasvun, joka hallitsemattomana alkoi vuosisadan loppupuolella aiheuttaa nälänhätää ja levottomuuksia. Keskushallinto ei pystynyt vastaamaan tilanteeseen, vaan valta luisui paikallisten maaherrojen käsiin. Lisäksi 1800-luvulla länsimaiden vaikutus ja oopiumikauppa Kiinassa lisääntyivät, eikä valtio pystynyt reagoimaan sisäisten muutosten ja ulkoisen paineen aiheuttamaan ristiriitaan. 1900-luvulle tultaessa tilanne oli kärjistynyt siinä määrin, että maa ajautui vallankumoukseen, joka päätti keisarinvallan. Presidentiksi nimitetty Sun Yat-sen⁵⁸ ei kuitenkaan saanut pitkään jatkuneita levottomuuksia loppumaan.⁵⁹

Kesäksi 1916 Kanteleet siirtyivät Kulingiin, missä Väinö suoritti lisää kieliopintoja ja perheeseen syntyi toinen tytär, Saara. Kesän jälkeen

---

⁵³ SLS VK 1915, 10–11; Cheung 2004, 123–124.

⁵⁴ SLS VK 1916, 33, 35; Idän myrskypilven alla 2002, 504.

⁵⁵ *dujun*, englanniksi käännetty usein “warlords”. Kyseessä olivat paikalliset maaherrat tai kuvernöörit, jotka hallitsivat itsenäisesti provinssiaan. Maaherrat olivat tuohon aikaan merkittävän sotilaallinen mahti Kiinassa. Chesneaux & Le Barbier & Bergère 1977, 34–35.

⁵⁶ Nykyinen tutkimus käyttää usein muotoa Beijing. Tässä tapauksessa olen valinnut vanhemman kirjoitusasun Lundin esimerkkiä noudattaen sekä siksi, että tutkimusajankohtanani Peking on ollut käytössä ollut kirjoitusmuoto ja muun muassa Kanteleen käyttämä muoto.

⁵⁷ Blecher 1986, 5–7; Moise 1986, 41–42, 44–48; Lund 2006, 20–21.

⁵⁸ Harvinaisempi kirjoitusmuoto Sun Jat-sen.

⁵⁹ Chesneaux & Le Barbier & Bergère 1977, 5–8, 20–27; Blecher 1986, 13–17; Moise 1986, 28–31, 41–43; Ka-che 2003, 133; Lund 2006, 22–26; Wickeri 2007, 17.

Kanteleet palasivat levänneinä Tayungiin. Kantele työskenteli Meedarin apulaisena muun muassa saarnaten kaupungilla. Hän koki kielitaitonsa vielä vajaaksi ja jatkoi kielioopintoja työn ohessa. Suomalaisten yleinen kokemus oli, että kiinankielen oppiminen oli hankalaa.⁶⁰ Vuonna 1917 Kanteleet siirtyivät idemmäksi Tzeliin, missä Väinö Kantele ryhtyi aseman ainoana suomalaisena miestyöntekijänä asemanhoitajaksi. Muilla pääasemilla työntekijätilanne oli samankaltainen. Pulaa oli erityisesti miesläheteistä monien lähdettyä kentältä. Vain Tsingšin suurimmalla ja vanhimmalla asemalla oli kaksi mieslähettä. Kantele jatkoi asemanhoitajan työtään Tzelin asemalla työ kautensa loppuun asti. Asemanhoitajan tehtävänä oli vastata aseman toiminnasta ja huolehtia muun muassa SLS:n raha-asioista asemalla.⁶¹

Työkautta leimasi Kiinan sisäisten levottomuuksien lisäksi myös ensimmäinen maailmansota. SLS:n työkentällä sota näkyi erityisesti postiyhteyden katkeamisena. Kirjeitä katosi matkalla, ja perillekin tulleet kiersivät Ruotsissa ja Iso-Britanniassa asuvien yksityishenkilöiden kautta. Taloudellinen tilanne kentällä oli hyvin heikko, sillä rahaa pystyttiin lähettämään vain harvakseltaan ja silloinkin välikäsien, muun muassa Ruotsin lähetysseuran kautta. Lähetit tulivat kuitenkin jotenkuten toimeen.⁶² Sodan jälkeen levottomuuksia aiheutti kiinalaisten yleinen pettymys rauhansopimuksen ehtoihin, jotka takasivat Japanille erityisoikeuksia Kiinan kustannuksella. Pettymys leimahti liekkeihin opiskelijamielenosoituksina Pekingissä 4.5.1919, joita seurasi ympäri Kiinaa sarja lakkoja, mielenosoituksia sekä boikotteja Japania ja vanhaa hallintoa kohtaan. Myös länsimaat ja kristinusko saivat osansa vastarinnasta. Se huolestutti toisinaan lähetystyöntekijöitä, vaikka he vielä tuolloin olivat eksterritoriaalioikeuden perusteella viranomaisten suojeluksessa. Toukokuun neljännen päivän liikkeenä tunnetuksi tullut tapahtumasarja sysäsi Kiinan uudelle tielle, joka jatkui 1900-luvun puoliväliin asti.⁶³

Sodan ja poliittisen kuohunnan mukanaan tuomista hankaluuksista huolimatta SLS:n työ jatkui lähes entisellään. Matkustusyhteydet säilyivät ja

---

⁶⁰ KA SLA Ad 2 Työntekijämatrikkeli, Hp 17 ”Muukalaisena”, Väinö Kanteleen käsikirjoitus kiinankielen oppimisesta; SLS VK 1916, 35–36.

⁶¹ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 7.4.1948; SLS VK 1917–1923; Saarilahti 2002, 405, Junttila 2007, 38.

⁶² SLS VK 1918, 18–19; Saarilahti 1960, 178–179.

⁶³ Chesneaux & Le Barbier & Bergère 1977, 41, 65–74; Moise 1986, 48–50; Tiedemann 1999, 397–398; Lutz 2001, 189; Ka-che 2003, 133–134; Airaksinen 2005, 13, 27–31, 45, 148; Lund 2006, 38–39, 49; Wickeri 2007, 17–18.

työntekijät pääsivät kesiksi Kulingille virkistäytymään, mikä myöhempien kriisien aikana ei ollut enää yleensä mahdollista. Kantele teki vuosittain ja kuukausittain useita sivuasemamatkoja ja toimitti kasteita Tzelin piirissä.⁶⁴

Hieman ennen Kanteleen työkauden loppua lähetysjohtaja Matti Tarkkanen saapui tarkastusmatkalle Kiinaan vuoden 1921 lopulla. Maailmansota oli vaikeuttanut yhteydenpitoa kotimaan ja lähetyskentän välillä ja muuttanut Kiinan oloja. Uusia työsuunnitelmia ei kuitenkaan voitu laatia ilman tarkastusmatkaa, jonka myötä tarkennettiin työn suuntaviivoja ja tarpeita. Muun muassa työntekijöiden vähyys suhteessa lähetysalueen kokoon herätti kysymyksiä.⁶⁵ Toinen merkittävä ongelma työkentällä oli kansan keskuudessa yleinen oopiumin poltto, joka oli seurakuntien ja lähetystyöntekijöiden murheena koko 1900-luvun alkupuoliskon. Oopiumikauppa oli ollut Kiinassa suurta 1800-luvulla, ja 1900-luvun alussakin se oli täysin laillista.⁶⁶

Kanteleet lähtivät työmaalta vuoden 1923 alkupuolella ja saapuivat Suomeen toukokuun lopulla.⁶⁷ Osittain lähdön syynä oli Lähetysseuralle käytäntö kotimaanlomien järjestämisestä: Työkausi oli normaalioloissa seitsemän vuoden mittainen, jonka ajan työntekijä pysyi yhtäjaksoisesti työkentällä lukuun ottamatta lyhyitä virkistysmatkoja kohdemaan tai -alueen sisällä. Työkauden jälkeen lähetit pääsivät kotimaanlomalle, joka yleensä oli ainakin vuoden mittainen. Lomavuoroa pyrittiin kierrättämään siten, että miehitys kentällä pysyi koko ajan tasaisena.⁶⁸

Kanteleiden kohdalla Suomeen lähtöön vaikuttivat myös näkemuserot lähetystyössä, joita Väinö Kanteleella oli lähetysjohtajan ja joidenkin kentällä olleiden työntekijöiden kanssa. Ongelmien ytimenä oli erään kiinalaisen evankelista Li'n pappisvihkimys⁶⁹. Kantele vastusti vihkimystä, koska hänen mielestään Li'n muutamaa vuotta aiemmin pitämässä tiliselvityksessä oli virheitä, joita ei ollut selvitetty. Muiden Kiinan-lähetien tai SLS:n johtokunnan mielestä vanhat tilisekaannukset eivät kuitenkaan vaikuttaneet Li'n pätevyYTEEN pappina. Kantele tunsi jäävänsä yksin eriävän mielipiteensä kanssa ja joutuneensa

---

⁶⁴ SLS VK 1918–1922, 1939.

⁶⁵ SLS VK 1921–1922; Saarilahti 1960, 183.

⁶⁶ SLS VK 1920–1921, 1923; Lund 2006, 23–25.

⁶⁷ SLS VK 1923, 17.

⁶⁸ Saarilahti 1960, 88–89.

⁶⁹ Ei ole tietoa, kuka vihki Li'n papiksi. Tiedossa on kuitenkin tapaus vuodelta 1920, jolloin lähetysalueen esimies Martin Meedar vihki kolme kiinalaista työntekijää papiksi Porvoon piispa Jaakko Gummeruksen valtuuttamana. Koska mainintoja piispanvierailuista lähetyskentälle ei myöhemmiltäkään vuosilta löydy, voidaan olettaa, että kiinalaispappien vihkimyksessä noudatettiin myöhemmin samaa erikoisjärjestelyä. Saarilahti 1960, 208.

väärin perustein syytetyksi epärehellisyydestä. Samaa mieltä oli niin ikään Tzelin asemalla työskennellyt sairaanhoitaja Inkeri Koskikallio. Koskikallion tuesta huolimatta Kantele koki, ettei voinut jäädä lähetystyöhön. Hän piti työstään ja työtovereistaan ja oli muiden lähettien tavoin pahoillaan siitä, että tilanne kärjistyi eroksi SLS:n palveluksesta. Kantele ajatteli, että oli lähetystyön kokonaisuuden kannalta parempi, jos lähetyskentällä olevilla työntekijöillä ei olisi merkittäviä ristiriitoja välillään. Hän kuitenkin toivoi, että ajan myötä tilanne muuttuisi ja sallisi hänen jatkaa työtään Kiinassa.⁷⁰

Suomeen palatessa Kanteleiden perheeseen kuului neljä lasta, Kaisu, Saara, Maija-Leena ja Liimi. Kiinassa vuonna 1918 sairaana syntynyt Liisa oli kuollut kuukauden ikäisenä. Perheen kuudes lapsi ja ensimmäinen poika Hanno syntyi 1925. Kuopus Sirkka syntyi kaksi vuotta myöhemmin. Perhe asettui Suomeen saavuttuaan aluksi Hämeenlinnan lähelle Vanajaan, missä Väinö työskenteli kirkkoherrana. Samana vuonna perhe kuitenkin siirtyi Jämsänkoskelle, missä Kantele jatkoi edelleen töitä kirkkoherrana, kunnes hän palasi Lähetysseuran palvelukseen ja lähti seuraavalle työkaudelleen Kiinaan kolmentoista vuoden tauon jälkeen.⁷¹ Tuolloin edellisen kauden ongelmat eivät enää vaikuttaneet Kanteleen ja muiden SLS:n työntekijöiden välisiin suhteisiin.

Kanteleen ollessa Suomessa Kiinassa kuohui jälleen. Vuoden 1911 vallankumouksen johtohahmon Sun Yat-senin perustaman Guomindang⁷²-puolueen uusi johtaja Tsiang Kai-šek⁷³ halusi kasvattaa puolueen valtaa ja yhdistää Kiinan. Guomindangin Pohjoisen sotaretki alkoi heinäkuussa 1926. Armeijan reitti kulki Kantonista suoraan Hunanin maakunnan läpi kohti pohjoista. Varsinaiset sotatoimet eivät kohdistuneet SLS:n työalueelle, mutta Kulingilla lomalla olleet lähetit eivät aluksi päässeet takaisin työkentälleen rintamalinjan katkaistessa itä-länsi -suuntaisen jokireitin Jangtsea pitkin. Myös levottomuudet SLS:n lähetysalueella lisääntyivät.⁷⁴

Guomindang ei ollut liikkeellä yksin armeijan vaan myös tehokkaan propagandakoneiston voimin, joista jälkimmäistä luotsasi Mao Zedong.

---

⁷⁰ KA SLA Hp 13 Kantele SLS:n johtokunnalle 24.4.1912, Kantele Meedarille 11.4.1920, Meedar SLS:n johtokunnalle 27.4.1920, Tayungin lähettien kokous ptk. 30.4.1920, Kantele Meedarille 6.5.1920, Kantele Tarkkaselle 15.5.1920; Mäkelä 2010, 22–23.

⁷¹ KA SLA Ad 2 Työntekijämatrikkeli; Pappismatrikkeli 1953, 309; Manninen 2008; Mäkelä 2010, 21–22.

⁷² Harvemmin Kuomintang.

⁷³ Muita kirjoitusasuja muun muassa Tchiang Kai-chek ja Chiang Kai-sek.

⁷⁴ China Mission Handbook 1989, 21–22; Lund 2006, 67–74; Lund 2008a, 9–11.

Maalaisväkeen ja opiskelijoihin vedonnut vahva vasemmistopolitiikka jatkoi toukokuun neljännen päivän liikkeen henkeä vastustaen imperialismia ja kristinuskoa sen merkinä. Guomindang oli saanut maanviljelijät puolelleen erityisesti sillä, että pohjoinen sotaretki ei ollut suunnattu ainoastaan puolueen ääri laidalla olevia kommunisteja⁷⁵ vaan myös paikallisia maaherroja vastaan, jotka hallitsivat alueitaan enemmän tai vähemmän itsenäisesti keskusvallasta piittaamatta. Sotaretken tavoitteena oli yhdistää Kiina. Kansanliike ei kuitenkaan pysynyt puolueen hallinnassa, vaan leimahti vallankumoukseksi. Lähetystyö joutui kriisiin, ja vuoden 1927 alussa ulkomaalaiset pakenivat joukoittain Kiinan sisäosista.⁷⁶ Myös suomalaiset evakuoituivat työalueeltaan. Lähtöä kuitenkin viivytettiin turhan pitkään, ja osa läheteistä jäi työpaikalleen loukkuun sodan keskelle kulkuyhteyden katkettua rannikolle.⁷⁷

Sodan mentyä ohi lähetit palasivat työkentälle syksyllä 1927. Edessä oli työn uudelleenarviointi. Uudistusta kaivattiin monenlaisiin asioihin: taloudellisista seikoista ja kiinalaisten työntekijöiden pätevyydestä seurakuntien järjestäytymiseen ja hengellisyyteen.⁷⁸ Lähetystyön uudet periaatteet oli tuskin saatu selvitettyä ja vakiinnutettua, kun kommunistien niin kutsuttu pitkä marssi aiheutti levottomuuksia työkentällä vuosina 1934–1935. Marssin taustalla oli vuosia jatkunut piiritys, jossa Guomindang oli sulkenut Kiinan kommunistisen puolueen jäsenet kannattajineen tukikohtiinsa⁷⁹ ja uhannut tuhoavansa ne. Kommunistit murtautuivat ulos tukikohdistaan ja vetäytyivät pitkällä marssilla pohjoiseen. Liikehdinnän jälkeen kommunistijoukot olivat siirtyneet Luoteis-Kiinaan, ja vuosi 1936 oli poikkeuksellisen rauhallinen Hunanissa. Muutenkin vuosi sujui Kiinassa varsin hyvissä merkeissä: vuoden riisisato oli koko maassa

---

⁷⁵ Guomindang hajosi myöhemmin kahtia. Aluksi kommunisteja siedettiin vasemmistolaisen puolueen riveissä, mutta aatteiden kärjistyessä kommunistit perustivat oman puolueensa vuonna 1920 tai 1921 (kirjallisuudessa esiintyy erilaisia tulkintoja varsinaisesta puolueen perustamispäivästä) maltillisten tasavaltalaisten jäädessä Guomindangin jäseniksi. Chesneaux & Le Barbier & Bergère 1977, 89–90; Moise 1986, 51, 63–66; Wickeri 2007, 17.

⁷⁶ Thomson 1969, 47; Chesneaux & Le Barbier & Bergère 1977, 160–161, 165–168; Moise 1986, 59–60, 67–68; China Mission Handbook 1989, 21–22; Ka-che 2003, 133–136; Lund 2006, 75–88, 93–95.

⁷⁷ Lund 2006, 101–102, 115, 120; Lund 2008a, 9–11.

⁷⁸ Lund 2006, 162–163, 173–175; Lund 2008a, 10–11.

⁷⁹ Tunnetaan muun muassa nimityksillä “Red bases” ja “Liberated areas”.

onnistunut, vakavia luonnonmullistuksia ei koettu, ja hallitus teki parhaansa kansan elinolojen parantamiseksi.⁸⁰

Väinö Kantele saapui Kiinaan toiselle työkaudelleen vuoden 1936 lopulla. Hänen kanssaan kentälle matkusti myös kolme SLS:n naistyöntekijää. Kotimaassa oltiin huolissaan miestyöntekijöiden vähäisestä määrästä kentällä, sillä Martin Meedarin, silloisen esimiehen, sekä toisen kokeneen lähetin Arvid Flinckin poistuessa kentältä 1937 Kiinaan jäi vain viisi miespuolista työntekijää naisten lukumäärän ollessa 14.⁸¹

Kantele asettui Tsingšiin, jossa hän työskenteli koko toisen työ kautensa ajan. Aivan alkuajan työtä sai tehdä rauhassa ja hyvissä oloissa, joskin työntekijöiden määrä suhteessa lähetysalueen kokoon ja väkilukuun oli liian pieni. Kiinan hallitsija Tsiang Kai-šek suhtautui kristittyihin suvaitsevasti, sillä hän oli itsekin kristitty.⁸² Rauhan aikana hän oli rakennuttanut uusia teitä ja rautateitä ympäri maata. Pohjoisessa oli kuitenkin levotonta vuodesta 1932 asti jatkuneen japanilais miehityksen takia. Kiinalaisopiskelijoissa ja -älymystössä tyytymättömyyttä herätti erityisesti Kiinan hallituksen haluttomuus ryhtyä toimiin miehityksen lopettamiseksi. Tilanne radikalisoitui Japanin ilman sodanjulistusta tekemään suoraan hyökkäykseen loppukesästä 1937. Vastarinna huolimatta Japanin armeija sai kesään 1938 mennessä vallattua suuria alueita Kiinan rannikolta. SLS:n työalueella sodan vaikutus oli alkuvuosina vähäinen ja näkyi lähinnä sotaväenottoina, pakolaisina, elinkustannusten nousuna sekä rosvojoukkojen lisääntymisenä.⁸³

Sodan jatkuessa ongelmat ulottuivat yhä selvemmin myös suomalaisten työkentälle. Yhteydet ulkomaailmaan heikkenivät ja ajoittain katkesivat kokonaan. Työntekijöitä oli kentällä liian vähän, eikä uusia voitu Kiinan vaikeiden olojen takia lähettää tilalle. Työtoverinsa pastori Armas Korhosen lähdettyä Kantele oli jäänyt Tsingšin ainoaksi suomalaiseksi miestyöntekijäksi ja asemanhoitajaksi. Kantele valitti, ettei hän sen takia ollut ehtinyt käydä sivuasemilla. Suuren työmäärän lisäksi lähettejä uuvuttivat sairaudet ja loman puute. Sodan aikana matkustus Kulingille oli käynyt

---

⁸⁰ SLS VK 1936, 20–22; Chesneaux & Le Barbier & Bergère 1977, 236–248; Blecher 1986, 21–22; Moise 1986, 83–86; K. Nikkilä 2002, 290–291, 318–319; P. Nikkilä 2002, 337; Wickeri 2007, 67.

⁸¹ SLS VK 1936, 20–27.

⁸² K. Nikkilä 2002, 330; Ka-che 2003, 136.

⁸³ SLS VK 1936–1937; Blecher 1986, 23; Moise 1986, 87–88, 91–93; P. Nikkilä 2002, 339; Wickeri 2007, 31, 34–35.

mahdottomaksi. Elinkustannukset kasvoivat jatkuvasti, mutta rahaa oli niukasti. Toisinaan kaupunkien väki joutui pakenemaan maaseudulle turvaan. Varsinaiset taistelut ulottuivat työkentälle vain harvoin, mutta lentopommitukset ja ilmahälytykset pommitusten uhatessa vaikeuttivat elämää. Hälytysten aikaan oli kiellettyä liikkua ulkona, ja sen takia muun muassa sunnuntain jumalanpalvelusta siirrettiin aikaisempaan aamuun, jotta ihmiset ehtisivät takaisin koteihinsa ennen hälytysten alkua. Kantele kuvailee useita tapauksia, jolloin hän oli ollut kaupungilla tapaamassa ystäviään ja puhelemassa, kun hälytys oli tullut. Sitten ei ollut voinut muuta kuin odottaa ystävien luona tilanteen raukeamista, jotta oli päässyt takaisin asemalle.⁸⁴

Suomi joutui sotaan 30.11.1939. Yhteydet kotimaahan vaikeutuivat merkittävästi. Kirjeistä vain muutamat pääsivät perille. Lähetit elivät kentällä suurimmaksi osaksi avustuksilla, joita oli saatu lahjoituksina muun muassa Amerikasta.⁸⁵ Työ jatkui kuitenkin vielä suhteellisen katkeamattomana. Vasta sodan loppuvuosina taistelut ulottuivat Luoteis-Hunaniin japanilaisten päästyä hyökkäämään Jangtse-joen yli 1943. Lähetysasemat kärsivät hyökkäyksistä useasti, ja varsinkin sivuasemat olivat tuhon kohteina. Lähetit joutuivat aika ajoin evakuoitumaan muille asemille taistelujen alta, mutta Tsingšissä ollut Kantele oli yleensä silloinkin jäänyt paikoilleen asemalle. Vuonna 1944 viranomaiset epäilivät lähetettä vakoojiksi ja antoivat sekä Tsingšin että Tzelin läheteille määräyksen siirtyä keskitysleirille. Suomalaiset jättivät yhtenä rintamana tottelematta häätömääräystä. Lopulta heidän jäämiseensä myönnyttiin.⁸⁶

Japani antautui 2.9.1945.⁸⁷ Sodan loputtua ja matkustusyhteyksien palattua SLS:n johtokunnalle tuli kiire vaihtaa väsyneet ja sodan uuvuttamat työntekijät uusiin tulokkaisiin. Raskaan ja ylipitkäksi venyneen työkauden jälkeen Kantele palasi Suomeen 1946. Koko lähetikunnan vaihtuminen kentällä vajaan vuoden kuluessa herätti kysymyksiä työn jatkuvuudesta. Suurin osa saapuneista läheteistä oli ensikertalaisia. Kentälle saapuneiden joukossa oli myös nuori lähetyssaarnaaja Päivö Parviainen, joka sittemmin jäi viimeiseksi Maon Kiinasta poistuneeksi suomalaislähetiksi. Sodan jälkeinen työkausi käynnistyi muutoksista

---

⁸⁴ SLS VK 1938–1942; Kantele 1948; P. Nikkilä 2002, 342–343, 355–366, 360–361, 363–364.

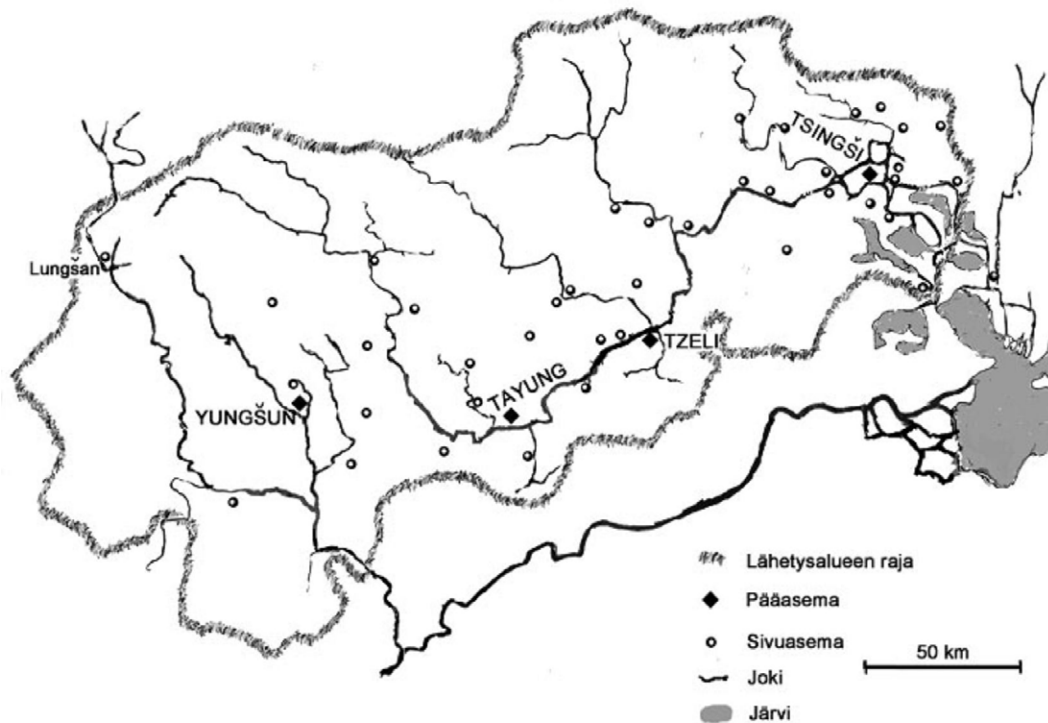
⁸⁵ SLS VK 1939–1944; P. Nikkilä 2002, 356; Remes 2008, 82–83, 89.

⁸⁶ SLS VK 1943–1945; P. Nikkilä 2002, 368, 370–371.

⁸⁷ P. Nikkilä 2002, 372; Wickeri 2007, 58.

huolimatta toiveikkaasti. Olot olivat rauhalliset ja lähetit kokivat, että kiinalaiset olivat vastaanottavaisia kristilliselle sanomalle.⁸⁸

Vuoden 1947 aikana Suomessa pohdittiin lähetyskentän kokoa SLS:n johtokunnan ja Kiinassa olleiden lähettien voimin. Uusia lähetysasemia ei ollut juurikaan perustettu 1920-luvun lopun jälkeen. Työn laajuus oli pysynyt muutenkin jokseenkin samana, mutta lähettikunnan pienuus oli koettu ongelmaksi.⁸⁹

Kartta 2. Suomen Lähetysseuran työpisteet. Kartta on tekijän piirtämä kolmen kartan pohjalta. (KA SLA Ia 3 Luoteis-Hunan; 25 vuotta Kiinassa 1927, karttaliite; Saarilahti 1960, 186.) Luettavuuden parantamiseksi karttaan on merkitty vain suurimmat joet ja nimetty ainoastaan tekstissä mainitut asemat.

Muiden maiden lähetysjärjestöt olivat kritisoineet suomalaisia siitä, että heillä oli työntekijämäärään nähden liian suuri alue hoidettavanaan. Lähetysalueen laajuus ilmenee kartasta 2, joka kuvastaa myös sivuasemien sijoittumista ja lukumäärää. Eri tahoilla oli väläytelty ajatusta, että SLS:n työalue jaettaisiin ja muut järjestöt, lähinnä Ruotsin lähetysseura, ottaisivat siitä osia hoidettavakseen. Asiasta keskusteltiin muun muassa Suomessa olevien Kiinanlähettien kokouksissa. Yleisesti ottaen jakoa vastustettiin tai oltiin valmiita

⁸⁸ SLS VK 1947, 20; Saarilahti 2005, 389–394; Aittola 2007b, 98–99.

⁸⁹ KA SLA Cbb 44 Kiinan kotimaassa olevien lähettien kokous ptk. 2.-3.1.1947 § 5, Johtokunnan kokous ptk. 21.1.1947 § 16; Saarilahti 2002, 396–398; Lund 2008, 81.

luovuttamaan korkeintaan hyvin pieniä osia alueesta. Lähettien mielestä jako olisi haitaksi kiinalaiselle seurakunnalle. Toisaalta he katsoivat myös, että SLS:lla oli paremmat mahdollisuudet evankelioida alueensa kuin ruotsalaisilla, joilla oli vähemmän työntekijöitä. Lähetit korostivat myös sitä, että Kiinassa oli vielä kokonaan evankelioimattomia alueita, joista pitäisi huolehtia ennen kuin tunkeudutaan toisten lähetysten alueelle. Myös Kantele vastusti jakoa, koska hänen mielestään se ei ajanut kiinalaisten kristittyjen asiaa.⁹⁰

---

⁹⁰ KA SLA Cbb 44 Kiinan kotimaassa olevien lähettien kokous ptk. 2.-3.1.1947 § 5, Kiinan kotimaassa olevien lähettien kokous pkt. 6.5.1947 § 4; Saarilahti 2002, 396–398.

2. Kolmas työkausi Kiinassa alkaa

2.1. Paluu kentälle ja työskentelyä rauhallisessa

Yungšunissa

Kanteleen kotimaanloma jäi huomattavasti lyhyemmäksi kuin edellinen tauko työkausien välissä. Jo vuoden 1947 alkupuolella suunniteltiin Kanteleen lähettämistä takaisin Kiinaan. Toisen maailmansodan jälkeen maan sisäinen tilanne oli edelleen epävarma sisällissodan takia, mutta taistelut eivät ulottuneet Hunanin maakuntaan. Ongelmana oli lähinnä kiihtyvä inflaatio. SLS:n työalueella huolena oli työntekijöiden puute. Nuorten lähettien ajasta suuri osa meni kieliopintoihin, ja kentälle kaivattiin vanhempaa, kielitaitoista mieslähettiä. Kanteleen lisäksi SLS:n johtokunta ajatteli lähettää Kiinaan myös pastori Ruben Ahlskogin ja hänen tulevan morsiamensa, jotka tosin ensikertalaisina matkustaisivat aluksi Amerikkaan suorittamaan kieliopintoja.¹

Hunanissa suomalaista miestyöntekijää kaivattiin varsinkin Suomen Laestadiolaisen Lähetysyhdistyksen asemalle Yungšuniin, missä vuonna 1947 työskenteli kaksi naislähettiä, sairaanhoitaja Iida Leppiniemi ja diakonissa Alli Rönkkömäki. SLL:n johtokunta päätti ottaa Kiinaan haluavan Kanteleen nimikkolähetikseen. Lähetin siirtyminen SLS:n alaisuudesta lestadiolaislähettyksen työntekijäksi ei merkinnyt suurta irtiottoa emojärjestöstä. Ennen Yungšunin aseman perustamista SLLH:n työntekijät olivat työskennelleet tasavertaisina muiden lähettien kanssa sijoitettuina Lähetysseuran asemille. Kanteleen kohdalla SLS:n ja SLL:n välillä tehtiin sopimus, jonka mukaan Kantele lähtisi Kiinaan Lähetysyhdistyksen lähettinä, mutta yhdistyksen olisi sovellettava häneen samoja periaatteita, joita SLS sovelsi työntekijöihinsä.² Lisäksi SLS jatkoi Kanteleen perheen taloudellista tukemista muun muassa rahoittamalla lasten opintoja.³ Tälle tosin saattoi olla perusteena myös se, että Signe Kantele kuului Lähetysseuran työntekijöihin.

---

¹ KA SLA Cbb 44 Valmistusvaliokunnan kokous ptk. 3.3.1947 § 5, Menoarvio- ja valmistusvaliokunnan yhteinen kokous pkt. 17.4.1947 § 7, Johtokunnan kokous ptk. 23.9.1947 § 20; SLS VK 1949, 19–20; VÄ 5/1949 Kiinan lähettiemme vuosikertomus 1948; Saarilahti 2005, 394; Aittola 2007b, 100. Aittola mainitsee virheellisesti Kanteleen lähteneen Kiinaan vuonna 1947.

² KA SLA Cbb 44 Valmistusvaliokunnan kokous ptk. 5.11.1947 § 3; Junttila 2007, 41; Aittola 2007b, 100.

³ KA SLA Cbb 45 Menoarviovaliokunnan kokous ptk. 17.2.1948 § 2.

Kantele matkusti Kiinaan lähetysveteraanina vuoden 1948 alussa. Kantele kuvaili tapansa mukaan matkaansa hyvin yksityiskohtaisesti kirjeissä, joista ensimmäinen oli lähetetty jo Maarianhaminasta heti lähtöä seuraavana päivänä. Matkakirjeiden sisältö on samankaltaista kuin Kanteleen Hunanista lähettämien kirjeiden sisältö. Päähuomio on konkreettisissa tapahtumissa ja kohtaamisissa ihmisten kanssa. Matkan varrelle sattui sekä pieniä vaikeuksia muun muassa majoituspaikkojen ja matkustusasiakirjojen kanssa että mukavia kohtaamisia eri maissa asuvien kristittyjen kanssa. Kantele käytti hyväkseen tilaisuudet tutustua paikallisiin ja puhella heidän kanssaan. Eräs Kanteleelle yllättävimmistä ja mieluisimmista tapaamisista oli Siamissa (nykyinen Thaimaa), kun hän vietti yhden illan suomalaisen helluntailähetysperheen luona.⁴

SLS:n työalueelle Kantele saapui 19.2.1948 suomalaisten vanhimmalle asemalle Tsingšiin. Vastaanotto oli edellisen työkauden asemapaikalla lämmin ja riemastunut, vaikka Kantele ei tällä kertaa ollut jäämässä paikkakunnalle vaan jatkamassa matkaansa Yungšuniin. Inkeri Saloheimo kuvailee kirjeessään Lähetysanomille, kuinka iso joukko kiinalaisia ystäviä oli rientänyt tervehtimään ”Kan-pastoria”. Toisaalta hämmästeltiin, kuinka 65-vuotias ”setä” ylipäätään tuli vielä töihin Kiinaan. Kanteleen saapumisen vuoksi järjestettiin Tsingšissä juhlat ennen kuin hän jatkoi veneellä matkaansa uudelle asemapaikalleen Yungšuniin, minne hän saapui 15. päivä maaliskuuta.⁵

Yungšunissa työskenteli Kanteleen saavuttua yhteensä neljä lähetystyöntekijää. SLL:n palveluksessa olevat Iida Leppiniemi ja Alli Rönkkömäki pysyttelivät asemalla suomalaisten joukkoevakuoitumiseen vuonna 1949 asti. Neljäntenä asemalla työskenteli sairaanhoitaja Elina Hyvönen, joka oli tullut sinne avuksi kevään ja kesän ajaksi ennen Kanteleen saapumista.⁶ Naisläheteistä Leppiniemi oli ollut aiemmin Kiinassa⁷ ja työskenteli nyt asemanhoitajana. Yleensä asemanhoitajan tehtävät uskottiin miesläheteille, mutta Leppiniemi jatkoi tehtävässään myös Kanteleen saavuttua. Kantele oli iloinen asiasta, koska Leppiniemen hoitaessa hallinnolliset asiat hän saattoi itse keskittyä

---

⁴ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 30.1. –11.2.1948; Kantele 1949; LS 3/1948 Lentäen kohti itää. Pastori Väinö Kanteleen matkakirjeitä, 4/1948 Seikkailuja Intian satumaassa. Pastori Väinö Kantele jatkaa matkakuvaustaan, 5/1948 Yllätys seurasi toistaan. Pastori Väinö Kanteleen matkakirjeen loppuosa; VÄ 5/1949 Kiinan lähettiemme vuosikertomus 1948; Aittola 2007b, 100.

⁵ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 19.2.–15.3.1948; LS 4/1948 Kan-pastori on tullut!.

⁶ KA SLA Hp 16 Leppiniemi Signe Kanteleelle 18.4.1948; Saarilahti 2002, 391.

⁷ Kiinassa vuosina 1923–1930, 1931–1938 ja 1946–1949. Idän myrskypilven alla 2002, 504.

pappina toimimiseen.⁸ Rönkkömäki ja Hyvönen puolestaan olivat ensikertalaisia Kiinassa. Molemmat olivat saapuneet maahan vuonna 1946 ja keskittyneet normaalin käytännön mukaisesti lähinnä kielen opiskeluun. Kanteleen saapuessa keväällä 1948 Rönkkömäki oli Tayungissa parantelemassa pitkää keuhkotautiaan. Kantele tapasi hänet siellä matkallaan Yungšuniin.⁹

Kanteleen tuloa Kiinaan ja hänen työpanostaan Yungšunissa oli kaivattu. Leppiniemi kirjoitti Signe Kanteleelle Suomeen ja kiitti siitä, että tämä oli vielä päästänyt Väinön työmaalle.¹⁰ Kantele pääsi aloittamaan työnsä hyvissä merkeissä. Etukäteen hän oli kuullut, että seurakunta olisi Yungšunissa kuollut, mutta paikan päällä odotti iloinen yllätys: vanha ystävä Tsingšistä, Hsy¹¹ Hantsen, oli vihitty papiksi, ja hän oli saanut seurakuntaelämän uudestaan vireille. Kasteluokka oli ollut odottamassa Kanteletta, ja hän sai jo vuoden 1948 aikana kastaa 16 henkilöä. Kantele ei ottanut seurakunnan kasvamisesta kunniaa itselleen, vaan kirjoittaa Vartijan Ääneen maaperän olleen hyvin valmistettua hänen saapuessaan toisten työtä jatkamaan. Kanteleen mukaan ”Yungshuenissa on ihana touonteon aika tai paremminkin elonkorjuuaika”.¹² Lähes neljäkymmentä vuotta Yungšunissa jatkunut työ kantoi hedelmää, jota Kantele osaltaan korjasi. Myöhemmin työ kautensa aikana Kantele kirjoitti muutaman kerran vuodessa toistuvista kastetilaisuuksista ja ilmoitti tunnollisesti kastamiensa henkilöiden lukumäärän.¹³

Seurakuntaelämän uusi virkistyminen ei koskenut ainoastaan Yungšunin pääasemaa. Myös sivuasemilla seurakunnan toimintaan osallistuttiin aktiivisesti. Kaksi vanhaa sivuasemaa oli saatu rakennettua uusiksi, ja niille oli asettunut suomalainen lähetti. Kantele korosti, että suomalaisten työntekijöiden jatkuvalla läsnäololla oli suuri merkitys seurakuntien kasvulle ja evankeliumin leviämiseksi, mutta siitä huolimatta koko työkentällä oli liian vähän suomalaislähettejä. Samasta ongelmasta oli kärsitty alusta asti Kiinan-työssä, eikä

---

⁸ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 7.4.1948.

⁹ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 3.3.1948; VÄ 2/1949 Tietoja työmaalta. Kiina; Aittola 2007b, 98–99.

¹⁰ KA SLA Hp 16 Leppiniemi Signe Kanteleelle 18.4.1948.

¹¹ Kirjeissään Kantele kirjoittaa Hsyyn nimen perusmuodossa lyhyellä vokaalilla (Hsy), taivuttaessaan nimeä hän käyttää pitkää vokaalia (Hsy). Olen omaksunut tähän tutkielmaan saman käytännön.

¹² VÄ 11/1948 Tietoja työmaalta. Kiina, 1/1949 Tietoja työmaalta. Kiina. Tervehdys Yungshuenista 18.11.1948, 5/1949 Kiinan lähettiemme vuosikertomus 1948.

¹³ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 5.9.1948, 27.12.1948 ja 6.3.1949, Hia 15 Parviainen Saarilahdelle 27.4.1950.

tilanteessa sinänsä ollut mitään uutta. Vuoden 1948 Kiinan poliittinen tilanne oli kuitenkin sellainen, ettei SLS halunnut lähettää kentälle uusia työntekijöitä ennen kuin olosuhteet rauhoittuisivat.¹⁴

Luoteis-Hunanissa olot olivat kuitenkin rauhalliset. Töitä pystyttiin tekemään normaalisti koko SLS:n työalueella. Kantele kävi päivittäin kaupungilla tapaamassa kiinalaisia ystäviään ja tutustumassa uusiin ihmisiin. Kaikkialla hän käytti hyväkseen tilaisuudet levittää kristillistä sanomaa. Hän meni ihmisten koteihin puhumaan ja laulamaan heidän kanssaan. Vierailut suuntautuivat sekä seurakuntalaisten että ei-kristittyjen koteihin. Kantele myös rukoili ja luki Raamattua ja hartauskirjoja kiinalaisten kanssa. Usein Kantele otti esiin jonkin keskusteluun sopivan raamatunkohdan ja selitti sen merkityksen kiinalaisille. Vastavuoroisesti kiinalaiset kävivät monesti tapaamassa Kanteletta asemalla. Leppiniemi kirjoitti Signelle, että Kanteleella oli usein aamusta iltaan vieraita, mikäli vain oli kotona asemalla. Kanteleen tapaamien ihmisten joukossa oli niin koululaisia, käsityöläisiä, sotilaita kuin virkamiehiäkin. Toisinaan Kantele oli käynyt kaupungilla yhdessä pastori Hsyyn kanssa, joka myös kierteli ahkerasti julistamassa evankeliumia ihmisille. Sunnuntaisin aseman kirkolla pidettiin jumalanpalvelus. Kantele kertoi kirjeissään tunnollisesti lähes joka kerta, montako osallistujaa kirkossa oli ja mikä raamatunkohta oli ollut saarnatekstinä. Vuoroin saarnasi Kantele, vuoroin Hsy. Kantele ehti vuoden 1948 aikana käydä myös sivuasemilla ja osallistua marraskuussa Tayungissa pidetyille, viikon kestäneille hengellisille kokouspäiville. Kyseessä oli aika ajoin toistuva tapa järjestää isohkoja tapahtumia, joihin osallistui ihmisiä useamman kuin yhden seurakunnan alueelta, ja joilla pyrittiin opettamaan kristinuskoa laajemmin kuin jokapäiväisessä lähetystyössä oli mahdollista.¹⁵

Yleisesti ottaen työn kehitys oli myönteisestä. Sodanaikaiset rajoitukset eivät enää häirinneet työntekoa. Uusien Kiinan-lähetien kielitaito alkoi olla sen verran hyvä, että he saattoivat osallistua kunnolla työhön kiinalaisten parissa. Lisäksi suomalaiset kokivat, että kiinalaiset olivat avoimia lähetystyötä kohtaan. Luoteis-Hunanin kirkolliskokouksessa keväällä 1949

---

¹⁴ SLS VK 1949, 19–23; Saarilahti 1960, 73, 82; Saarilahti 2002, 396.

¹⁵ KA SLA Kantele perheelleen 15.3.–16.4.1948; Leppiniemi Signe Kanteleelle 18.4.1948; VÄ 5/1949 Kiinan lähettiemme vuosikertomus 1948; K. Nikkilä 2002, 322–335.

todettiin, että työtä oli edellisen kolmen vuoden aikana saatu tehdä suhteellisen rauhallisissa oloissa.¹⁶

Aivan kaikki ei kuitenkaan sujunut toivotulla tavalla. Kantele pahoitteli, kuinka ei yrityksistään ja pitkistä keskusteluistaan huolimatta ollut saanut kasta yhtäkään tavallista kaupunkilaista. Kastetut olivat Kanteleen mukaan kuuluneet ”niin sanottuun parempaan kansaan, virkamiehiin ja rikkaihin”, joita seurakuntalaisten joukossa oli jo ennestään. Toisekseen virkamiehet työskentelivät valtion käskyvallan alaisina ja asuivat siellä, minne heidät määrättiin. He eivät voineet pysytellä seurakunnan luona oman tahtonsa mukaan. Muutenkin Kantele koki, ettei ollut ehtinyt tarpeeksi puhua ”aivan tavallisen väen” kanssa. Tavallisella väellä Kantele ilmeisesti tarkoitti käsityöläisiä sekä maaseudun viljelijöitä, jotka muodostivat suuren osan Hunanin väestöstä. Kantele kuitenkin pyrki lievittämään kärsimättömyyttään tukeutumalla omaan uskoonsa. Hän kirjoitti usein luottavansa siihen, että asiat etenevät ”Herran tahdon” mukaisesti.¹⁷

Arkisen aherruksen lomassa lähetysasemalla ehdittiin myös juhlia ja huvitella. Kaste- ja hääjuhlat olivat aina suuri ilon aihe asemalla. Häämenot saattoivat kuitenkin aiheuttaa myös ongelmia, kun avioparin ei-kristityt sukulaiset halusivat perinteiset kiinalaiset häät. Toisinaan Kantele oli joutunut myös aikaisemmilla työkausillaan selvittämään ei-kristittyyn perheeseen naitettujen kristittyjen tyttöjen vaikeuksia, kun uudessa kodissa ei ollut hyväksyttyä miniän uskontoa.¹⁸ Arkisempia juhlia vietettiin usein syntymäpäivien yhteydessä. Leppiniemen 50-vuotispäivillä seurakuntalaiset olivat halunneet ottaa läheteistä ja seurakunnasta yhteiskuvan, joka julkaistiin sittemmin Vartijan Äänessä. Satunnaisista huvituksista Kantele kirjoitti perheelleen: joku kerta oli käyty tähystämässä tähtiä, ja toisella kerralla ”sisaret”¹⁹ olivat mitanneet huvikseen kaikkien aseman lähettien verenpaineen.²⁰

---

¹⁶ KA SLA Hia 15 Luoteis-Hunanin luteril. kirkkokunnan 12. kirkolliskokous ptk. 13.–17.4.1949; Aittola 2007b, 98–99.

¹⁷ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 15.3.1948, 13.7.1948, 3.11.1948, 2.1.1949, 25.2.1949 ja 3.11.1949; Kantele 1927, 30; VÄ 1/1949 Tietoja työmaalta. Kiina. Tervehdys Yungshuenista 18.11.1948, 5/1949 Kiinan lähettiemme vuosikertomus 1948; China Mission Handbook 1989, 113; Saarilahti 1960, 39, 49–50.

¹⁸ Kantele 1948, 85.

¹⁹ Lähetysseurassa yleinen tapa oli kutsua miestyöntekijöitä veljiksi ja naistyöntekijöitä sisariksi.

²⁰ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 25.4.1948 ja 29.4.1948; VÄ 4/1949 Tervehdys Yungshuenista.

2.2. Sotilaallinen tilanne kiristyy

Maaïmansodan ja Maon pitkän marssin jälkeen kommunistijoukot olivat jääneet Pohjois-Kiinaan. Tsiang Kai-šekin johtaman keskushallinnon painopiste oli etelämpänä Nanjingissa²¹. Guomintang-puolueen aiempi johtaja Sun Yat-sen oli tehnyt paikkakunnasta pääkaupungin vallankumouksen jälkeen vuonna 1912. Nanjing oli ollut pääkaupunkina myös 1800-luvulla vastapainona mantšuhallinnon pääkaupungille Pekingille. Niin kutsuttua Nanjingin hallinnon aikaa vuosina 1912–1949 on Chesneaux'n, Le Barbier'n ja Bergèren mukaan pidetty Kiinan edistyksellisimpänä aikana, vaikka ajanjaksoa leimasivatkin silloin tällöin pintaan nousevat sisäiset ja paikalliset kriisit sekä kommunistien ja japanilaisten vastainen mieliala. 1940-luvun jälkipuoliskolla Nanjingin hallinnon loppu alkoi hämmöttää.²²

Tasavaltalaisten ja kommunistien välinen sisällissota riehui pääosin Jangtse-joen pohjoispuolella. Taistelujen ei uskottu hevin levittäytyvän valtavan luonnonesteen yli. Pohjoisempana Kiinassa riehuneet levottomuudet näkyivät SLS:n työkentällä rahan arvon nopeana laskuna. Inflaation myötä elinkustannukset kasvoivat. Kuvaavaa on Kanteleen selostus siitä, kuinka Leppiniemi oli keväällä 1948 saanut asemanhoitajana pankista 50 miljoonaa dollaria Kiinan rahassa. Asemalla tuolloin työskennellyt Elina Hyvönen oli Kanteleen mukaan kysynyt, eikö niin suuren rahasumman omistaminen pelottanut Leppiniemeä, mutta tämä oli vain todennut, että ”pianhan ne rahat on käytetty”. Kiinan hallitus yritti parantaa tilannetta rahauudistuksella elokuussa 1948, mutta vaikutus oli vain hetkellinen, minkä jälkeen inflaatio jatkui.²³

Yleisesti ottaen rauhallisista työolosuhteista kertoo se, että toisen maailmansodan jälkeen suomalaisilla läheteillä oli jälleen mahdollisuus matkustaa kesäksi Kulingille virkistäytymään ja tapaamaan muiden maiden lähetystyöntekijöitä. Luterilaiset pitivät yhteisiä jumalanpalveluksia sunnuntaisin, ja elokuussa 1948 oli suomalaisten vuoro järjestää kyseinen tilaisuus Kulingilla.

---

²¹ Toinen, vanhempi kirjoitusasu Nanking.

²² Chesneaux & Le Barbier & Bergère 1977, 5–10, 197–206; Moise 1986, 31, 113; Wickeri 2007, 58.

²³ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 7.4.1948; SLS VK 1949, 19; Chesneaux & Le Barbier & Bergère 1977, 333; Wickeri 2007, 62–63, 96–97.

Se jäi viimeiseksi yhteiseksi jumalanpalvelukseksi Sisä-Kiinassa, kun olosuhteet maassa muuttuivat pian.²⁴

Tsiang Kai-šekin johtaman tasavaltalaisarmeijan tappio alkoi häämöttää vuoden 1948 aikana. Tammikuussa SLS:n lähetettä ravisutti tieto suomalaisen lähetyslääkärin ja kahden amerikkalaisen sairaanhoitajan murhasta lähellä Šašia, joka sijaitsi noin kahdensadan kilometrin päässä Tsingšistä koilliseen. Amerikkalaisen lähetysjärjestön palveluksessa olleen kolmikön surmasivat ”punarosvot” eli ilmeisesti kommunistien sissipartio. Tapaus sai laajaa huomiota ja aiheutti sen, että Jangtsen pohjoispuolella työskennelleet lähetysjärjestöt evakuoivat suurin joukoin länsimaalaisia työntekijöitään.²⁵ Myös kiinalainen väestö pakeni rintamalinjojen alta. Helmikuussa Tsingšin asemalla nähtiin muun muassa Hunanin pohjoisnaapurista Honanin maakunnasta evakuoitu suuri koululaisjoukko läpikulkumatkalla kohti rauhallisempaa Etelä-Kiinaa.²⁶

Vaikka varsinaisia sotatoimia ei SLS:n työalueella vielä vuoden 1948 koettu, kansan yleinen mieliala oli levoton. Sotilaita näkyi entistä useammin alueella ja kuulopuheet kiersivät. Kantele kirjoitti kesäkuun alussa kuulleen huhuja kommunistijoukkojen pyrkimyksistä päästä Jangtsen eteläpuolelle. Hän ei kertonut kirjeessä sen enempää omista ajatuksistaan maan poliittisesta tilanteesta vaan keskittyi kuvailemaan arkisia tapahtumia.²⁷ Todennäköisesti hän oli jo tottunut suhtautumaan huhupuheisiin varauksellisesti eikä reagoinut niihin hätäisesti, koska elämä Yungšunissa näytti jatkuvan ennallaan. Lähetit olivat kuitenkin panneet merkille häiriöiden ja rosvojen lisääntymisen. Viranomaiset eivät pystyneet pitämään järjestystä yllä tilanteessa, jossa inflaation köyhdyttämät kiinalaiset ajautuivat laittomuuksiin elantonsa ansaitsemiseksi.²⁸

Yksi erityispiirre Kiinan levottomuuksissa oli se, miten sotilasjoukkoja syntyi ja hajosi. Maaherrojen omat armeijat oli koottu usein ainakin osittain maaseutua kiertävistä aseellisista ryhmittymistä, jotka yleensä pakon edessä olivat ajautuneet hankkimaan elantonsa ryöstelemällä. Kun paikkakunnalle saapui uusi, voimakkaampi armeija, entinen hajosi yleensä jälleen pienemmiksi ryhmiksi, niin sanotuiksi rosvojoukoiksi. Niistä puolestaan rekrytoitiin joukkoja vallassa olevan armeijan riveihin. Köyhien maalaisten

---

²⁴ Saarilahti 2002, 403.

²⁵ Saarilahti 2002, 415–416; Wickeri 2007, 58, 96–97.

²⁶ Saarilahti 2002, 418.

²⁷ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 6.6.1948.

²⁸ SLS VK 1949, 19–23.

joukosta riitti nuoria miehiä molempiin joukkoihin.²⁹ Kommunistiarmeijoiden synty noudatti osittain samaa mallia. Moisen mukaan ero oli siinä, että Mao onnistui pitämään väkensä otteessaan: rosvojoukoista rekrytoidut kommunistit eivät hajonneet uudestaan järjestäytymättömiksi ryhmiä. Käytännössä sitäkin lienee kuitenkin tapahtunut.³⁰ Kantele kirjoitti muutamaan otteeseen uusien sotajoukkojen saapumisesta Yungšuniin ja siitä, kuinka paikalliset miehet osallistuivat ryöstöretkiin. Helmikuussa 1949 Yungšunissa koettiin pienimuotoinen vallankaappaus, kun seudulle saapunut armeija sai kaupungin poliisiviranomaiset pakenemaan maaseudulle. Vanhan maakuntahallinnon ja uuden kenraalin välienselvittely kesti reilun viikon. Lopulta saatiin neuvoteltu ratkaisu, joka takasi virkapaikkoja sekä uuden että vanhan hallinnon miehille.³¹

2.3. Lähtökäsky tulee

Tammikuussa 1949 Tsiang Kai-šek yritti neuvotella kommunistien kanssa rauhasta. Hänen ehtonaan oli, että vallan olisi säilyttävä ennallaan Nanjingissa. Mao vastasi Kai-šekin tunnusteluihin ehdoilla, joita Nanjingin hallitus ei voinut hyväksyä. Tässä vaiheessa oli selvää, etteivät kommunistit aikoneet enää perääntyä. Tsiang Kai-šek katsoi parhaakseen paeta kevään aikana hallituksensa ja parhaiden joukkojensa kanssa Taiwanille, jossa Kiinan tasavalta jatkoi olemassaoloaan. Mantereella kommunistit valtasivat aiemmin Guomindangin hallitsemia alueita ja etenivät nopeasti kohti etelää.³²

Vallanvaihdos ja poliittinen kuohunta ajoi Kiinassa toimineet lähetysjärjestöt tilanteeseen, jossa piti nopeasti ratkaista työntekijöiden evakuoiminen tai jääminen kentälle. SLS:n työntekijät valmistelivat Kiinassa mahdollista evakuointia. Virallisen ohjeen mukaan kaikki kentällä tapahtuvat suuremmat toimenpiteet oli hyväksyttävä johtokunnassa, mutta kotimaassa ei pystytty seuraamaan tilanteen kehitystä tarpeeksi nopeasti, joten johtokunta ei esittänyt vastalauseita kentällä olevien lähettien itsenäisille ratkaisuille. Työntekijöille oli myönnetty poikkeukselliset valtuudet menetellä kuten itse parhaaksi katsoivat levottoman tilanteen takia. Täysin omaehtoisesti kenttä ei

---

²⁹ SLS VK 1949, 19–23; Moise 1986, 72; Lund 2008b, 76.

³⁰ Moise 1986, 72.

³¹ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 5.–11.2.1949, 27.2.1949 ja 2.3.1949.

³² Chesneaux & Le Barbier & Bergère 1977, 337; Moise 1986, 121; Saarihahti 2002, 424.

kuitenkaan toiminut, vaan kyseli ohjeita kotimaasta. Alkukevään aikana lähetysalueen esimies Arvid Flinck kysyi johtokunnalta, mitä SLS:n omaisuudelle ja asiapapereille Kiinassa tehtäisiin, mikäli suomalaiset joutuisivat jättämään kentän. Johtokunta kehotti jättämään omaisuuden kiinalaisten hoitoon, mutta omistuksesta ei pitäisi luopua.³³

Helmikuussa 1949 Kantele kirjoitti perheelleen Yungšunin alueelle saapuneesta uudesta armeijasta ja paikallisesta vallankaappauksesta, joka oli saanut poliisimestarin joukkoineen pakenemaan vuorille. Kantele kuvaili, kuinka kaupungissa odotettiin jännittyneinä, tulisiko vanhan maakuntahallinnon ja ”kaappausarmeijan” välienselvityksestä taisteluita vai sujuisiko kaikki rauhallisesti. Uusi ja vanha armeija neuvottelivat muun muassa virkojen jakamisesta keskenään. Kantele kirjoitti, että eräällä paikallisella kiinalaisella oli tuttavita armeijassa. Hän oli saanut hankittua asiakirjan, jonka mukaan eräät ihmiset, joista Kantele käyttää ilmaisua ”me”³⁴, olivat kenraalin ystäviä. Heitä ei saanut ryöstää. Vaikka Kantele kirjoitti monena päivänä välienselvittelyn ja epävarman tilanteen jatkumisesta, hänen kirjoitustyyliinsä oli lähinnä toteava, ja pääosin kirjeet kuvasivat tavallista arkielämää, joka jatkui sotilaiden liikehinnästä huolimatta.³⁵ Joko hän ei halunnut huolestuttaa perhettään tai hän ei pitänyt asiaa niin merkittävänä, että olisi sen enempää siitä kirjoittanut. Jälkimmäistä oletusta tukee se, että Kantele kirjoitti muutenkin hyvin lyhyesti isommista tapahtumista ja keskittyi kirjeissään kuvailemaan aivan lähintä elinpiiriään. Eräässä Signe Kanteleelle osoitetussa kirjeessään Väinö Kantele otti itse esille tapansa kirjoittaa ja kuvasi sitä kovin ulkokohtaiseksi tyyliksi, jossa oli vähän tietoa Kanteleen omasta elämästä, toisin kuin Signen lähettämässä kirjeissä. Kantele kirjoitti kokevansa, ettei hänellä juuri omaa elämää ole, kun lähes kaikki aika menee työhön.³⁶

---

³³ KA SLA Cbb 46 Johtokunnan kokous ptk. 15.3.1949 § 16 ja 19.4.1949 § 27; Saarihahti 2002, 419, 424.

³⁴ Kanteleen kirjeestä ei käy ilmi, keitä me-sanalla tarkoitetaan. Periaatteessa on mahdollista, että sana viittaa suomalaisiin lähetteihin, kaikkiin aseman asukkaisiin, Yungšunin seurakuntalaisiin tai koko kaupungin asukkaisiin. Mainittu asiakirja kuitenkin erottaa tietyn ryhmän ”kenraalin ystäviksi”, joten oletettavasti kyseessä eivät ole koko kaupungin asukkaat. On todennäköistä, että ”me” viittaa aseman asukkaisiin. Oletusta tukee se, että aseman väki koettiin melko yhtenäiseksi ryhmäksi. Toisekseen asiakirjan hankkija on kiinalainen, joka todennäköisesti ajoi myös omaa etuaan ja ulotti ”kenraalin ystävyiden” koskemaan muitakin kuin aseman suomalaisia lähettejä.

³⁵ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 5.–15.2.1949.

³⁶ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 20.2.1949.

Uuden armeijan saavuttua Yungšuniin työalueen esimies Arvid Flinck lähetti asemalle sähkeen Tsingšistä: ”Ei voi lähettää rahaa, parasta kun tulette tänne”. Sähkeitä käytettiin yleensä vain erikoistilanteissa, jolloin oli tärkeä saada tieto perille nopeasti ja varmasti. Yungšunin asema sijaitsi suomalaisten työkentällä kauimpana rannikosta ja hankalimpien kulkuyhteyksien päässä, joten tilanteen käydessä hankalaksi työntekijät evakuoitaisiin ensimmäisenä sieltä. Kantele sai kuitenkin paikallisesta pankista tiedon, että toistaiseksi kaikki sujuisi kuten ennenkin ympäröivien maakuntien ollessa rauhallisia. Evakuointiin ei vielä ryhdytty. Kirkossa saarnatessaan Kanteleella oli silti ollut tunne lähdön lähestymisestä.³⁷

Ensimmäisenä kolmesta suomalaisesta lähetistä Yungšunista lähti Iida Leppiniemi. Hänet oli valittu Yungšunin seurakunnan edustajaksi Luoteis-Hunanin luterilaisen kirkon 12. kirkolliskokoukseen, joka pidettiin Tsingšissä 13.–17.4.1949. Kokoukseen osallistui useiden kiinalaisten lisäksi yhteensä kymmenen suomalaislähettä. Heistä äänioikeutettuja olivat kirkkokunnan sääntöjen mukaan vain Leppiniemi ja tohtori Aino Ahde kirkkohallituksen jäsenenä. Leppiniemen lähtiessä huhtikuun alussa Yungšunista oli sekä läheteille että paikalliselle seurakunnalle selvää, että hän ei olisi palaamassa työkentälle lähiaikoina. Evakuointi olisi edessä hyvin pian. Esimies Flinckin aiempi kehoitus tulla pois Yungšunista koski kaikkia suomalaisia, mutta Kantele ja Alli Rönkkömäki eivät olleet halukkaita lähtemään. Kantele kirjoitti Rönkkömäen sanoneen, ettei voinut lähteä, koska ei kokenut saaneensa Jeesukselta käskyä lähteä. Hiukan pahoitellen Kantele kirjoitti Flinckin lähtökäskyn olleen niin ylimalkainen, ettei Rönkkömäkeä voinut sen perusteella vaatia jättämään työkenttäänsä.³⁸ Lähtöhaluttomuuteen vaikutti osittain myös Leppiniemen lähdön hankaluudet. Sotilaat olivat pysäyttäneet hänet kaupungin portilla ja Leppiniemi oli joutunut palaamaan asemalle hakeakseen unohtuneen nimikorttinsa. Kantele ajatteli, etteivät hän ja Rönkkömäki voineet lähteä Yungšunista ennen kuin saisivat tietää, oliko Leppiniemi päässyt turvallisesti perille.³⁹

Kirkolliskokouksen jälkeen suomalaiset ryhtyivät valmistelemaan evakuointia konkreettisesti. Huhtikuun 20. päivä pidetyssä lähettien kokouksessa päätettiin kutsua Rönkkömäki valmiiksi ”alas” Yungšunin ylängöiltä Tsingšiin.

³⁷ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 9.2.1949 ja 13.2.1949; Saarilahti 2002, 424

³⁸ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 3.–4.4.1949; Saarilahti 2002, 424.

³⁹ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 4.–9.4.1949.

Posti ei enää kuljettanut paketteja Yungšuniin, joten asemalle ei voitu toimittaa rahaa tavalliseen tapaan. Hsy-pastori, joka oli ollut Leppiniemen saattajana matkalla Tsingšiin, lähti takaisin ylämaille mukanaan vaatteisiinsa ommeltuja kultasormuksia, jotta kaupunkiin saataisiin edes jotenkin rahaa perille välttämättömiin ostoksiin. Kanteleen annettiin vielä jäädä asemalle. Leppiniemi kirjoitti Amerikkaan aiemmin Kiinassa työskenneelle suomalaislähetti Jaakko Ojanperälle, että Kantele jaksaa kävellä pitkiä matkoja ja pääsisi tarvittaessa nopeasti pakoon.⁴⁰

Lopullinen evakuoointipäätös tehtiin kotimaassa 26.4.1949.

Lähetysseuran valmisteluvaliokunnan kokouksessa päätettiin lähettää Kiinassa vallitsevien olojen takia sähke kentälle: ”leave in good time” (”poistukaa ajoissa”).⁴¹ Päätös ei ollut yhtään ennenaikainen, sillä kommunistiarmeija oli hyökännyt Jangtsen yli vain muutamaa päivää aiemmin. Tilanne oli SLS:n työalueella muuttunut nopeasti uhkaavammaksi. Yungšunissa suomalaiset olivat saaneet tiedon kommunistien hyökkäyksestä 22. päivä kaupungissa olevilta katolisilta lähetysaarnajilta, joilla oli käytössään radio. Tieto tapahtuneesta sai aseman väen kiirehtimään Rönkkömäen lähtöä, mutta Kanteleen lähdöllä ei vaikuttanut olevan samanlaista kiirettä. Lähteistä ei käy ilmi, miksi näin oli. Eräs selittävä tekijä on Kanteleen halu jäädä paikoilleen. Hän kirjoitti perheelleen, että hänelläkin alkaa olla lähtötunnelmaa, mutta silti hän aikoi pysyä Yungšunissa viimeiseen asti, ”mahdollisesti vielä pitkään”.⁴²

Rönkkömäki pääsi lähtemään 2.5. kohti Tsingšiä. Kantele oli huolehtinut matkajärjestelyistä muun muassa palkkaamalla pienen sotilassaattueen Rönkkömäen turvaksi.⁴³ Tsingšiin kokoontuneet lähetit jatkoivat matkaa nopeasti rannikolle kolmena ryhmänä. Taistelujen pelättiin katkaisevan tie rannikolle ja lähettien jäävän loukkoon samalla tavalla kuin Guomindangin pohjoisen sotaretken ja sisällissodan aikana vuosina 1926–1927. Silloin sisämaahan jääneet

---

⁴⁰ VÄ 6/1949 Otteita lähettimme Ida Leppiniemen kirjeestä J. Ojanperälle Amerikkaan 24.4.1949; Saarilahti 2002, 424.

⁴¹ KA SLA Cbb 46 Valmisteluvaliokunnan kokous ptk. 26.4.1949 § 11; Saarilahti 2002, 424; Aittola 2007b, 100–101. Tutkimusta tehdessä vastaan tulleet sähkeet ovat olleet englanninkielisiä, vaikka sekä lähettäjä että vastaanottaja ovat olleet suomenkielisiä. Kielivalintaa ei selitetä. Kyseessä on oletettavasti ollut yleinen käytäntö kansainvälisessä viestinnässä.

⁴² KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 22.4.1949; Chesneaux & Le Barbier & Bergère 1977, 338; Chesneaux 1979, 9; Saarilahti 2002, 418, 429.

⁴³ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 2.5.1949.

lähetit olivat paitsi olleet itse hengenvaarassa myös vaikeuttaneet huomattavasti paikallisten kiinalaisten kristittyjen elämää läsnäolollaan.⁴⁴

Viimeisinä Tsingšistä matkaan pääsivät tohtori Aino Ahde, rahastonhoitaja Regina Bergström ja esimies Arvid Flinck. Lähetysalueen hallintokunnan jäseninä he joutuivat viivyttämään lähtöään hallinnollisten asioiden järjestelyn vuoksi sekä odottaakseen turhaan Väinö Kanteletta ja Päivö Parviaista Tsingšiin. Yungšuniin ja Tayungiin jääneen kahden työntekijän aikeista ei tiedetty paljoa. Kantele oli kirjoittanut kotiinsa aikomuksestaan jäädä, mutta Parviainen ei ollut esittänyt aiemmin vastaavaa mahdollisuutta, vaan oli muiden lähettien tavoin valmistautunut evakuointiin. Oletettavasti hän oli tehnyt päätöksensä jäädä hyvin pikaisesti ja vasta aivan viime hetkillä muiden suomalaisten lähtiessä Tayungista. Kantele ja Parviainen jäivät asemapaikoilleen omalla vastuullaan. Flinck oli jo marraskuussa 1948 kirjoittanut seuran johdolle kotimaahan ja ilmoittanut, ettei hän voisi olla vastuussa seurauksista, mikäli joku työntekijöistä evakuoitumiskehotuksista huolimatta päättäisi jäädä sisämaahan.⁴⁵

Kentältä lähteneet suomalaislähetit kohtasivat toisensa jälleen Kantonissa 19.5.1949. He pääsivät perille vain hieman ennen raideyhteyden katkeamista toukokuun lopulla. Lähetit asettuivat Ruotsin Kirkkolähetykseltä tyhjilleen jääneisiin vuokratiloihin. Ruotsalaiset olivat siirtyneet Kiinan levottomassa tilanteessa ulkomaalaisten turvapaikaksi muodostuneeseen Hongkongiin. Sinne pyrkivät myös suomalaiset välietappina matkallaan kotimaahan. Sotatilaan julistetusta Kantonista ei kuitenkaan ollut helppo päästä eteenpäin. Brittien hallitsema Hongkong oli täynnä Kiinasta pois pyrkiviä ulkomaalaisia. Eurooppaan vievät laivapaikat oli varattu kuukausiksi eteenpäin, mutta lentopaikkoja saattoi saada nopeammin. Viisumeja Hongkongiin myönnettiin kuitenkin vain läpikulkua varten. SLS:n työntekijät olivat vaikeassa tilanteessa: he eivät päässeet Hongkongiin ilman matkalippua sieltä eteenpäin, mutta matkalippujen hankkiminen ei onnistunut brittisiirtomaan ulkopuolelta. Lopulta yhdelle lähetille, Eero Koskiselle, saatiin tilapäinen viisumi, jotta hän voisi hoitaa suomalaisten matkajärjestelyjä. Koskinen onnistuikin varaamaan

---

⁴⁴ Saarilahti 2002, 425; Lund 2006 93–122; Ijäs 2008, 120; Lund 2008b, 79.

⁴⁵ KA SLA Hia 14 Kiinan lähetysalan hallintokunnan kokous ptk. 8.6.1948; SLS VK 1950, 15; Karvonen 1996, 32–33; Saarilahti 2002, 419, 425, 429–430; Ijäs 2008, 120.

läheteille paikkoja Eurooppaan lähdössä oleviin lentokoneisiin. Siten tie Hongkongiin avautui.⁴⁶

Matkustussuunnitelmaa oli hiottu Kantonissa oleskelun aikana. Kotimaassa ja Kiinassa oli harkittu mahdollisuutta palata Hunaniin olojen hieman rauhoituttua. Sen vuoksi suunniteltiin Arvid Flinckin ehdotuksesta, että osa läheteistä jäisi muutamaksi kuukaudeksi Hongkongiin seuraamaan tilanteen kehitystä. Lähetysjohtaja Tuure Vapaavuori ja apulaisjohtaja K. A. Saarilahti kannattivat kaikkien lähettien pysähtymistä rannikolle. SLS:n johtokunta kuitenkin päätti, että vain muutamat vanhimmista ja kokeneimmista läheteistä jäisivät Hongkongiin, sillä elämä kaupungissa oli hyvin kallista.⁴⁷

Suomalaislähettien pääjoukko matkusti Suomeen lentäen kahdessa ryhmässä, jotka pääsivät perille 13.7. ja 5.8.1949. Kolme lähettä, Arvid Flinck, Elna Vihervaara ja Eero Koskinen jäivät Hongkongiin seuraamaan tilannetta. Muutaman kuukauden kuluttua he kuitenkin katsoivat pidemmän odottelun olevan hyödytöntä. Mahdollisuudet palata Hunaniin tai aloittaa työ muualla Kiinassa vaikuttivat olemattomilta. Asuminen ja eläminen ylikansoitettussa Hongkongissa oli kallista. Lopulta kolmikko ei saanut uutta viisumia jäädä paikoilleen, joten he matkustivat Suomeen alkusyksystä 1949.⁴⁸

---

⁴⁶ Saarilahti 2002, 426–427; Wickeri 2007, 95.

⁴⁷ KA SLA Cbb 46 Johtokunnan kokous ptk. 24.5.1949 § 13; Saarilahti 2002, 427.

⁴⁸ KA SLA Cbb 46 Johtokunnan kokous ptk. 16.9.1949 § 25; Saarilahti 2002, 428.

3. Kantele jatkaa työtään kommunismin alla

3.1. Jäämispäätös kypsyy ja työnteko jatkuu

Kiinan sisäinen tilanne vuonna 1949 oli hyvin epävakaa ja alueelliset erot olivat suuria. Kommunistit olivat levittäytyneet vuodesta 1946 alkaen pohjoisesta nopeasti kohti Etelä-Kiinaa. Guomindangin joukot yrittivät pysäyttää vallankumousarmeijan, mutta kommunistien taktiikka oli tehokas. He eivät pyrkineet miehittämään valtaamiaan alueita, vaan vetäytyivät Nanjingin armeijan tieltä takaisin tukikohtiinsa iskeäkseen kohta uudelleen sissijoukoilla. Näin kommunisteilla ei ollut väkeä sidottuna alueiden puolustamiseen, vaan he saattoivat liikkua vapaasti. Blecherin mukaan taktiikka toimi yllättävän hyvin. Sissisota jätti kommunistien miestappiot pieniksi.¹

Kommunistien voima perustui kansalta saatuun tukeen.

Vallankumouksen perusajatuksena olikin nostattaa maanviljelijät kapinaan. Strategia, jossa sotilaat eivät jääneet paikoilleen valloitetuille alueille, sai kommunistit voittamaan kansan luottamuksen puolelleen. Wickerin mukaan vallalla oli uskomus, että kommunistinen vallankumous toisi mukanaan kaivattuja parannuksia tavallisen kansan elämään. Guomindang puolestaan menetti koko ajan kannatustaan Kiinassa. Puolue sai tukea lähinnä ulkomailta. Guomindangin kannatusta heikensivät muun muassa inflaatio ja kommunistien vastustamiseen käytetyt radikaalit, aseelliset keinot.²

Tsiang Kai-šekin paettua Taiwanille kommunistit valtasivat nopeasti hallintokaupunki Nanjingin. Kommunistiarmeija vyöryi yli Jangtsen keväällä 1949. Muutamaa kuukautta myöhemmin Mao julisti Kiinan Kansantasavallan perustetuksi lokakuun ensimmäisenä päivänä. Hän julisti, etteivät kiinalaiset tulisi enää koskaan orjuutetuiksi. Vuoden 1949 loppuun mennessä koko Kiina oli kommunistien hallussa, mikä oli selvästi aiemmin kuin Mao oli kaavaillut. Hän oli arvioinut alun perin vuonna 1946, että Guomindangin kukistamiseen menisi viisi vuotta. Syksyllä 1948 hän oli lyhentänyt arvionsa yhteen vuoteen. Nopea valloitus ei kuitenkaan sujunut ongelmitta. Pohjoisessa kommunistit olivat saaneet rakentaa ideologiaansa useiden vuosien ajan kannatusalueillaan, mutta voitto

---

¹ Chesneaux & Le Barbier & Bergère 1977, 321–322, 330; Blecher 1986, 38; Moise 1986, 119–121.

² Chesneaux & Le Barbier & Bergère 1977, 314–328; Wickeri 2007, 95.

Etelä-Kiinassa oli niin nopea, että valloitetuilla alueilla ei ehditty omaksua uutta politiikkaa. Maan sisällä alueelliset erot olivat suuria vanhojen kommunistialueiden ja uusien valloitusalueiden välillä. Guomindangin entisillä kannatusalueilla inflaatio oli ollut nopeampaa kuin kommunistialueilla. Ongelmina olivat työttömyys ja teollisen tuotannon pysähtyminen. Kommunistihallinnon ensimmäiset vuodet menivätkin maan jälleenrakennukseen. Kiinalaisten näkökulmasta vallanvaihdos ei ollut niinkään vallankumous vaan vapautus.³ Kyseistä ajatusmallia ilmentää se, että kommunistiarmeija oli omaksunut itselleen ”Vapautusarmeija”-nimen.⁴

Sisämaahan jääneet Kantele ja Parviainen seurasivat vallan vaihtumista hyvin läheltä. Tilannetta leimasi epätietoisuus. Kantele kuuli toisinaan uutisia Yungšunin katolisilta veljiltä. Molemmat suomalaiset olivat aluksi tietämättömiä toistensa jäämisestä kentälle sodan keskelle.⁵ Väinö Kanteletta vaivasi kysymys siitä, milloin hänkin joutuisi lähtemään, kun muut suomalaiset oli evakuoitu. Lähetysjohtaja Vapaavuori oli Suomesta lähettämässään sähkössä ohjeistanut viimeisiäkin alaisiaan Kiinassa lähtemään ajoissa pois. Kanteleen mieltä painoi ”tuskainen kysymys” siitä, milloin täytyisi lähteä. Asia kuitenkin selvisi yllättävän nopeasti, ja Kantele kirjoitti siitä perheelleen toukokuun alussa:

Joku aika sitten Shanghain kiinalaiset kristityt lähettivät salassa pidettävän kiertokirjeen, jossa neuvottiin ulkomailta tulleita kristiveljiä, että jos paikalliset kristityt tahtovat jäämään, olisi jätävä. Mutta jos paikalliset kristityt eivät halua sitä, on lähdettävä. Tämän ohjeen mukaisesti suunnittelin lähtemistä. Allin mukana panin jo yhden puvunkin Suomeen menemään. Mutta eilen oli minulla pitkä keskustelu seurakuntavanhin Liu Aurenin kanssa seurakunnan asian järjestämisestä lähdettyäni. Hän tuli kuitenkin siihen tulokseen, että he eivät kykene pitämään lähetysasemaa hallussaan, jollei täällä ole ulkolaista. Ja ilman kokoushuonetta on vaikea toimia --⁶

Seurakunnan toiveen mukaisesti Kantele päätti jäädä toistaiseksi paikoilleen. Kanteleen päätöstä vahvisti Signeltä tullut kirje, jossa hän kirjoitti, ettei ”Jumalan lapsen” tarvitse itse tehdä ratkaisuja.⁷ Kantele oli saanut vaimon hyväksynnän poissaololleen jo lähtiessään Kiinaan kolmannelle työkaudelleen, eikä Signe tilanteen muututtuakaan ollut patistamassa miestä kotiin. Arvatenkin Signe tunsu kaipausta kuten aiemminkin Väinön ollessa poissa kotoa työnsä takia, mutta

³ Chesneaux & Le Barbier & Bergère 1977, 337–339; Chesneaux 1979, 3, 9–11, 16–27, 31; Blecher 1986, 42–43; Moise 1986, 121–123; Saarilahti 2002, 424; Wickeri 2007, 83, 95.

⁴ *People's Liberation Army*. Moise 1986, 120.

⁵ Saarilahti 2002, 429.

⁶ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 7.5.1949.

⁷ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 7.5.1949; VÄ 1/1950 Tietoja Yungshuenista.

hyväksyi tilanteen osana lähetystyön luonnetta.⁸ Tarkempaa tietoa Signen ajatuksista ei ole, sillä hänen kirjeidensä sisällöstä on tiedossa vain se vähä, mitä Kantele niistä omista kirjeissään Signelle mainitsee.

Yungšunissa elämä ja työnteko jatkuivat kohtalaisen normaalisti suomalaisten pääjoukon evakuoituttua. Kantele jatkoi työtään kiinalaisen pastori Hsyyn kanssa, joka oli Kanteleen työkauden loppuajan hänen lähin työtoverinsa ja eräänlainen luottomies. Toinen läheinen asuinkumppani asemalla oli Kanteleen palvelija Shenmei, joka huolehti työnantajansa pyykeistä ja ruuanlaitosta. Kiinassa oli tavanomaista, että lähetysasemilla asui palvelijoita huolehtimassa lähettien kotitöistä, jolloin läheteille jäi enemmän aikaa lähetystyön tekemiseen.⁹ Kanteleen ongelmana asemalla oli lähinnä rahan puute. Hinnat olivat kohonneet moninkertaisiksi ja seteliraha oli menettänyt arvonsa. Maksuvälineenä käytettiin riisiä. Ruokaa ei ollut liiemmin. Varsinaista hätää Kanteleella ei silti ollut. Katolinen pappi oli käynyt asemalla kertomassa, että Pekingin kommunistit olivat luvanneet suojella ulkomaalaisten henkeä ja omaisuutta. Papin mielestä vielä ei ollut kiirettä paeta.¹⁰

Tieto Parviaisen jäämisestä kentälle tuli Kanteleelle täytenä yllätyksenä. Aiemmin Parviainen oli kysellyt Kanteleelta kirjeitse mahdollisesta lähdöstä ja ehdottanut, että he voisivat matkustaa yhdessä.¹¹ Kantele oli muiden suomalaisten lähettien tavoin siinä uskossa, että Parviainen olisi lähdössä kotimaahan. Toukokuun 1949 puolivälissä Tayungista saapunut kirje toi tiedon päivävästaisestä ratkaisusta. Kantele kirjoitti Suomeen:

Tänään tuli kuin pommi Päivöltä kirje, että hän on kirjoittanut esimiehelle jäävänsä tänne omalla vastuullaan. Minäkin heitin [saarnani?]¹² kasvoiltani ja sanoin pastori Hsyylle, etten minäkään tästä minnekään lähde.¹³

Parviaisen ratkaisu vahvisti entisestään Kanteleen päätöstä pysytellä Yungšunissa. Kantele myös hyödynsi työtoverinsa läsnäoloa Hunanissa: Saatuaan tiedon Parviaisen jäämisestä kentälle Kantele lähetti hänelle kaksi kirjettä. Toinen oli osoitettu Parviaiselle itselleen, toinen Kanteleen perheelle. Parviaisella oli käytössään enemmän rahaa kuin Kanteleella. Ulkomaille lähetetyt kirjeet

---

⁸ Mäkelä 2010, 70–74.

⁹ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 7.4.1948, 16.5.1949, 6.6.1950, 19.9.1950 ja 3.2.1951; Mäkelä 2010, 26.

¹⁰ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 7.–19.5.1949.

¹¹ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 9.5.1949.

¹² Käsiälä kirjeessä on epäselvä kyseisen sana kohdalla.

¹³ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 16.5.1949.

maksoivat paljon. Kantele oli sen takia ehtinyt epäillä Suomeen kirjoittamisen loppuvan kokonaan. Kuultuaan Parviaisen päätöksestä ja siitä, että osa suomalaisista jäi toistaiseksi Hongkongiin, Kantele arveli saavansa kirjeet työtovereidensa kautta perille. Myöhemmin Kantele kirjoitti useissa kirjeissään postin kulun epävarmuudesta ja korkeista hinnoista ja selvitti, mitä kautta hän yritti kirjeensä saada kulkemaan.¹⁴

Hunanissa valta vaihtui kesällä 1949. Aluksi kommunistit valloittivat maakunnan keskeiset hallintoalueet. Tsingšiin valloitusjoukot saapuivat heinäkuun 4. päivänä. Kiinalainen pastori Y Te-kuei¹⁵ kertoi kirjeessään Arvid Flinckille miehityksen sujuneen rauhallisesti. Sotilaat olivat tulleet lähetyksasemallekin, mutta mitään ei ollut ryöstetty tai tuhottu.¹⁶ Tzelin kommunistiarmeija otti valtaansa heinä-elokuun vaihteessa, niin ikään taisteluitta. SLS:n työalueen läntisille vuoristoseuduille kommunistit saapuivat hitaammin, vasta syksyllä.¹⁷

Työnteko jatkui kesän ajan Yungšunissa lähes entisellään. Hiljalleen lähestyvä kommunistiarmeija ei juurikaan vaikuttanut arkeen. Kanteleen kirjeet olivat kuitenkin hieman aiempaa lyhyempiä, tosin sisällöltään entisen kaltaisia kuvauksia päivän tapahtumista. Niukkasanaisuuteen oli syynsä: Kantele kirjoitti useaan otteeseen, ettei oikein ollut kirjoitushalua, koska ei ole tietoa, saako kirjeitä perille postin kulun ollessa epävarmaa ja kallista. Lähetyssanomien kuvasikin Kanteleen ja Parviaisen olevan ”rautaesiripun” takana huonojen postiyhteyksien takia. Kantele kirjoitti, kuinka kynään jaksoi tarttua vasta, kun jotain erikoisempaa tapahtui. Eräs tällainen tapaus sattui toukokuun lopulla. Suuri puu oli yöllä kaatunut suljetun kiinalaistempelin päälle, ja rakennus oli sortunut osittain. Kantele kuvaili, kuinka omituista oli katsella rakennusta, jonka päädyt olivat pystyssä mutta keskikohta oli romahtanut. Kiinalaisen uskomuksen mukaan jumalolennot asuivat tempelin keskiosassa.¹⁸ Kantele ei kirjeessään suoraan kirjoittanut epäilyksistään tai peräti inhostaan ”epäjumalia” kohtaan, mutta rivien välistä välittyä kielteinen asenne. Sama kielteisyys on havaittavissa muutamissa muissakin Kanteleen kirjoituksissa. Heinäkuussa 1950 hän koki loukkaavaksi viranomaisten uskonnonvapaudesta antaman asiakirjan, jossa kaikki uskonnot

¹⁴ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 19.5.1949, 28.5.1949, 5.6.1949 ja 1.7.1949.

¹⁵ Harvinaisempi kirjoitusmuoto Y Teh Kui.

¹⁶ Saarilahti 2002, 429.

¹⁷ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 2.–6.8.1949; Saarilahti 2002, 429.

¹⁸ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 28.5.–1.7.1949; LS 11/1949 Lentäen kotiin.

rinnastettiin toisiinsa. ”Mitä on Kristuksella tekemistä Belialin kanssa?” hän kirjoitti tapauksesta kotiinsa.¹⁹

Kiinalaisen kansanuskon paheksunnan lisäksi löytyy toinenkin tapaus, jossa Kantele poikkesi tavanomaisesta päiväkirjatyylistään. Kirjoittaessaan työtovereilleen tai Suomeen palattuaan Lähetysanomille hänen kirjoituksissaan oli huomattavasti hengellisempi sävy. Esimerkiksi kirjoittaessaan Hongkongiin jääneille SLS:n työntekijöille Kantele vertasi vallitsevaa tilannetta Raamatun kertomuksiin ja käytti hengellisesti värittyneempiä ilmauksia:

Rakkaat Sisaret ja Veljet pakkosiirtolaisuudessa Hongkongissa. Tosin on Jeremian kirjassa kirjoitettu, että ne hyvät viikunat viedään Baabeliin ja huonot viikunat jätettiin Kaanaan maahan mätänemään. Ja kun luin Allin Kantonista kirjoittamaa kirjettä, niin siltä se minun sydämässäni vastasi. Eikös vain Päivökin sieltä Tayungista liene pelastanut itsensä sinne hyvien viikunoiden puolelle. Ainakaan ei ole mitään vastausta tullut hänelle lähettämäni kirjeeseen.²⁰

Samassa Hongkongiin osoitetussa kirjeessä Kantele esitti toiveen, että työtoverit toimittaisivat hänestä ”jotain tietoja -- Mrs Väinö Kanteleelle”. Kyseessä oli oheen liitetty kirje Signelle. Kantele kirjoitti työtovereilleen, että hekin voivat lukea Signelle osoitetun kirjeen, sillä se oli kirjoitettu ”ilman tunteilemisiä”.²¹ Huomautus vaikuttaa hieman erikoiselta Kanteleen muiden kirjeiden valossa, joissa ei ollut ”tunteilemisiä” kuin hyvin satunnaisesti. Lisäksi Vartijan Äänen julkaisemien otteiden myötä kirjeitä päätyivät lukemaan monet ulkopuoliset ihmiset. Kun kuitenkin ottaa huomioon yleisen kirjesalaisuuden ja sen, etteivät työntekijät voineet tuntea perusteellisesti Väinön ja Signen kirjeenvaihdon sisältöä, on Kanteleen huomautus täysin ymmärrettävä. Kyseinen kirje ei silti ollut ainoa, joka tuli luetuksi matkallaan Suomeen. Muutamissa kirjeissä oli kirjeen viimeiselle lehdelle kirjoitettu tervehdyksiä Suomeen työntekijältä, joka kulloinkin oli välittänyt lähetyksen Hongkongista eteenpäin.²²

3.2. Valta vaihtuu Yungšunissa

Uutisia ja huhuja kommunistiarmeijan levittäytymisestä saapui aika ajoin Yungšuniin kesällä 1949. Elokuun alussa kaupungissa tiedettiin, että Tsingši ja

---

¹⁹ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 13.7.1950; VÄ 10/1950 Tietoja työmaalta. Kiina. Yungshunin kuulumisia.

²⁰ KA SLA Hp 16 Kantele työtovereilleen Hongkongiin 1.7.1949.

²¹ KA SLA Hp 16 Kantele työtovereilleen Hongkongiin 1.7.1949.

²² KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 28.5.–5.6.1949 & Rönkkömäki Signe Kanteleelle 23.6.1949; Kantele perheelleen 17.–31.10.1949 & Klockars Signe Kanteleelle 26.11.1949.

Tzeli sekä maakunnan suuret kaupungit Changša ja Changte olivat joutuneet kommunistien haltuun. Kanteleen mukaan kaupunkien hallinnasta ei ollut käyty taisteluita. ”Muuten vaan on erottu entisestä hallituksesta ja yhdytty kommunistihallitukseen.”²³ Vallanvaihdon helppous ei sinänsä ole yllätys, kun ottaa huomioon, että viimeisten vuosikymmenien ajan maakunnat ja maaherrojen läänitykset olivat toimineet kohtalaisen itsenäisesti ja keskushallinnosta riippumattomina. Toisaalta kommunistit olivat tehneet pohjatyötä jo pitkään ja saaneet propagandallaan varsinkin opiskelijat ja maanviljelijät puolelleen. Maanviljelijöiden olot feodaalijärjestelmässä olivat äärimmäisen kurjat ja puutteelliset. Mao oli suunnitellut vuonna 1940 kommunistiselle puolueelleen ohjelman, joka nostaisi maanviljelijät mukaan yhteishallintoon kolmen muun yhteiskuntaluokan kanssa. Mao kutsui aatettaan ”uudeksi demokratiaksi”. Hän ajatteli, että maanviljelijät muodostivat vallankumouksen kantavan voiman. Ajatus oli sikäli poikkeuksellinen, että muualla kommunistivallankumouksen perustana oli yleensä työväenluokan kapina.²⁴

Kommunistijoukkojen lähestyessä Yungšunia Kantele kirjoittikin, että paikkakunnalla pelättiin enemmän kommunistien häviölle joutuneita vastustajia kuin itse kommunisteja. Tayungissa hävinneet joukot olivat vetäytyneet kohti länttä. Heidän odotettiin ehtivän Yungšuniin elokuun alkupuolella. Kantele itse oli vain viikkoa aiemmin toipunut vatsa- ja kuumetaudista, joka oli pitänyt hänet toipilaana useiden päivien ajan kuun vaihteessa. Seurakuntalaiset olivat tuolloin käyneet kyselemässä Kanteleelta, miten voisivat olla avuksi. Sotilaiden lähestyessä Yungšunia kaupunkilaisten syyt tulla asemalle olivat huomattavasti itsekkäämpiä: moni pyysi päästä asemalle suojaan. Kantele ei kirjoittanut suoraan, mitä mieltä hän oli pyynnöistä. Kirjeet antavat ymmärtää, ettei Kantele halunnut päästää asemalle asumaan ihmisiä, jotka tulivat sinne vain ulkonaisen turvapaikan takia vailla aitoa kiinnostusta kristillistä sanomaa kohtaan.²⁵

Tayungista tulleet sotilaat eivät lopulta aiheuttaneet suurta ongelmaa Yungšunissa, lukuun ottamatta pelkoa, joka sai monet kaupunkilaiset hakeutumaan turvaan SLS:n ja katolilaisten lähetysasemille. Paikallinen

---

²³ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 6.8.1949.

²⁴ Chesneaux & Le Barbier & Bergère 1977, 111–116, 295–302; Chesneaux 1979, 20; Blecher 1986, 18, 29–30; Moise 1986, 59–61, 97–98; Wickeri 2007, 38–42, 57.

²⁵ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 26.7.–8.8.1949; VÄ 1/1950 Tietoja Yungshuenista.

mandariini²⁶ lähti omien joukkojensa kanssa lähestyviä sotilaita vastaan ja esti heidän pääsyä kaupunkiin. Myöhemmin kaupungissa juhlittiin voittoa mandariinia, joka oli saanut järjestettyä niin, että vain sotilaiden mukana tulleet vaimot ja lapset pääsivät kaupunkiin. Myös perheiden miehet saivat tulla, mutta ainoastaan aseettomina.²⁷ Kantele kirjoitti käyneensä tapaamassa Tayungista tulleita upseereita ja heidän rouviaan. Lähetystyön tekeminen sotilaiden ja puolisoitilaallisten joukkojen parissa oli Kanteleelle tuttua ennestään, joten uusien upseerien tapaaminen henkilökohtaisesti ei ollut erikoista. Pikemminkin kyseessä oli Kiinassa normaali kohteliaisuuskäytäntö käydä tervehtimiskäynnillä tulokkaiden luona, jotka vastavuoroisesti tulivat tervehtimään paikkakunnan merkkihenkilöitä. Toisaalta vierailu kuvastaa Kanteleen asennetta työhönsä: Kaikkialla ja kaikille oli saarnattava ja kerrottava kristinuskosta, sillä se oli ”Herran työtä”.²⁸

Armeijan saapumisesta huolimatta olot Yungšunissa olivat sangen rauhalliset. Toisin oli Parviaisen asemapaikalla Tzelissä, josta hän kirjoitti syyskuussa 1949 joutuneensa kahdesti ryöstetyksi, ensimmäisen kerran Tayungissa, toistamiseen Tzelissä. Kantele kirjoitti kotiinsa olevansa Yungšunissa ”kuin Herran kukkarossa” Parviaiseen verrattuna. Parviainen siirtyikin syksyn aikana rauhallisempaan Tsingšiin. Siirtymisen taustalla oli myös pastori Y Te-kuein pyyntö, että jompikumpi suomalaisista tulisi asumaan Tsingšiin. SLS:n Kiinan-kentän vanhimmalla ja suurimmalla asemalla ulkomaalaisen apu ja läsnäolo olivat tarpeen, jotta Luoteis-Hunanin kirkko säilyttäisi asemansa ulkoisen painostuksen keskellä.²⁹

Yungšunissa paikallinen koulu aiheutti Kanteleelle ja ylipäätään lähetystyölle enemmän ongelmia kuin sotilaiden läsnäolo. Koulu oli virallisesti seurakunnan koulu ja edisti tavanomaisen kasvatuksen lisäksi myös lähetystyön asiaa. Koulujohtaja oli kristitty ja kouluhallituksen puheenjohtaja. Kristinuskon vastainen asenne ja arvovaltakysymykset olivat kuitenkin aiheuttaneet ristiriitoja. Kantele kirjoitti, että koulun opettajat kävivät kirkossa harvakseltaan ja

---

²⁶ Mandariini oli keskushallinnon nimittämä paikallinen virkamies ja hallitsija *hsien*-piirissä, joka kooltaan vastasi suunnilleen nykysuomalaista maakuntaa. Kantele 1927, 30–31; Saarilahti 1960, 41.

²⁷ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 10.–24.8.1949; VÄ 1/1950 Tietoja Yungshuenista.

²⁸ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 20.10.1948, 5.–15.2.1949 ja 5.12.1950.

²⁹ KA SLA Hp 16 Kantele työtovereilleen Hongkongiin 1.7.1949, Kantele perheelleen 15.9.1949 ja 14.–15.10.1949; SLS VK 1950, 15; LS 1/1950 Juhlaa ja taistelua; VÄ 1/1950; Saarilahti 2002, 429–431; Aittola 2007b, 104.

”väkinäisesti” ja koulujohtaja haluttiin pois paikaltaan ilmeisesti siksi, että hän oli kristitty. Opettajat pyrkivät pitämään myös oppilaat pois Kanteleen luota, ja tämä kirjoitti hiukan apeana, kuinka lokakuun alkupuolella eräs opettajista oli tullut komentamaan oppilaansa koulun puolelle, kun nämä olivat olleet Kanteleen luona lukemassa Raamattua ja veisaamassa virsiä. ”Ei sille voi mitään. Herra yksin voi murtaa pimeyden voimat”³⁰, Kantele totesi. Hän koki myös, ettei voinut puuttua tiukasti koulun asioihin, sillä rahan ja ruuan puutteen takia Kantele söi koululla.³¹

Syksyn aikana toinen Kanteleelle päänvaivaa aiheuttanut asia oli Kungfutsen päivän juhlat lokakuussa. Suurimpana harmina vaikuttaa olleen sisäinen vastenmielisyyden tunne kiinalaisten perinteisiä juhlatapoja kohtaan. Juhlissa muun muassa uhrattiin eläimiä Kungfutselle. Yöllä pidettyihin juhliin olivat osallistuneet myös koulun johtaja ja opettajat. Johtaja oli ollut ”koetuksella”, mutta Kanteleen mukaan hän ei ollut kristittynä suostunut osoittamaan kunnioitusta Kungfutselle polvistumalla tai tuomalla tämän eteen uhririkkoa kuten muut kiinalaiset. Kantele pohti, mitä koulujohtajan kieltäytymisestä mahtaisi seurata, kun tätä kerran haluttiin pois tehtävästään.³²

Kantele kirjoitti lokakuun lopulla jostain syystä kahta perheelleen osoitettua kirjettä yhtä aikaa. Molemmissa kirjeissä kuvaillaan samoja tapahtumia. Merkityt päivämäärät osoittavat, että kirjeitä on tosiaan kirjoitettu yhtä aikaa. Molemmat kirjeet ovat päässeet perille Suomeen, mutta Vartijan Ääneen kopioidut otteet ovat pääosin vain toisesta kirjeestä. Kaksoiskirjeelle ei löydy selitystä, mutta on mahdollista, että jompikumpi kirjeistä oli alun perin tarkoitettu eri perheenjäsenelle tai täysin toiselle vastaanottajalle, mutta Kantele oli muuttanut mieltään kesken kaiken.³³

Kaksi päivää Kungfutsen päivän juhlien jälkeen kommunistiarmeija saapui Yungšuniin 19. lokakuuta 1949. Ilmeisesti juhlat olivat vieneet kaikkien paikkakuntalaisten huomion muutaman päivän ajan, sillä Kantele koki kommunistien saapuneen yllättäen. Hän kirjoitti joukkojen saapumisesta perheelleen:

Tänään se ”vapausarmeija” saapui. Kiväärimies kiersi aseman ja vaati kaikki portille. Onneksi oli juuri keritty syödä aamiainen. Täyttä kurkkua kaikki huutamaan ”Terve tuloa vapauttajat”. Näin se tietysti tapahtuu Kiinassa.³⁴

³⁰ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 7.10.1949.

³¹ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 30.9.–11.10.1949; VÄ 1/1950 Tietoja Yungshuenista.

³² KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 21.9.–21.10.1949, 17.–31.10.1949; VÄ 1/1950.

³³ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 21.9.1949.–21.10.1949 ja 17.–31.10.1949; VÄ 1/1950.

³⁴ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 19.10.1949.

Kuten lainauksesta ilmenee, Yungšun siirtyi kommunistien hallintaan rauhanomaisesti ja ilman taisteluita, kuten useat muut paikkakunnat aiemmin. Kantele iloitsi huomattavasti, että uudet sotilaat, joita hän oli aluksi hieman ”vierastanut”, olivat kohteliaita eivätkä aiheuttaneet merkittäviä häiriöitä kaupungissa. Toisinaan Kantele kirjoitti sotilaiden pitämien harjoitusten häiritsevän metelillään rukoushetkiä, sillä harjoituksia pidettiin aivan kirkon lähellä olevalla koulun kentällä. Välillä sotilaat ottivat lähetysaseman kirkon käyttöönsä omia kokouksiaan varten. Yleisesti ottaen seurakunnan ja kommunistiarmeijan rinnakkaiselo sujui alkukuukausina kuitenkin hyvin. Tilojen käyttämisestä sekä sotilasharjoitusten ja seurakunnan kokousten pitämisestä saatiin neuvoteltua siten, etteivät sotilaat häirinneet aseman elämää. Sotilaiden läsnäoloa pidettiin jopa suotavana Yungšunissa, sillä he saivat rosvot pysymään poissa kaupungista.³⁵

Ennenaikaisen kommunistiarmeijan pelon lisäksi Kantele saattoi lokakuun lopussa unohtaa myös rahahuolensa. Kantonissa *Lutheran Mission*:in tiloissa asuva suomalainen Pelastusarmeijan edustaja Birgit Klockars³⁶ lähetti Kantelelle 100 Yhdysvaltain dollaria. Avustus tuli Yungšuniin katolisen lähetysjärjestön kautta. Kantele käytti rahoista heti 40 dollaria ostaakseen riisiä varastoon, jottei joutuisi kärsimään nälästä riisin saannin jälkeen vaikeutuessa tai hintojen noustessa. Klockars auttoi Kanteletta myös toisella tavalla. SLS:n viimeiset Hongkongiin jääneet työntekijät olivat lähteneet maasta alkusyksystä, joten Kantele ei voinut enää lähettää kirjeitään sitä kautta Suomeen. Postin lähettäminen Yungšunista suoraan Suomeen oli kuitenkin hyvin epävarmaa ja kallista, joten vuoden lopulla Kantele alkoi lähettää kirjeitään Kantoniin, mistä Klockars lähetti ne eteenpäin.³⁷

Kommunistihallinto vaikeutti seurakunnan koulun tilannetta entisestään. Kantele valitti, kuinka koulu on täysin ”pakanallistunut”.

---

³⁵ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 21.–24.10.1949, 6.11.1949, 28.11.1949 ja 1.12.1949; VÄ 1/1950 Tietoja Yungshuenista; LS 3/1950 Ihmeellinen vuosi; Aittola 2007b, 102.

³⁶ Ei ole aivan yksiselitteistä, mihin järjestöön Klockars kuului. Saarilahden (2002b, 431) mukaan hän oli Pelastusarmeijan työntekijä, mutta Kantele on osoittanut kirjeensä (31.10.1949) *Lutheran Mission*:iin. Oletettavasti *Lutheran Mission* on ollut Kantonissa lähetysjärjestöjen yhteinen tukikohta, jossa on voinut majoittua useiden järjestöjen edustajia.

³⁷ KA SLA Cbb 46 Johtokunnan kokous ptk. 16.9.1949, Hp 16 Kantele perheelleen 24.10.1949 ja 31.10.1949, Kantele Klockarsille 31.10.1949; LS 9/1949 Kolme ihmettä minullakin; Saarilahti 2002, 431.

Koulujohtajan oli Kanteleen mukaan kaikin keinoin yritettävä mielistellä kommunisteja. Oli vaarana, että koulu joutuisi kokonaan kommunisteille. Kyseessä ei ollut ensimmäinen kerta, kun Kiinan hallitus asetti rajoitteita kristillisille kouluille. 1920- ja 1930-lukujen taitteessa uskonnonopetus oli kielletty lailla kaikissa kouluissa. Samalla kouluille oli määrätty pakollinen rekisteröityminen, joka velvoitti ne toimimaan hallituksen ohjeiden mukaan. Rekisteröitymättömät koulut joutuisivat lopettamaan toimintansa. SLS:n työalueella hallituksen määräykset vaikeuttivat suuresti seurakuntien koulujen toimintaa. Rajoitukset hellittivät vuonna 1934, jolloin uskonnonopetus jälleen sallittiin kouluissa.³⁸

Kantele ei ollut kyseisten koulurajoitusten aikana Kiinassa, vaan saapui toiselle työkaudelleen vasta sen jälkeen. Kommunistivallan alla Yungšunissa hän muisteli edellistä työjaksoaan Tsingšissä vuosina 1936–1946. Silloin poliisit olivat yhtenäen olleet kyselemässä häneltä passia nähtäväksi. Sitä vastoin Yungšunissa kukaan ei ollut kysellyt Kanteleen passia, vaikka hän kirjoitti marraskuussa 1949 varautuneensa siihen kantamalla passia jatkuvasti mukanaan. Kantele oli yllätynyt myös siitä, ettei tarvinnut mitään erillisiä lupia tai uudistuksia passiin uuden hallinnon alettua. Myönteistä oli myös se, ettei kukaan ollut tullut virkansa puolesta tekemään tarkistusta lähetysasemalle, kuten viranomaiset olivat tehneet Tsingšissä. Yungšunin olojen leppoisuus ei kuitenkaan saanut Kanteletta ajattelemaan, että tilanne olisi kaikkialla yhtä hyvä. Pastori Y Te-kuei ja Tsingšin seurakunnan vanhimmat olivat pyytäneet Kanteletta saapumaan sinne, koska he olisivat tarvinneet kiireesti asemalle jonkun kastamaan seurakuntalaisia. Parviainen oli tuolloin vielä Tayungissa ja siirtyi vasta myöhemmin Tsingšiin seurakunnan avuksi. Kantele koki, ettei hän voinut lähteä entiselle asemapaikalleen, koska oli edellisellä kerralla aiheuttanut läsnäolollaan suuria vaikeuksia paikallisille hankalien sotaolojen keskellä.³⁹

Yungšuniin saapuneet kommunistisotilaat olivat paitsi hyvätapaisia niin myös kiinnostuneita kristinuskosta. Kantele kirjoitti useista kerroista, jolloin sotilaat olivat tulleet asemalle keskustelemaan Kanteleen kanssa ja ottaneet lähtiessään jonkin hengellisen kirjan tai evankeliumin mukaansa. Kanteleen

---

³⁸ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 3.11.1949 ja 16.11.1949; SLS VK 1936, 20–27; K. Nikkilä 2002, 326–331; Ka-che 2003, 137.

³⁹ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 3.11.1949, 13.11.1949, 16.11.1949 ja 28.11.1949; P. Nikkilä 2002, 366–371.

mielestä käynneissä oli huvittavan ristiriitaista se, että sotilaille oli aina aseet mukana ja silti ”puhuttiin Herran sanaa”. Kantele jatkoi päivittäisiä käyntejään kaupungilla. Sielläkin hän tapasi sotilaita, jotka halusivat keskustella tai ostaa kirjoja lähetyssaarnaajalta. Kantele koki, että hänen työnsä oli muuttunut osittain sotilaslähetykseksi Yungšunissa. Aiemmin, ennen muiden suomalaisten evakuoitumista, lähetit olivat leikkimielisesti pitäneet Yungšunin lähetystyötä rosvolähetystenä kaupungissa oleskelevien useiden rosvojoukkojen takia. Sotilaiden myönteinen suhtautuminen kristinuskoon sai Kanteleen elättelemään toivoa, että lähetystyö voisi jatkua Kiinassa vielä pitkään ja onnistuneesti.⁴⁰

Kantele ei ollut toiveittensa kanssa yksin. Kiinasta muiden suomalaisten mukana evakuoitunut lähetyssaarnaaja Juho Ojanto anoi joulukuussa SLS:n johtokunnalta pidennystä virkavapaaseensa siihen asti, kunnes Kiinan tilanne helpottuu ja hänet voitaisiin lähettää sinne takaisin. Päivö Parviainen puolestaan kirjoitti toukokuussa 1950 kiertokirjeessään, kuinka kirjeet ja sanomalehdet tulivat jälleen ”läpi” Suomesta Kiinaan postinkulun hieman normalisoiduttua. ”Kyllä kai itse lähetystyöntekijätkin pian tulevat. Jumala voi avata tulijoille tien”, Parviainen arveli toiveikkaasti. Kiertokirje oli osoitettu lähetysohjohtajalle Suomeen, kaikille Kiinan-lähetille sekä ”muille lähetysystävälle”, joilla ilmeisesti viitattiin lähetysseuran tukijoihin.⁴¹ Parviaisen useat kiertokirjeet oli kirjoitettu esimiehen asemassa (luku 3.3.2.). Niiden tarkoituksena lienee ollut esimiehen velvollisuus tiedottaa kentän tapahtumista kotimaahan.

3.3. Lähetyskentän hajaannus ja mahdollisuudet

3.3.1. Heikko usko ja sotilaat ongelmana

Kantele kokosi vaiheikkaan vuoden tapahtumia yhteen 31.12.1949 päivätyssä vuosikertomuksessaan. Siinä hän pohti sitä, että suurin ongelma asemalla ei vuoden aikana ollutkaan jännityksellä odotettu kommunistiarmeija vaan epäusko. Kanteleelle oli pettymys nähdä, kuinka monet seurakunnan jäsenet olivat luopuneet uskostaan. Hän kirjoitti ymmärtävänsä, että vaikeat ajat ja alun perinkin

⁴⁰ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 18.3.1949, 29.11.1949–18.12.1949 ja 23.12.1949; VÄ 3/1950 Yungshunin kuulumisia; Aittola 2007b, 102.

⁴¹ KA SLA Cbb 46 Johtokunnan kokous ptk. 8.12.1949 liite 4, Hp 13 Parviaisen kiertokirje nro 7–9 11.5.1950.

heikko kristinuskon tuntemus saivat kiinalaiset hylkäämään seurakunnan. Silti asia tuntui Kanteleesta erityisen pahalta, koska hän tunsi, että hänet oli lähetetty Kiinaan juuri sitä varten, että hän voisi opettaa kiinalaisille kristinuskkoa, ja nyt hän oli epäonnistunut tehtävässään. Hän oli jo aiemmin kirjeissään valitellut, kuinka ”kommunistikylvökset” olivat muokanneet koululaisten mielet kristinuskon vastaisiksi. Toisaalta Kantele koki, ettei hän ollut oikea ihminen tuomitsemaan kiinalaisten epäuskoa, koska hän piti omaakin uskoaan heikkona. ”Minulta ei ole puuttunut mitään muuta kuin uskoa”, Kantele moitti itseään.⁴²

Vaikeiden aikojen ja epäluulon keskellä koettiin kuitenkin myös onnistumisia. Kanteleen mielestä oli ihme, että hän oli saanut kasta seurakuntaan uusia jäseniä kommunistivallan alla, vaikka Kiinassa hyvin tiedettiin kommunistien ”osoittavan suosiota” kaikille, jotka seuraisivat hallituksen viitoittamaa tietä. Seurakunta koettiin yhä jollain tavoin turvapaikaksi. Kantele kirjoitti eräästä kiinalaisesta, joka oli joutunut pahoihin ongelmiin ja oli muiden keinojen loppuessa todennut, että ”ei kai auta muu kuin ruveta pastori Kanteleen uskoon”.⁴³

Olosuhteet huomioon ottaen vuosi 1950 alkoi SLS:n Kiinan-kentällä varsin hyvin. Kommunistit vastustivat erityisesti amerikkalaista imperialismia. Siihen nähden pieni Suomi oli lähinnä harmiton, eikä suomalaisia koettu uhaksi. Suomen ja Kiinan valtiolliset suhteet olivat hyvät. Eräs paikallinen virkamies Yungšunissa kutsui suomalaisia ”tovereiksi”. Suomi oli ollut ensimmäisiä eurooppalaisia valtioita, jotka olivat tunnustaneet Kiinan kansantasavallan Maon lokakuisen vallankumouksen jälkeen tammikuussa 1950. Lisäksi Suomella oli Kiinan tavoin erityissuhteita Neuvostoliittoon, eikä Suomi jäänyt Kiinasta katsottuna saman rautaesiripun taakse, jonne läntisen Euroopan maat Kiinan sulkivat maailmansodan jälkeen. Kantele kirjoitti juhannuksena, että pääpiirteissään Yungšunissa tiedettiin Suomen asiat. Kantele oli tavannut kaupungilla kiinalaisen, joka oli kertonut lehdestä lukeneensa Kekkonen vierailuista Moskovaan.⁴⁴

Kevään aikana lähetys- ja seurakuntatyötä pyrittiin jatkamaan mahdollisimman normaalisti vaikeutuvista olosuhteista huolimatta. Kantele

⁴² KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 12.12.1949 ja 10.2.1950; LS 3/1950 Ihmeellinen vuosi.

⁴³ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 25.12.1949 ja 15.1.1950; LS 3/1950.

⁴⁴ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 11.7.1949, 12.2.1950 ja 24.6.1950; Chesneaux & Le Barbier & Bergère 1977, 124 – 125, 143, 328; Chesneaux 1979, 13–15, 32–33; Uola 1995, 333–334.

kirjoitti, kuinka sotilaat olivat käyneet röyhkeämmiksi. He häiritsivät toisinaan kirkonmenoja tai tulivat asemalle tekemään tarkistuskierroksia. Erityisesti Kantele pahastui siitä, että löysi erään kerran ryhmän sotilaita pelaamasta ”madjongia” asemalla. Hänen mielestään lähetysasema ei ollut sopiva paikka kyseiselle ajanvietteelle.⁴⁵ Myönteiset kokemukset sotilaista eivät kuitenkaan loppuneet. Kantele kirjoitti Signelle helmikuussa tapauksesta, jota hän nimitti ”saduksi”⁴⁶. Oli ollut iltahartauden aika, kun Kanteleen lähin kiinalainen työtoveri pastori Hsy oli tullut kertomaan, ettei kirkkoon voinut mennä siellä olevan sotilaskokouksen takia. Kantele oli siitä huolimatta mennyt sotilaita täynnä olevaan kirkkoon:

Kuljin rauhallisesti läpi kirkon puhujan tienoille ja sanoin hiljaisella äänellä, että kyllä kirkkoa lainata saa, mutta nyt olisi meidän iltarukouksen aika. Komentava upseeri sattui olemaan juuri vieressäni, nykäytti ymmärryksen merkiksi päätään ja sanoi kokouksen kohta loppuvan. Astelin takaisin kirkon ovelle samaa tietä kuin olin tullutkin. Ja tuskin olin ehtinyt kirkon ovelle, kun he pitivät jonkinlaisen lyhyen loppuseremonian ja tulivat kauniisti ulos kirkosta pelokkaan aseman väen ihmeissään katsellessa asiain menoa.⁴⁷

Kommunistisotilaiden jokseenkin salliva suhtautuminen lähetystyöhön ja kristinuskoon oli ymmärrettävää, sillä maahan oli säädetty uskonnonvapaus. Kirkot olivat säädöksestä mielissään. Myöhemmin selvisi, kuinka rajoitettua vapaus oli, kun valtio sääti erilaisia kieltoja uskonnon harjoittamiselle. Uskonnonvapaus takasi ainoastaan vapauden uskoa, mihin halusi, mutta uskonnon ulkoinen harjoittaminen kiellettiin kaikissa muodoissaan. Alkuvuodesta 1950 rajoitteita ei kuitenkaan vielä ollut, joten Kanteleen ja Parviaisen työ saattoi jatkua.⁴⁸

Lähetysseuran tasolla kahden lähetin pysyttelemine Hunanissa oli hyväksytty. Kumpikaan läheteistä ei ollut hengenvaarassa asemapaikallaan, eikä heidän läsnäolonsa aiheuttanut merkittäviä ongelmia kiinalaisille seurakunnille. Pikemminkin heidän työstään ja asumisestaan lähetysasemilla oli apua Kiinassa, ja seuran johtokunta piti suotavana, että työtä jatkettaisiin. SLS harkitsi myös

---

⁴⁵ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 5.12.1949, 23.1.1950, 3.2.1950 ja 12.2.1950; VÄ 5/1950 Tietoja työmaalta. Kiina. Yungshunin kuulumisia, 6/1950 Tietoja työmaalta. Kiina. Yungshunin kuulumisia.

⁴⁶ Kantele käytti sanaa ”satu” muutenkin kuvaillessaan tapahtumia, joissa oli hänen mielestään jotain hyvin erikoista ja uskomatonta. ”Sadut” olivat kuitenkin tositapahtumia ja Kanteleen omia kokemuksia.

⁴⁷ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 4.2.1950.

⁴⁸ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 24.9.1950; SLS VK 1951, 19–22; Saarilahti 2002, 429.

mahdollisuutta lähettää joitakin vanhempia lähettejä takaisin Kiinaan, mutta totesi, ettei päätöstä voitu toistaiseksi tehdä Kiinan epävarman tilanteen takia.⁴⁹

3.3.2. Työalueen järjestäytyminen

SLS:n alueella toimivan Luoteis-Hunanin evankelis-luterilaisen kirkon yleishallinto kuului paikalliselle kirkkohallitukselle, joka jatkoi toimintaansa suomalaisten evakuoitettua ja kommunistien saavuttua Hunaniin. Kirkkohallitus esitti puheenjohtajansa pastori Y Te-kuein johdolla SLS:n johtokunnalle pyynnön kokouksessaan 31.3.1950, että seura lähettäisi Hunaniin suomalaisen esimiehen hoitamaan ”seurakunnallisia asioita” ja muun muassa toimimaan kirjeenvaihdon välittäjänä SLS:n ja kiinalaisen kirkon välillä. Selvää oli, ettei Suomesta kovin nopeasti saataisi ketään Kiinaan, joten kirkkohallitus esitti myös, että johtokunta nimittäisi Parviaisen työkentän väliaikaiseksi esimieheksi. Kirkkohallituksen esitys oli yksimielinen, mutta kokouksessa mukana ollut Parviainen oli kieltäytynyt tehtävästä ”nöyryytensä” takia. Todennäköisesti Parviainen koki, ettei olisi pätevä hoitamaan esimiehen velvollisuuksia.⁵⁰

Lähetysalueen esimiehen tehtävänä oli toimia lähetysalueen ja seuran kotimaisen johdon yhteyshenkilönä. Työhön kuului raha-asioiden järjestely, Luoteis-Hunanin kirkkohallituksen toimintaan osallistuminen, SLS:n edustaminen Kiinassa sekä kirjeenvaihto asemien ja kotimaan kanssa. Esimiehen vastuulla olivat myös suomalaisten työntekijöiden asiat Lähetysseuran tasolla.⁵¹

SLS:n johtokunta päätti Parviaisen vastustuksesta huolimatta hyväksyä kirkkohallituksen ehdotuksen ja nimittää Parviaisen lähetysalueen väliaikaiseksi esimieheksi. Nimityksessä ohitettiin Väinö Kantele, vaikka hän oli huomattavasti kokeneempi Kiinan-lähetti Parviaisen ollessa ensikertalainen. Lisäksi Parviainen koki olevansa ”pystymätön” tehtävään, koska häneltä puuttui kokemusta työstä, eikä hän pitänyt kiinan ja englannin kielen taitojaan kovin hyvinä.⁵² On kuitenkin perusteita olettaa, että Kanteleen huomioimatta jättämiselle nimitysasiassa oli pätevät syyt. Ensinnäkin kiinalainen kirkkohallitus

⁴⁹ KA SLA Cbb 47 Johtokunnan kokous ptk. 17.1.1950, (Suomessa olevien) Kiinan lähettien kokous ptk. 8.2.1950, Johtokunnan kokous ptk. 21.3.1950

⁵⁰ KA SLA Hia 15 Hunanin luterilaisen kirkon kirkkohallituksen kokous ptk. 31.3.1950 § 22; Karvonen 1996, 41–42.

⁵¹ Karvonen 1996, 42–43; Saarilahti 2002, 431.

⁵² KA SLA Cbb 47 Johtokunnan kokous ptk. 26.5.1950 § 13, Parviainen Saarilahdelle 6.6.1950; Karvonen 1996, 42; Saarilahti 2002, 431.

oli pyytänyt nimenomaan Parviaista esimieheksi. Toisekseen Kantele oli virallisesti SLL:n palveluksessa. Kolmanneksi Kantele ei ollut itse missään vaiheessa esittänyt, että hän olisi kiinnostunut esimiestehtävistä, vaan hänen suhtautumisensa siihen oli pikemminkin päinvastainen. Todennäköisesti asiaan vaikutti myös se, että Kantele asui syrjäisessä Yungšunissa kirkkohallituksen toimiessa pääasiassa Tsingšistä käsin.

3.4. Kirkkojen manifesti ja maareformi rajoittavat lähetystyötä

3.4.1. Poliittiset muutokset ravisuttavat Kiinaa vuonna 1950

Vuoden 1950 aikana lähetystyön tekemisen ehtoja nousivat hallitsemaan kaksi merkittävää valtiollista uudistusta: protestanttisten kirkkojen yhteinen manifesti imperialismia vastaan sekä koko Kiinan kattava maareformi, jossa suurmaanomistajien tilat jaettiin köyhille maanviljelijöille. Molemmat toimet olivat osa Kiinan kansallista uudelleenrakentamista. Jälleenrakennukseen kuului monia muitakin merkittäviä uudistuksia. Kommunistit kehittivät voimakkaasti Kiinan teollisuutta ja talousjärjestelmää. Uudistustoimien ansiosta pitkään jatkunut inflaatio saatiin pysäytettyä vuoden 1950 kuluessa. Uudistuksia tehtiin myös sosiaalipuolella. Merkittävimpiä olivat uusi avioliittolaki sekä erilaiset terveyskampanjat. Maareformin ja kirkkojen manifestin vaikutus lähetystyöhön oli kuitenkin voimakkain. Vuoden 1950 alussa työtä sai tehdä hyvinkin vapaasti, mutta loppuvuodesta suomalaislähettien liikkumisvapautta oli rajoitettu tuntuvasti ja lähetysasemat olivat osittain hallituksen käytössä.⁵³

Manifestin juuret olivat niin kutsutussa Kolmen itsen liikkeessä⁵⁴, jonka päämäärä oli kristillisten kirkkojen itsenäisyys kolmella tasolla. Kirkkojen oli oltava itsenäisiä ja ulkoisesti riippumattomia hallinnollisesti, taloudellisesti ja toiminnallisesti⁵⁵. Kyseessä olivat lähetystyöhön alusta alkaen kuuluneet kriteerit, jotka oli asetettu itsenäiselle kirkolle. Lähetystyö pyrki synnyttämään uusia kirkkoja ja tukemaan niitä hiljalleen kohti itsenäisyyttä vähentämällä antamaansa

---

⁵³ SLS VK 1951, 19–22; Chesneaux 1979, 39–48; Blecher 1986, 49–53; Yamamoto 2000, 216–218; Saarilahti 2002, 432–433.

⁵⁴ *Three-Self Movement*, tunnetaan myös nimillä *Three-Self Reform Movement of the Chinese Christian Church* ja Kolmen itsenäisyyden reformiliike.

⁵⁵ *self-governing, self-supporting ja self-propagating tai self-extending.*

tukea sitä mukaan, kun kirkon omat voimavarat itsenäisyyteen kasvoivat. Täysin itsenäisenä syntynyttä kirkkoa pidettiin siinä vaiheessa, kun se pystyi vastaamaan itse omasta hallinnostaan paikallisen työvoiman turvin, kun seurakunnat pystyivät maksamaan kirkon työntekijöitten palkat ilman ulkomaisen lähetysjärjestön avustusta, ja kun kirkko pystyi itse huolehtimaan levittäytymisestään ja evankelioinnistaan.⁵⁶

Lähetystyön periaatteesta kasvattaa nuoret kirkot itsenäisiksi oli tullut poliittinen Kolmen itsen liike 1920-luvulla, kun Guomindangin ja kommunistien välinen sisällissota oli ajanut lähetystyön kriisiin. Kirkkojen oli tuolloin ollut pakko tulla toimeen itsenäisesti, ja kriisi oli osoittanut, ettei valmiutta itsenäisyyteen ollut kaikin osin olemassa. Osittain syynä oli Lundin mukaan tuolloin ollut se, että lähetysjärjestöt eivät olleet kylliksi valmistautuneet kirkon itsenäistämiseen. Järjestöt olivat pitäneet kiinni omasta vallastaan sen sijaan, että olisivat hiljalleen luovuttaneet sitä kirkoille. Tieto siitä, että tarkoitus olisi ennen pitkää saada nuoret kirkot toimimaan itsenäisesti, ei vähentänyt lähetysjärjestöjen halua sitoa kirkkoja itseensä. 1930-luvulla Kiinassa vaikutti myös Kolmen itsen liikettä poliittisempi vapautusliike *Free China*, jonka intressit ulottuivat kirkon itsenäistämistä laajemmalle alueelle.⁵⁷

Kolmen itsen liike voimistui jälleen 1950-luvun alussa osana Kiinassa vallalla ollutta anti-imperialistista ja ulkomaalaisvastaista kuohuntaa. Vaikka liikkeen tavoitteet itsenäisyydestä olivat samat kuin lähetystyöllä, keinot olivat erilaiset. Siinä missä lähetysjärjestöt pyrkivät edistämään kirkkojen itsenäisyyttä vähitellen ja asteittain, poliittinen liike halusi saavuttaa päämääränsä äkillisesti ja kertakaikkisella irtiotolla. Lähetystyön toimintamahdollisuuksia Kiinassa kavennettiin tuntuvasti. SLS:n työalueella lähettejä kiellettiin poistumasta kaupungista. Kieltoa perusteltiin sillä, etteivät viranomaiset pystyisi takaamaan lähetyssaarnaajien turvallisuutta maaseudulla. Lähetit tiesivät, että kyseessä oli tekosyy työn rajoittamiselle, mutta eivät vastustaneet määräystä. Kantele kirjoitti huhtikuussa olevansa jopa helpottunut, kun sen suurempia

---

⁵⁶ Yates 1994, 35; Yamamoto 2000, 214; Saarilahti 2002, 433; Cheung 2004, 337–343; Morton & Lewis 2004, 207; Ting 2004, 17; Lund 2006, 138; Wickeri 2007, 25, 31–32, 97–99.

⁵⁷ Yates 1994, 35; Lund 2006, 138–139; Wickeri 2007, 31–32, 44–46.

rajoitteita työlle ei asetettu. Kaupunginmuurien sisällä sekä Kantele että Parviainen saivat jatkaa kristinuskon levittämistä vapaasti omilla tahoillaan.⁵⁸

Uutta suuntaa Kiinan kirkolle oli alettu pohtia lokakuussa 1949, heti Kansantasavallan perustamisen jälkeen. Toukokuussa 1950 edustajat seitsemästä eri tunnustuskunnasta, joista viisi oli protestanttisia, kokoontuivat Pekingiin neuvottelemaan Kiinan valtio johdon kanssa kirkon tulevaisuudesta. Neuvottelun tuloksena syntyi Kolmen itsen liikkeen periaatteita toistava manifesti⁵⁹, joka julkaistiin heinäkuussa. Manifestissa julistettiin, että kirkkojen on irtisanouduttava imperialismista ja tuettava Kiinan jälleenrakentamista. Manifestin mukaan lähetystyö on aina kytköksissä imperialismiin, joten kirkkojen olisi irrottauduttava ulkomaisesta lähetystyöstä. Niiden kirkkojen, jotka eivät vielä toimineet täysin itsenäisesti tai olleet taloudellisesti riippumattomia ulkomaisesta tuesta, oli pikaisesti laadittava suunnitelma siitä, miten itsenäisyys saavutettaisiin mahdollisimman nopeasti. Manifesti levisi nopeasti koko Kiinaan. Monet nimekkäät kirkon johtajat hyväksyivät julistuksen allekirjoituksellaan. Reilussa kuukaudessa nimiä oli kertynyt 1527, ja syyskuussa 1953 allekirjoituksia oli yli 400 000. Allekirjoittajat edustivat kattavasti kiinalaista kristillisyyttä niin maantieteellisesti kuin kirkolliselta asemaltaankin. Joukossa oli eri kirkkokuntien edustajia, organisaatioiden johtajia, seminaarien opettajia ja seurakuntien sairaaloiden työntekijöitä.⁶⁰

Suomalaisille läheteille tieto manifestista saapui viimeistään englanninkielissä kiertokirjeessä, jonka oli lähettänyt Hongkongista *Basel Mission* -järjestön työntekijä Tom Lee lokakuussa 1950. Lee huomautti kirjeessään, että vaikka manifestiin oli kertynyt jo useita allekirjoituksia, kaikki Kiinan kirkot eivät kuitenkaan olleet sen takana. Kritiikkiään Lee perusteli sillä, että joistain järjestöistä oli saattanut tulla monta nimeä, mutta vain yksi allekirjoittajista oli piispan tai vastaavan päämiehen asemassa.⁶¹

Samaan aikaan, kun Kiinan kirkot irtisanoutuivat ulkomaisista kirkoista ja lähetysjärjestöistä manifestillaan, heikkenivät myös Kiinan valtiolliset

---

⁵⁸ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 29.4.1950; SLS VK 1951, 19–22; VÄ 9/1950 Tietoja työmaalta. Kiina. Yungshunin kuulumisia; China Mission Handbook 1989, 24–25; Saarilahti 2002, 432–433; Wickeri 2007, 97–99.

⁵⁹ Tunnetaan nimillä *Chinese Christian Manifesto* ja *Reform Manifesto*.

⁶⁰ KA SLA Hp 13 Leen kiertokirje 23.10.1950, Cbb 47 Johtokunnan kokous ptk. 12.12.1950 § 9; China Mission Handbook 1989, 24–25; Karvonen 1996, 53–54; Yamamoto 2000, 214–219; Saarilahti 2002, 432–433; Wickeri 2007, 98–99.

⁶¹ KA SLA Hp 13 Leen kiertokirje 23.10.1950; Wickeri 2007, 103.

suhteet länsimaihin. Kiinan kansantasavalta oli pyrkinyt varovaisesti luomaan suhteita länteen lokakuun 1949 jälkeen. Monet Euroopan valtiot olivat tunnustaneet Kansantasavallan, mutta diplomaattiset suhteet eivät olleet kehittyneet sen pidemmälle kylmän sodan vaikeassa poliittisessä tilanteessa. Kesäkuussa 1950 Koreoiden välinen sota tuli Chesneaux'n mukaan Kiinalle yllätyksenä. Naapurimaiden sota rasitti Kiinaan niin poliittisesti, taloudellisesti kuin sotilaallisesti ja toi YK:n ja Yhdysvaltojen joukot Kiinan rajalle. YK moitti Kiinaa riidan aiheuttajaksi. Länsimaat sulkivat Kiinan rautaesiripun taakse, jonne sen ainoaksi merkittäväksi kumppaniksi jäi Neuvostoliitto.⁶²

Neuvostoliiton esimerkkiä seuraten Kiina päätti toteuttaa maareformin. Sen vaikutus lähetystyöhön oli suurempi kuin manifestin. Manifestin jäljiltä lähetystyötä pystyttiin vielä jatkamaan, vaikka seurakunnat etsivät keinoja itsenäistyä ja hallitus oli kieltänyt Kiinan kirkkoja ottamasta vastaan taloudellista tukea ulkomailta. Maareformi sen sijaan rajoitti jyrkästi lähetystyön tekemisen mahdollisuuksia. Maanomistajien valta oli virallisesti kumottu jo vuoden 1947 maareformilailta, mutta koska laki ei ollut saanut muutosta aikaan, säädettiin vuonna 1950 uusi laki. Chesneaux'n mukaan maareformi oli koko Kiinan taloudellisen jälleenrakentamisen kulmakivi. Maaherrojen tilukset otettiin haltuun ilman korvausta ja jaettiin uudestaan kommunistisen puolueen määrittelemille ”köyhille” ja ”keskiluokkaisille” maanviljelijöille. Moisen mukaan tilojen jakaminen ja niin ollen maanomistajaluokan lakkauttaminen olivat ainoa keino lopettaa maaherrojen ylivalta. Kiinan maaseutu jaettiin kokonaisuudessaan pieniin tiloihin, jotka olivat tarpeeksi suuria antamaan maanviljelijälle perustoimeentulon. Maareformi lakkautti feodaalijärjestelmän ja siitä johtuvan maanviljelijöiden riiston, mutta jako ei sujunut täysin kivuttomasti tai tasa-arvoisesti. Rikkaat maanviljelijät saivat pitää tilansa, jotka olivat usein isompia ja parempilaatuista maata. Lisäksi varsin monia uudelleenjärjestelyn vastustajia lienee surmattu.⁶³

---

⁶² Chesneaux 1979, 14–15, 32–33; Moise 1986, 104–105; Huotari 1990a, 79–80; Wickeri 2007, 83, 97.

⁶³ Chesneaux 1979, 43–45; Blecher 1986, 43–49; Moise 1986, 114–119, 126–132; Huotari 1990a, 79–80; Saarihahti 2002, 435; Morton & Lewis 2004, 206–207.

3.4.2. Uudistusten vaikutus SLS:n työalueella

SLS:n työkentällä maareformi alkoi vuoden 1950 loppupuolella. Sen myötä määrättiin kokoontumiskielto, joka vaikeutti merkittävästi seurakuntien toimintaa Luoteis-Hunanissa. Kiellon luvattiin kestävän vain muutaman kuukauden ajan, kunnes maanjako olisi saatu suoritettua. Lupauksesta ei kuitenkaan pidetty kiinni, vaan kokouskielto pysyi voimassa huomattavasti pidempään useissa osissa Kiinaa. Tsingšin alueella maareformin toteuttaminen kesti kaksi vuotta ja neljä kuukautta. Lupa jumalanpalvelusten ja muiden kokousten pitoon saatiin uudelleen pääsiäisenä 1953.⁶⁴

Yungšunissa Kanteleen työnteko oli häiriintynyt ennen maareformin alkua. Maaliskuussa 1950 paikkakunnalle tullut hallituksen koulu vaati saada tiloja käyttöönsä lähetyksasemalta. Seurakunnalle jäi kirkon lisäksi vain muutamia huoneita. Koulun oppilaat kävivät usein Kanteleen luona asemalla, mutta osa heistä oli hyvin vallattomia ja teki ilkivaltaa asemalla, muun muassa varastamalla tavaroita. Eivätkä oppilaat olleet ainoita varkaita. Kantele oli kuitenkin sitä mieltä, että kaikki koululaiset olisivat tervetulleita, mikäli käyttäytyisivät hyvin. Hän ei halunnut asettaa lapsille kieltoa tulla luokseen, mikäli nämä halusivat kuulla Kanteleen opetuksia, vaikka samat lapset olisivat aiemmin häiriköineet. Enemmän Kanteletta huoletti se, miten pitkään ”kommunistikoulu” antaisi oppilaiden jatkaa vierailujaan asemalle.⁶⁵

Seurakunnan olosuhteet ja ulkoinen painostus kävivät sen verran koviksi, että pääsiäisenä 1950 Kantele ja Yungšunin seurakuntaneuvosto olivat päättäneet hyväksyä kastettaviksi kaikki yhdeksän halukasta, vaikka kaikkien kohdalla kasteelle vaadittavat tiedot eivät olleet täysin hallussa. Kantele oli sitä mieltä, että seurakunnan oli vaikeissa poliittisissa oloissa autettava ”Herran yhteyteen pyrkiviä” saavuttamaan tavoitteensa kastamalla heidät, vaikka muodolliset ehdot eivät ihan täytyisikään.⁶⁶ Kantele koki olevansa olosuhteiden uuvuttama ja kirjoitti siitä kotiin:

Tämä on nyt hyvin hullua. Minunhan pitäisi kiittää ja ylistää Herraa siitä, että tänäkin vaikeana aikana olen saanut kastaa pääsiäisenä yhdeksän henkeä. Syyttelen väsymystäni. Mutta kun oikein ajattelen, niin eihän tässä ole juuri muuta

⁶⁴ KA SLA Cbb 47 Johtokunnan kokous ptk. 12.12.1950 § 9; Karvonen 1996, 50–51; Saarilahti 2002, 435.

⁶⁵ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 16.3.1950, 26.3.1950, 5.4.1950 ja 18.6.1950; VÄ 9/1950 Tietoja työmaalta. Kiina. Yungshunin kuulumisia; VÄ 10/1950 Tietoja työmaalta. Kiina. Yungshunin kuulumisia; Saarilahti 2002, 434.

⁶⁶ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 8.4.1950; VÄ 9/1950.

väsyttävää kuin se onneton epäusko, joka ei anna minun iloita Herran suurista teoista.⁶⁷

Jälleen Kanteleen kirjeissä nousi esiin hänen oma kokemuksensa heikosta uskostaan. Tunne vaikuttaa tulleen esiin yleensä silloin, kun olosuhteet ovat muuttuneet entistä huonommiksi. Kantele vaikuttaa kuitenkin sopeutuneen muutoksiin kohtalaisen nopeasti, minkä jälkeen hän on mahdollisuuksien mukaan jatkanut työtään lähetyssaarnaajana. Pääsiäiskirjeensä jälkeen Kantele kirjoitti vajaata viikkoa myöhemmin tavanomaiseen tapaansa iltahartauden vietosta ja kiinalaisesta pariskunnasta, jonka kanssa hän oli jutellut ruokarukouksesta. Siitä muutamaa päivää myöhemmin hän kirjoitti olevansa kiitollinen ja iloinen rukouskokouksesta, johon oli osallistunut neljä pääsiäisenä kastettua seurakuntalaista. Kokouksessa oli ”puhuttu rohkeasti ja todistettu uskosta”. Kanteleen mielestä niin asioiden kuuluukin sujua.⁶⁸

Huhtikuun 1950 lopusta alkaen kommunistien otteet kiristyivät nopealla tahdilla. Poliisi oli tullut 29.4. kaupungilla vaatimaan, että Kanteleen olisi mentävä takaisin asemalle, eikä saisi liikkua ilman poliisipäällikön lupaa. Kantele oli lähtenyt tapaamaan päällikköä. Hän oli jo varautunut kuulusteluihin, mutta päällikkö oli ilmoittanut, ettei lupia tarvita, kunhan Kantele ei yritä poistua kaupungista. Kaupungistapoistumiskieltoa seurasivat toukokuussa hallituksen koulun yritykset häiritä seurakunnan työtä. Erään kerran koulun väki tuli joukolla keskeyttämään jumalanpalveluksen rummutuksella ja omilla lauluillaan. Kantele ei ollut antanut periksi, vaan oli ryhtynyt itse laulamaan hengellisiä lauluja. Lopulta koulujohtaja luovutti ja vei oppilaansa ulos kirkosta ja alkoi pitää heille kokousta pihalla. Yritys saada jumalanpalvelus loppumaan oli epäonnistunut, mutta Kantele kirjoitti apeana, että arimmat seurakuntalaiset olivat välikohtauksen aikana poistuneet kirkosta.⁶⁹

Kesäkuun alussa asemalle oli tullut sotilaita vaatimaan huoneita käyttöönsä. Joitakin aseman tiloja oli jo ennestään otettu viranomaisten käyttöön joko pysyvästi tai tarpeen vaatiessa. Jälkimmäisiin kuului muun muassa aseman kirkko, jossa sotilaat ja ”kouluväki” pitivät kokouksiaan. Nyt sotilaat vaativat kaksikerroksisen lähetysaseman yläkertaa kokonaan käyttöönsä. Kantele saisi

---

⁶⁷ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 9.4.1950.

⁶⁸ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 9.4.1950, 15.4.1950 ja 19.4.1950.

⁶⁹ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 29.4.1950 ja 14.5.1950; LS 9/1950 Pastori Väinö Kanteleen toukokuun kirjeistä; VÄ 9/1950 Tietoja työmaalta. Kiina. Yungshunin kuulumisia; Saarilahti 2002, 432.

pitää alakerran. Kantele kuitenkin sai neuvoteltua itselleen myös ”Idan pienen huoneen” varastoksi yläkerrasta. Muutto pois aseman yläkerrasta pakotti Kanteleen pohtimaan nopeasti, miten järjestäisi asumisensa vastaisuudessa, sillä jo seuraavana päivänä sotilaat tulivat asemalle ”suurella touhulla”. Sopimuksessa tilojen jakamisesta ei aivan pysytty: ”[Sotilaat] valtasivat huoneita niin, ettei minulle jäänyt kuin kaksi alakerran huonetta. Ruokasalinkin veivät. Idan huone on sentään tavaravarastona”, Kantele kirjoitti. Hän oli kuitenkin selvinnyt helpommalla kuin katolilaiset omalla asemallaan, jonka sotilaat olivat vallanneet kokonaan helluntaina 1950. Katolilaiset asuivat edelleen asemalla, mutta Kanteleen mielestä he olivat kuin vankeja.⁷⁰

Kantele ei ollut huolissaan omasta asumisestaan tai siitä, että sotilaat veivät häneltä huoneita ja tavaroita. Hän kirjoitti vastanneensa viranomaisten kyselyihin, ettei hänen asumisensa ja elämisensä ulkoinen niukkuus haitannut häntä, kunhan vain sai jatkaa työtään ja opettaa kristinuskoa kiinalaisille. Kanteleelle olikin suuri pettymys huomata, kuinka ihmiset katosivat seurakunnasta ja unohtivat kristinuskon kommunistien painostuksen alla.⁷¹

Aseman haltuunotto ei ollut pysyvä. Pitkin kesää ja syksyä sotilaat vuoroin tulivat, vuoroin lähtivät. Sekä suomalainen että katolinen lähetysasema olivat aika ajoin kommunistien kokouspaikkoina ja virastoina. Hallituksen koulu sen sijaan oli jatkuvasti läsnä. Koulun levittämät kommunistiset aatteet tuottivat jatkuvasti murhetta Kanteleelle. Koulun johtaja vastusti jyrkästi kristinuskoa ja Kanteleen oleskelua Yungshunissa. Johtaja teki kaiken voitavansa pitääkseen koulun opettajat ja oppilaat poissa Kanteleen luona. Opettajat hän saikin pidettyä poissa seurakunnan toiminnasta. Kantele kirjoitti muutamaan otteeseen, että opettajilla oli ”tietysti” pakollinen kokous samaan aikaan, kun kirkossa olisi pidetty jumalanpalvelus tai hartaus. Hän tiesi, että kokoukset olivat ainoastaan keino pitää opettajat muualla.⁷²

Oppilaat sen sijaan kävivät Kanteleen luona usein opettajien estelyistä huolimatta. Toisinaan koululaiset lauloivat Kanteleen kanssa, mutta

---

⁷⁰ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 28.5.1950 ja 6.–8.6.1950; VÄ 9/1950 Tietoja työmaalta. Kiina. Yungshunin kuulumisia; Saarihahti 2002, 434.

⁷¹ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 8.6.1950 ja 26.4.1951; Saarihahti 2002, 434.

⁷² KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 18.–26.6.1950, 2.7.1950, 9.–11.7.1950, 17.8.1950, 27.8.1950, 3.9.1950, 10.9.1950, 17.9.1950, 20.–24.9.1950 ja 24.10.1950; VÄ 10/1950 Tietoja työmaalta. Kiina. Yungshunin kuulumisia, 12/1950 Tietoja työmaalta. Kiina. Yungshunin kuulumisia, 2/1951 Tietoja työmaalta. Kiina. Yungshunin kuulumisia; LS 5/1951 Kuin vanki vartiopaikallaan. Pastori Väinö Kanteleen kertomus työstään; Saarihahti 2002, 434.

toisinaan vain puhuttiin ja Kantele kertoi tarinoita Jeesuskesta, jotteivät asemalla asuneet opettajat olisi kuulleet laulua ja tulleet kieltämään. Useaan otteeseen Kantele ehti työ kautensa lopulla luulla, että koulu oli vihdoinkin tehnyt lopun oppilaiden vierailuista. Pitkälle kevääseen 1951 saakka hän sai kuitenkin yllättyä iloisesti yhä uudestaan, kun ”pikku ystävät” tulivat tervehtimään. Kaikki koululaiset eivät kuitenkaan olleet tervetulleita asemalle, sillä osa heistä tuli sinne vain tehdäkseen ilkeäpäitä. Kantele ajatteli, että kommunistit olivat ”myrkyttäneet” lasten ajatukset. Osa koulupojista tapasi huutaa ”vapautusarmeijalaisilta” oppimistaan solvauksia ja tappouhkauksia Kanteleelle.⁷³ Kantele ei kirjoittanut olevansa peloissaan uhkausten takia. Enemmän hän vaikuttaa tunteneen sääliä omasta mielestään väärille teille joutuneita lapsia kohtaan. Pääasiassa Kantele kuitenkin piti koululaisista ja heidän vierailuistaan. Useat vierailut kertovat siitä, että tunne oli molemminpuolinen.

Yungšunin seurakunta jatkoi toimintaansa rajoitetuissa oloissa mahdollisuuksien mukaan. Väkeä kävi yhä vähemmän jumalanpalveluksissa ja rukoukskokouksissa, joita oli siirretty pitämään kirkon ollessa varattuna muun muassa seurakuntalaisten koteihin tai Kanteleen työhuoneeseen.⁷⁴ Eräässä tällaisessa kokouksessa oli saatu osanottajien vähäisyydestä huolimatta kokea voimakasta uskoa. Kantele kirjoitti syyskuussa 1950, kuinka kesken kokouksen, joissa yleensä rukoiltiin seisaaltaan, sokea Pong-mummo oli äkkiä langennut polvilleen rukoilemaan:

Hän rukoili itkien Jumalalta armoa ja pyysi minulta anteeksi. -- Kun ei rukouksesta ruvennut loppua tulemaan, menin hänen luokseen ja koetin puhua anteeksiannosta ja taivaan enkelien ilosta. Vakuudeksi koetin taputella häntä olkapäille. Ei mitään apua. Sanoin miehille, että kyllä tässä meidän kaikkien on kuljettava se tuhlaajapojan tie ja langettava polvillemme. Niin sitten rukoiltiin. Kun sitten nousimme, oli jo koko hämärä.⁷⁵

Vastaavia tapauksia ei saatu kokea montaa. Kokousten pito vaikeutui koko ajan, kun viranomaiset ottivat yhä enemmän haltuun aseman tiloja. Kantele mielsi tilanteen toisinaan jopa sodaksi, kun hallintomiehet yrittivät vallata aseman kokonaan ja Kantele joutui käymään pitkiä neuvotteluita saadakseen pitää edes joitakin huoneita itsensä ja seurakunnan käytössä. Hän vertasi kokemuksiaan

⁷³ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 18.–26.6.1950, 2.7.1950, 9.–11.7.1950, 3.9.1950, 10.9.1950, 17.9.1950, 20.–24.9.1950, 16.10.1950, 27.2.1951 ja 13.4.1951; VÄ 10/1950 Tietoja työmaalta. Kiina. Yungshunin kuulumisia, 12/1950 Tietoja työmaalta. Kiina. Yungshunin kuulumisia, 2/1951 Tietoja työmaalta. Kiina. Yungshunin kuulumisia; LS 5/1951 Kuin vanki vartiopaikallaan. Pastori Väinö Kanteleen kertomus työstään; Saarilahti 2002, 434.

⁷⁴ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 10.8.1950, 27.8.1950, 17.9.1950 ja 23.9.1950; VÄ 12/1950.

⁷⁵ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 27.9.1950.

Tsingšiin, missä hän oli joutunut vuosikymmen aikaisemmin taistelemaan samalla tavalla pitääkseen sikäläisen aseman hallussaan edes osittain. Yungšunissa harva seurakuntalainen uskalsi enää syksyllä tulla kommunistien täyttämälle asemalle, jonka portilla oli sotilas vartioimassa kiväärin kanssa ja kysymässä, mitä asiaa tulijoilla oli.⁷⁶

Ratkaisuksi tilanteeseen Kantele keksi alkaa järjestää iltaisin kotikokouksia seurakuntalaisten luona kaupungilla. Pari viikkoa kaikki sujui hyvin, mutta sitten sotilaat tekivät kotikokouksista lopun kieltämällä kaupungilla liikkumisen iltaisin. Kantele oli kiellosta katkera. Hän epäili, ettei voisi enää pitkäksi aikaa jäädä Yungšuniin. Työ siellä ei vaikuttanut kantavan hedelmää. Toisaalta Kantele pelkäsi, että hänen lähdettyään jäljelle ei jäisi käytännössä mitään, vaikka olikin samalla hieman toiveikas siitä, ettei ”Herran työ” voisi kokonaan kadota. Pelko ei ollut aiheeton, sillä niillä SLS:n asemilla, joilla ei ollut suomalaisia lähettejä, kaikki tilat oli otettu viranomaisten haltuun ja kirkon työntekijät ja seurakuntalaiset olivat joutuneet jättämään kotinsa.⁷⁷

Kristittyjen tilanne ei muuallakaan Kiinassa ollut kehuttava. Kolmen itsen liike ja kirkkojen manifesti vaativat kaikissa seurakunnissa järjestettäväksi julkisia ”syytöskokouksia”, joissa pyrittiin saattamaan seurakuntien työntekijöitä ja lähetyssaarnaajia huonoon valoon enemmän tai vähemmän keksityillä syytöksillä. Ketään ei tosin tuomittu sillä perusteella, että syytetty oli kristitty, mutta monia kristittyjä vangittiin ja tapettiin siksi, että heidän väitettiin vastustavan hallitusta. Ainoa Kanteleen tietämä valopilkku kirkon vaikeiden aikojen keskellä oli Yungšunin piirissä noin sadan kilometrin päässä pääasemasta sijaitseva Lungšanin seurakunta (katso kartta 2, sivu 24). Siellä kristityt saivat pitää aseman hallussaan maaliskuuhun 1951 saakka ja järjestää seurakunnan kokouksia vielä senkin jälkeen.⁷⁸

---

⁷⁶ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 17.9.1950 ja 20.10.1950; VÄ 12/1950.

⁷⁷ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 16.10–7.11.1950; VÄ 1/1951 Tietoja työmaalta. Kiina. Yungshunin kuulumisia; LS 5/1951 Kuin vanki vartiopaikallaan. Pastori Väinö Kanteleen kertomus työstään; Karvonen 1996, 70–73; Saarilahti 2002, 434–435; Aittola 2007b, 103.

⁷⁸ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 16.11.1950, 27.11.1950, 30.11.1950, 21.12.1950 ja 16.3.1951; SLS VK 1951–1952; VÄ 4/1951 Yungshunin kuulumisia, 6/1951 Tietoja työmaalta. 3. Kiina. Yungshunin kuulumisia; Karvonen 1996, 70–73; Yamamoto 2000, 223–224; Saarilahti 2002, 435.

4. Kantele joutuu lähtemään Kiinasta

4.1. ”Nyt olen suljettu asemalle”

Lähetystyön loppuminen Yungšunissa alkoi näyttää yhä todennäköisemmältä vuoden 1950 lopussa. Sama tilanne vallitsi muuallakin Kiinassa. Joulukuun viidentenä päivänä poliisipäällikkö teki Kanteleelle selväksi, ettei hän saanut enää liikkua kaupungilla. Kyseessä oli maassa yleisesti käyttöön tullut periaate, että kristillinen toiminta olisi rajattava ulkomaalaisten lähetysasemien sisälle. ”Nyt olen suljettu asemalle. Jos lähdän kaupungille, on se rikos”, Kantele kirjoitti kotiinsa. Hsyylle hän esitti pyynnön, että seurakunta pohtisi tilannetta. Hän halusi tietää, oliko kiinalaisten kristittyjen mielestä parempi, että hän lähtisi Suomeen vai että hän jäisi Yungšuniin ”vangiksi”. Kantele kehotti seurakuntaa miettimään seurakunnan parasta eikä sitä, mikä olisi hänelle sopivinta. Kantele itse olisi valmis jäämään tai lähtemään seurakunnan toiveiden mukaisesti.¹

Viranomaisten rajoitustoimet eivät loppuneet Kanteleen sulkemiseen asemalle. Seuraavana päivänä oli pastori Hsyylle ilmoitettu, ettei kristinuskosta saisi puhua muualla kuin lähetysasemalla, eikä kristillisiä kirjoituksia saanut jakaa kaupungilla. Lisäksi kaikkien asemalle tulevien vieraiden oli ilmoitettava nimensä viranomaisten luetteloon. Rajoitukset kuvasivat hyvin kommunistisen järjestelmän pyrkimystä kieltää kaikenlainen uskonnon harjoittaminen ja levittäminen julkisesti, vaikka periaatteessa maahan oli säädetty uskonnonvapaus. Kantele ymmärsi muiden lähettien tavoin, että rajoitusten tarkoitus oli tehdä lähetystyöstä mahdotonta. Kantele epäili, etteivät seurakuntalaiset uskalla tulla asemalle kaupungilta, koska joutuisivat silloin ilmoittautumaan viranomaisille. Kuitenkin kiellon asettamista seuraavana sunnuntaina asemalle saapui ulkopuolelta tuomari Chang. Hän ei ehtinyt jumalanpalvelukseen, vaan tuli vasta sen jälkeen. Siitä huolimatta Kantele piti hänen tulemistaan eräänlaisena merkinä. Kantele oli ajatellut, että mikäli kukaan ei uskalla tulla kaupungilta asemalle, hänen oleskelunsa Yungšunissa on turhaa. ”Mutta jos uskaltavat tulla, niin tulkoot minä viikon päivänä hyvänsä ja mihin aikaan tahansa, niin voi

---

¹ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 4.–5.12.1950; LS 3/1951 ”Nyt olen suljettu asemalle”. Kiinan kuulumisia; VÄ 4/1951 Yungshunin kuulumisia; Saarilahti 2002, 434–435; Aittola 2007b, 106; Wickeri 2007, 93–94.

olollani täällä olla jotain merkitystä.” Yhden ainoankin seurakuntalaisen saapuminen ilmaisi Kanteleelle, että hänellä oli syy pysytellä Kiinassa.²

Kantele pohti paljon jäämistään Kiinaan ja kirjoitti pohdinnoistaan kirjeissään. Tilanne oli hyvin epävarma. Luterilaiselta maailmanliitolta (LML)³ saapuneessa kirjeessä ei otettu kantaa suuntaan eikä toiseen, vaan todettiin vain, että läheteillä saattoi olla vähän tai paljon jäljellä Kiinassa vietettäviä päiviä.

Wickerin mukaan kristilliset kirkot ja järjestöt kokivat, että suuri lähetyskenttä oli menetetty ”punaisen Kiinan” sulkeutuessa. Ylipäätään kristinuskon asema Kiinassa ja kylmän sodan ilmapiirissä herätti kysymyksiä: Voisiko uskonnonvapaus säilyä kommunistihallinnon alla? Mitä tapahtuisi ekumeenisille suhteille?⁴

SLS:n lähetysalueella ongelmat olivat huomattavasti konkreettisempia. Yungšunissa asemalta ei esimerkiksi saanut viedä hengellisiä kirjoja tai Raamattua kaupungille, mutta kirjoja ei ollut kokonaan kielletty. Mikäli kaupunkilaiset eivät pelänneet antaa nimiään viranomaisten listaan ja joutua näin poliisien epäilyksen alaisiksi, he saivat tulla hakemaan kirjoja asemalta. Kantele mietti, voisiko työ niissä olosuhteissa jatkua. Toisaalta hän koki, että olisi sääli jättää vasta äskettäin kristinuskon pariin tiensä löytäneet kaupunkilaiset oman onnensa nojaan. Kanteleen lähdeyttä heillä ei olisi mahdollisuutta saada kastetta.⁵

Kommunistiviranomaisten toimet eivät rajoittuneet ainoastaan uusien määräysten ja kieltojen asettamiseen. He vaativat Kanteleelta useita selvityksiä hänen työstään ja oleskelustaan Kiinassa, SLS:n toiminnasta sekä lähetysaseman ja seurakunnan asioista. Ensimmäinen ristikuulustelu oli ollut 18. joulukuuta 1950. Sitä varten Kanteleen oli täytynyt käyttää koko edellinen päivä ja melkein yökin selvitysten tekemiseen ja kaavakkeiden täyttöön viiden eri virkailijan luona. Pastori Hsy ja opettaja Wang olivat auttaneet kiinankielisten papereiden kanssa. Kanteleelta vaadittiin muun muassa kirjallista selitystä kiinaksi kaikesta, mitä hänen passissaan luki. Kuulusteluissa viranomaiset olivat vuorotelleet siten, että yhden väsyessä toinen jatkoi kuulustelua. Kantele kirjoitti

---

² KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 6.–10.12.1950; SLS VK 1951, 19–22; VÄ 4/1951 Yungshunin kuulumisia; Saarilahti 2002, 429.

³ Vuonna 1947 perustettu luterilaisten kirkkojen yhteisjärjestö, englanniksi *Lutheran World Federation (LWF)*. Teinonen 1975, 160.

⁴ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 11.12.1950; SLS VK 1951, 19–22; VÄ 4/1951; Wickeri 2007, 93–94.

⁵ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 11.12.1950; SLS VK 1951, 19–22; VÄ 4/1951; LS 5/1951 Kuin vanki vartiopaikallaan. Pastori Väinö Kanteleen kertomus työstään.

jälkeenpäin olevansa Jumalalle kiitollinen siitä, ettei itse väsynyt. Seuraavana päivänä ilmoitettiin Kanteleen helpotukseksi kuulustelujen toistaiseksi riittävän.⁶

Helpotus jäi lyhyeksi. Päivää myöhemmin ilmoitettiin, etteivät aseman ulkopuolella asuvat kiinalaiset saaneet osallistua kokouksiin. Kokouskieltoa perusteltiin maareformilla, ja rajoituksen luvattiin kestävän vain muutaman kuukauden, siihen saakka, kunnes maanjako olisi saatu suoritettua. Kantele suhtautui hieman epäilevästi kiellon kumoutumiseen. Hän ajatteli, että mikäli kokouskieltoa ei kumota, on hänen lähdettävä Kiinasta viimeistään maareformin päätyttyä. Toistaiseksi ei ollut mahdollista lähteä useista lähtökehotuksista huolimatta, sillä Kanteleen passi oli viranomaisten hallussa. Monet ulkomaalaiset lähetysaarnajat olivat samassa tilanteessa. Lähetystyön tekeminen oli lähes mahdotonta, joten Kiinaan jäämisessä ei ollut mieltä. Lähtöhaluista huolimatta oli pysyttävä paikoillaan, koska viranomaiset eivät antaneet lupaa poistua.⁷

Joulunvietto toi Yungšunin asemalle hetkeksi leppoisan tunnelman. Kantele pohti, olisiko se hänen viimeinen joulunsa Kiinassa. Seurakunnan johtohahmot olivat toivoneet, että Kantele odottaisi vielä toistaiseksi tilanteen kehittymistä. Saman toiveen esitti toinen Kiinaan jäänyt suomalainen Päivö Parviainen. Hän kirjoitti Tsingšistä vuodenvaihteen jälkeen olevansa itse ”altis” jäämään toistaiseksi. Hän kuitenkin korosti kirjeessään, ettei halunnut painostaa Kanteletta tekemään ratkaisua suuntaan tai toiseen, vaan esitti toiveensa Kanteleen jäämisestä ystävänä eikä virkansa puolesta. Parviaisen olot Tsingšissä olivat kuitenkin huomattavasti vapaammat kuin Kanteleen Yungšunissa. Nuori esimies ei todennäköisesti täysin ymmärtänyt, kuinka rajoitetut Kanteleen toimintamahdollisuudet olivat toivoessaan tämän jäämistä paikoilleen.⁸

Viranomaisten kuulustelut jatkuivat tammikuun alussa. Kantele kirjoitti olleensa neljä iltaa ristikuulusteluissa. Häntä vaadittiin tunnustamaan tekoja, joita hän ei ollut tehnyt. Tunnustusta vastaan Kanteleen luvattiin saavan takaisin vapaus käydä kaupungilla. Kantele ei hyväksynyt tarjousta, sillä hän koki, ettei vapaudesta olisi mitään iloa, ellei hän saisi myös julistaa evankeliumia.

⁶ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 18.–19.12.1950; VÄ 5/1951 Yungshunin kuulumisia.

⁷ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 20.–23.12.1950; SLS VK 1951–1952; VÄ 5/1951; Karvonen 1996, 70–71; Saarilahti 2002, 435; Ka-che 2003, 142.

⁸ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 24.–25.12.1950; Hp 13 Parviainen Kanteleelle 5.1.1951, Parviaisen kiertokirje nro 17 28.2.1951; LS 5/1951 Kuin vanki vartiopaikallaan. Pastori Väinö Kanteleen kertomus työstään; VÄ 6/1951 Tietoja työmaalta. 3. Kiina. Yungshunin kuulumisia; Karvonen 1996, 66–68; Saarilahti 2002, 434.

Pitkät kuulustelut saivat Kanteleen kuitenkin omien sanojensa mukaan hieman ”horjahtamaan tasapainostaan” ja puhumaan harkitsemattomasti. Se lienee ollut yksi kuulustelujen tarkoituksista.⁹

Tammikuun 1951 lopussa Kantele oli tehnyt pitkän pohdinnan jälkeen päätöksen lähteä takaisin Suomeen. Hän koki, että ”evankeliumin julistusaika” oli toistaiseksi päättynyt Kiinassa ja oli vakuuttunut siitä, etteivät lähetystyön mahdollisuudet aukenisi lähitulevaisuudessa ulkomaalaisille. Kantele perusteli lähtöpäätöstään Hsyyllä ja kirjoitti siitä kotiinsa:

Pari vuotta sitten jäin, vaikka ei ollut tietoa rahasta. Sillä oli vapaus julistaa evankeliumia. Nyt lähdän, vaikka rahaakin olisi. Sillä tunnen olevani vaiivaksi Jeesukseen uskoville, kun he minun takiani joutuvat epäilyksen alaisiksi ulkomaalaisista suhteista.¹⁰

SLS oli kehottanut sekä Kanteletta että Parviaista lähtemään mahdollisimman pian Kiinasta. Tieto kentän ja kotimaan välillä kulki sen verran hitaasti, että johtokunta ehti uudistaa kehotuksensa molempien Kiinan-lähettiläiden osalta kokouksessaan helmikuussa sen jälkeen, kun Kantele oli tehnyt lähtöpäätöksensä. Toisaalta tieto ei kulkenut nopeasti edes lähetysasemien välillä Kiinassa. Tsingšissä oltiin toista viikkoa Kanteleen ratkaisun jälkeen yhä siinä luulossa, että hän olisi jäämässä. Yungšunissa Kantele oli ilmoittanut päätöksestään välittömästi viranomaisille, mutta se ei tarkoittanut, että hän olisi voinut saman tien lähteä kotimatalle. Ensin oli saatava viranomaisilta poistumislupa. Siitä, milloin luvan voisi saada, ei ollut tietoa. Sama pattitilanne vaivasi useita lähetystyöntekijöitä eri puolilla Kiinaa. Kantele kirjoitti kuitenkin tavanomaista tunteikkaammin vaimolleen toiveesta päästä viettämään kesää yhdessä.¹¹

Helmikuun puolivälissä tie kotiin näytti avautuvan. ”Kaikki on lopussa. -- Odotan kotiin pääsää”, Kantele kirjoitti. Puoliväliin sivua lopetetusta kirjeestä ja äärimmäisen lyhyestä, toteavasta kirjoitustavasta voisi olettaa hänen murtuneen henkisesti viranomaisten painostuksen alla. Seuraavista kirjeistä huomaa, ettei kyse ollut murtumisesta vaan yksinkertaisesti siitä, että Kantele uskoi pääsevänsä lähtemään ja halusi nopeasti saada postiin kirjeen, jossa kertoi olevansa tulossa Suomeen.¹²

⁹ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 11.1.1951; Saarilahti 2002, 435.

¹⁰ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 29.1.1951.

¹¹ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 29.1.1951 ja 5.2.1951, Cbb 48 Johtokunnan kokous ptk 13.2.1951 § 13, Valmisteluvaliokunnan kokous ptk 13.2.1951 § 1; VÄ 6/1951 Tietoja työmaalta. 3. Kiina. Yungshunin kuulumisia; Saarilahti 2002, 433; Aittola 2007b, 103; Wickeri 2007, 93.

¹² KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 15.2.1951.

Toiveet pikaisesta kotiin pääsystä raukesivat kuitenkin viranomaisten vaatimien takaajien puuttumiseen. Kantele oli kirjoittanut Tsingšissä oleville kiinalaisille ystävilleen ja pyytänyt heitä takaajikseen, sillä yungšunilaiset eivät uskaltaneet ryhtyä takaajiksi. Ilmeisesti ainakin osa tsingšiläisistä olisi ollut valmis suostumaan Kanteleen pyyntöön, mutta Yungšunin viranomaiset eivät hyväksyneet heitä. Myöskään SLS:n omaisuus Yungšunissa ei riittänyt viranomaisille takaukseksi. Kantele kirjoitti murheellisena, ettei ”nähnnyt mitään mahdollisuutta päästä lähtemään”.¹³

4.2. Laulava evankelista

Havaittuaan, että kotiin pääsy olisi toistaiseksi mahdotonta, Kantele rupesi laulamaan hengellisiä lauluja asemalla. Hartauksien pito oli täytynyt lopettaa. Kantele eli käytännössä kotiarestissa lähetysaseman yhdessä huoneessa käyden silloin tällöin kävelyllä ”vilpolassa”. Kantele kirjoitti ”veisaavansa” joka päivä kovaan ääneen kolmesta neljään laulua kerralla, toisinaan useita kertoja päivässä. Hän koki, että laulaminen oli luonnollisin ilmaus uskolle tilanteessa, jossa hänellä ei ollut muita keinoja levittää kristinuskon sanomaa. Välillä Kantele lauloi yhdessä koulupoikien kanssa, jotka yhä kävivät silloin tällöin asemalla Kanteleen iloksi ja ihmeeksi. Sen sijaan aikuiset eivät voineet tai uskaltaneet tulla kaupungilta tapaamaan Kanteletta.¹⁴

Maaliskuun lopussa annettiin määräys, että asemalla vielä asuvien kiinalaisten olisi lähdettävä sieltä pois. Kantele jäisi yksin viranomaisten keskelle, eristyksiin kaikista seurakuntalaisista. Hetken Kantele ehti pelätä, että joutuisi lopettamaan kirjeiden kirjoittamisen Suomeen, mutta Hsy sai luvan tuoda Kanteleelle ruokaa asemalle kahdesti päivässä. Samalla hän saattoi välittää Kanteleen kirjeitä. Kantele kirjoitti säännöllisesti, vaikka koki, ettei mitään merkittävää kirjoitettavaa ollut. Hän ajatteli olevan hyvästä, että Suomeen tuli edes joitain tietoja hänestä. Myös kirjeenvaihto Parviaisen kanssa jatkui.¹⁵

---

¹³ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 15.–20.2.1951; Saarihahti 2002, 436.

¹⁴ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 20.–25.2.1951, 31.3.1951 ja 15.4.1951; VÄ 6/1951 Tietoja työmaalta. 3. Kiina. Yungshunin kuulumisia; Saarihahti 2002, 435; Aittola 2007b, 104.

¹⁵ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 29.3.–1.4., 12.4.1951; Km 3.7.1951 Pastori Kantele täysin eristettynä lähetysasemallaan Yungshunissa; VÄ 7-8/1951 Tietoja työmaalta. Kiina. Yungshunin kuulumisia.

Olosuhteiden vaikeutuessa molemmissa suomalaisissa oli herännyt epäily siitä, että viranomaiset harjoittivat jonkinlaista sensuuria. Epäilykset pitivät paikkansa, vaikkakin sensuuriviranomaisten oli vaikea puuttua suomalaisten kirjeiden sisältöön kielieron takia. Sensuuri pakotti kuitenkin pohtimaan käytännön järjestelyjä kirjeiden lähettämisessä. Parviainen neuvoi lähettämään kirjeet Suomeen Siperian kautta, koska Hongkongin postia sensuroitiin. Kantele puolestaan kirjoitti kotiinsa, että Suomesta tuleville kirjeille ei ollut rajoituksia, mutta lähetykset oli osoitettava suoraan Yungšuniin. Molemmat suomalaiset lähetit joutuivat jonkin verran harkitsemaan myös kirjeidensä sisältöä. Eräs Parviaisen kirje Kanteleelle takavarikoitiin, koska sen mukana oli tarkemmin määrittelemättömiä, ilmeisesti lähetykseuran kaavakkeita. Parviainen valitteli myöhemmin, kuinka ei ollut tajunnut, etteivät kaavakkeet näyttäisi hyviltä viranomaisten silmissä. Parviainen kuitenkin huomautti, että mikäli viranomaiset pitäisivät suomalaisia vakoojina, heillä tuskin olisi lupaa jatkaa kirjeenvaihtoaan. Kantele puolestaan kirjoitti Suomeen, ettei halunnut antaa vaikutelmaa, että välittäisi valtiollisia tietoja eteenpäin, sillä ”eihän tiedä minne asti sellainen käsitys kantautuu.”¹⁶ Ilmeisesti kyseessä oli reaktio sensuuriin. Kanteleen kirjeissä ei kuitenkaan ole sisällöllisesti huomattavissa mitään muutosta työkauden alku- ja loppupuolen välillä. Hän kirjoitti asemalla liikkuvista sotilaista ja seurakuntatyölle asetetuista rajoituksista samalla tavalla kuin kaikesta muustakin. Kiinan valtion asioista hän kirjoitti työ kautensa aikana vain hyvin satunnaisesti.

Eräs Kanteleen mielestä tärkeä asia, josta hän kirjoitti useaan otteeseen Parviaiselle ja SLS:n johtokunnalle, oli Lähetykseuran omaisuuden luovuttaminen Kiinan luterilaiselle kirkolle. Kanteleen mukaan toimesta olisi hyötyä seurakunnalle, sillä ulkomaalaisvastaisuus oli Kiinassa voimakasta. Niissä seurakunnissa, joissa suomalainen omaisuus oli luovutettu kiinalaisille, seurakuntalaisilla oli ”jonkinlainen vapaus” asian johdosta. Kanteleen mukaan Yungšunin asema oli joka tapauksessa menetetty. Suomalaiset eivät voisi vaikuttaa siihen, että SLS:n omaisuus Kiinassa ”säilyisi palvelemaan Herran asiaa”.¹⁷

---

¹⁶ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 7.9.1950 ja 21.–22.4.1951, Hp 13 Parviainen Kanteleelle 16.6.1951, 3.7.1951 ja 11.7.1951.

¹⁷ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 1.4.1951 ja 12.4.1951, Hia 15 Parviainen SLS:n johtokunnalle 30.4.1951, Hp 16 Kantele Parviaiselle 1.6.1951.

Kantele jatkoi helmikuussa aloittamaansa veisaamistaan läpi kevään siitä huolimatta, että tunsu sanomansa menevän ”kuuroille korville”.

Kiinankielisten laulujen ja virsien laulaminen kiinnittivät asemalla asuvien viranomaisten huomion. Laulujen epäiltiin olevan osa ulkomaista, poliittista propagandaa. Huhtikuun puolivälissä kiinalainen osastopäällikkö kävi kuulustelemassa Kanteletta tämän lauluista. Kuulustelu ei poistanut Kanteleeseen kohdistuvia epäilyksiä, mutta hän jatkoi laulamista siitä huolimatta. Hän kirjoitti kuulleensa usein asemalla olevien viranomaisten keskustelleen hänen laulamisestaan. Mitään voimatoimia laulamisesta ei kuitenkaan seurannut satunnaisia puhutteluja lukuun ottamatta, joten Kantele epäili, etteivät aseman virkamiehet olleet saaneet ”korkeammasta paikasta” käskyä estää Kanteletta laulamasta.¹⁸

Viranomaisia vaikuttaa häirinneen ennen kaikkea se, että Kantele lauloi kiinaksi. He yrittivät saada Kanteleen pitäytymään suomenkielisissä lauluissa, mutta Kantele ei taipunut, sillä hän halusi tavoittaa kiinalaisia lauluillaan. Hän tavoitti laulullaan myös ulkomaalaisia, sillä kun tieto laulavasta suomalaisesta levisi, häntä alettiin nimittää ”laulavaksi evankelistaksi”. Yungšunin viranomaisille Kanteleen laulaminen olivat merkki siitä, että tämä ei tuntenut pelkoa. Kantele itse kuitenkin koki, ettei hän ollut kovin rohkea. Aseman kellarikerroksessa asuva kiinalainen tyttö oli Kanteleen tavoin ryhtynyt laulamaan ja jatkanut laulamista, vaikka oli oletettavasti saanut rangaistuksia siitä. Kanteleen mielestä laulavalla työllä oli ”paljon suurempi tunnustajarohkeus” kuin Kanteleella itsellään. Kantele saattoi ajatella näin osittain siksi, että hän toisinaan piti taukoa laulamisestaan, mikäli viranomaiset käsittelivät hänen tai seurakunnan asioita. Kantele pyrki laulutauoillaan myötävaikuttamaan siihen, että viranomaiset tekisivät myönteisempiä päätöksiä, mikäli heitä ei ehdoin tahdoin ärsytetty.¹⁹

Laulamisen lisäksi Kantele luki kirjoja ajanvietteekseen. Hänellä oli käytössään aseman pienimuotoinen kirjasto. Hän kirjoitti usein kirjeissään lukemistaan kirjoista ja raamatunkohdista. Jatkuva lukeminen näkyi kirjeissä myös siten, että Kantele vertasi itseään ja elinolojaan johonkin raamatunkertomukseen huomattavasti useammin kuin aiemmin.

---

¹⁸ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 12.–17.4.1951 ja 24.–26.4.1951; VÄ 7-8/1951 Tietoja työmaalta. Kiina. Yungshunin kuulumisia; Saarihahti 2002, 435; Aittola 2007b, 104.

¹⁹ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 8.–15.5.1951; LS 9/1951 Väinö Kantele on palannut; Saarihahti 2002, 436.

Vankeusvertauksista huolimatta Kantele ei suoranaisesti valittanut asumisensa kurjuutta. Hän koki, että hänen kärsimyksensä olivat kiinalaisille hyvä esimerkki ja todiste siitä, että uskon puolesta kannattaa kärsiä. Hän ajatteli, että ellei hän toimisi kuten oli opettanut, kiinalaiset eivät uskoisi hänen puheitaan kristinuskosta.²⁰

4.3. Lähetysveteraani jättää kentän

Kantele kirjoitti toukokuun 1951 lopulla, kuinka asemalla asuneet kiinalaiset virkamiehet olivat monta päivää puhuneet hänen asioistaan. Ilmaisut ”Suomeen”, ”suomalainen” ja ”Suomen valtio” toistuvat Kanteleen mukaan aseman väen keskinäisissä puheissa. Viranomaisilla vaikuttaa olleen erimielisyyksiä siitä, oliko mahdollisuuksia saada Kantele lähtemään vai ei. Kanteleen hämmästykseksi yleinen mieliala asemalla vaikutti muuttuneen. Muutama vieras oli pyrkinyt rohkaisemaan Kanteletta muun muassa sanomalla, että oli hyvä, että hän oli Kiinassa. Monet kiinalaiset vaikuttivat Kanteleen mukaan ajattelevan lisäksi, että ”evankeliumin oppi on hyvin hyvä”. Hieman murheellisena hän lisäsi, että myönteisestä suhtautumisesta huolimatta useimmat eivät halunneet kuulla puhuttavan kristinuskosta. Poikkeuksiakin oli. Kesäkuun alussa Kanteleen huoneeseen oli tullut sotilaita, jotka olivat ryhtyneet lukemaan ”umpimähkään” Luukkaan evankeliumia. Sotilaat oli pian komennettu pois, mutta lähtiessään nämä olivat todenneet, että ”suomalainen on hyvä mies”.²¹

”Suomalainen on hyvä” oli Kanteleen mukaan uusi iskulause asemalla entisen ”suomalainen ei pelkää” tilalla. Muutos hämmensi Kanteletta. Hän kirjoitti, että virkamiesten korostaessa hänen pelottomuuttaan he pyrkivät osoittamaan, että Kantele oli imperialisti. Ylempien virkamielien mielestä Kanteleen pelkäämättömyys oli merkki imperialismista, jonka takia Kanteletta ei voinut päästää vapaaksi. Asemalla asuvat alempiarvoiset virkamiehet olisivat mielellään päässeet Kanteleesta eroon saadakseen aseman kokonaan käyttöönsä. Kantele arvelikin, että uudella iskulauseella yritettiin vakuuttaa korkeammat

---

²⁰ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 20.2.1951, 12.4.1951, 27.4.1951, 3.5.1951 ja 17.5.1951; VÄ 7-8/1951 Tietoja työmaalta. Kiina. Yungshunin kuulumisia.

²¹ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 18.5.–3.6.1951, Kantele Parviaiselle 1.6.1951.

virkamiehet siitä, että Kantele oli kunnollinen ihminen, joten hänet voisi päästää lähtemään Yungšunista.²²

Kanteleen asioista riideltiin asemalla paljon. Kantele kuvasi tilannetta ”myrskyksi”. Hänen ympärillään velloivat syytökset imperialismista sekä puheet rangaistuksista ja karkotuksesta katoliselle asemalle. Toisaalta korostettiin Kanteleen ystävällisyyttä, jotta hänet saataisiin lähetettyä Suomeen. Kuohuvassa tilanteessa Kantele kirjoitti Suomeen, ettei Signen pitäisi olla huolissaan, vaikkei kirjeitä kuuluisikaan. Kantele pelkäsi kirje yhteyden lopullista katkeamista. Hän jatkoi kirjeiden lähettämistä ja kirjoitti odottavansa tietoa niiden perille pääsystä.²³ Oletettavasti postin kulun epävarmuus oli syynä siihen, että Kantele kirjoitti koko työ kautensa ajan tunnollisesti omiin kirjeisiinsä saamiensa kirjeiden päivämäärät. Ilman raportointia olisi ollut mahdotonta tietää, saapuivatko kirjeet perille.

Kanteleen viimeinen kuukausi Yungšunin lähetysasemalla oli hyvin rauhaton. Vuoroin häntä oltiin ”hommaamassa” pois asemalta, vuoroin taas todettiin, ettei ollut mitään mahdollisuuksia päästä hänestä eroon. Kanteleen asioista oli huudeltu asemalla yötä myöten. Kanteleella ei ollut varsinaista hengenvaaraa, mutta jatkuva ”myrsky” väsytti häntä. Hän kirjoitti useampaan otteeseen, ettei ollut pystynyt metelin takia nukkumaan. Varmasti myös tilanteen epävarmuus rasitti Kanteletta henkisesti. Kiinalaiset väittivät Kanteleen olevan rikollinen ja että tämä haukkui ihmisiä. Poliisit kävivät kuulustelemassa Kanteletta. Hän koki itsensä heikoksi, mutta pyrki lohduttautumaan vaikeassa tilanteessa ajattelemalla, että Jumala pitää huolta lapsistaan.²⁴

Takaajien puute oli yksi kynnyskysymyksistä, joiden takia Kanteleelle ei myönnetty maastapoistumislupaa. Kantele arveli, ettei se ollut kuitenkaan ainoa este. Sama epäily oli myös Parviaisella, mikä ilmenee kaksikon välisestä kirjeenvaihdosta.²⁵ Heinäkuun alussa Kantele kirjoitti arveluistaan kotiinsa:

Olen päässyt perille siitä, miksi Suomeen pääsöäni niin kiivaasti vastustetaan. Minussa on ilmennyt uskoa Jumalaan. Pelkään ja rakastan Jumalaa. Mutta sellainen ei saa levitä täällä Kiinassa. Täytyy peljätä yksin hallitusta. Evankeliumin oppi on kyllä hyvä. Se saa kyllä levitä. Mutta peljätä ja rakastaa

²² KA SLA Hp 16 Kantele Parviaiselle 1.6.1951, Kantele perheelleen 2.–3.6.1951.

²³ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 3.–18.6.1951.

²⁴ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 10.–30.6. ja 6.7.1951.

²⁵ KA SLA Hp 13 Parviainen Kanteleelle 16.6.1951, Hp 16 Kantele perheelleen 17.6. ja 6.7.1951; Saarilahti 2002, 436.

Jumalaa, sellaista harhaluuloa ei saa olla, se on keinolla millä tahansa juuritettava pois maasta.²⁶

Kanteleen oletukset sopivat yhteen hänen aiempien havaintojensa kanssa. Kristinuskoa pidettiin Yungšunissa yleisesti hyväksyttävänä, mutta siitä huolimatta Kanteleen ei annettu kertoa uskostaan, koska sen ajateltiin edustavan imperialistisia aatteita.²⁷

Kanteleen viimeinen kirje Yungšunista on päivätty 9.7.1951. Aivan heinäkuun alussa Hsy oli hyväksytty Kanteleen takaajaksi. Samalla ”maastalähtökuulutus” oli lähetetty sähköpostina sanomalehteen painettavaksi. Muutamaa päivää myöhemmin oli kuitenkin tullut tieto, ettei Kantele pääse lähtemään. Kantele oli pettynyt. Hän oli uskonut lujasti pääsevänsä tällä kertaa kotiin ja maksanut suuren summan lähtökuulutuksestaan, mutta lähtö siirtyi jälleen epävarmaan tulevaisuuteen. Yhdeksännen päivän kirjeessä Kantele kirjoitti heränneensä yöllä meteliin. Viranomaiset olivat kiistelleet Kanteleen asioista. Toisten mielestä lähetysaarnajaa oltiin lähettämässä Suomeen, toisten mielestä vankilaan. Poliisikamarilla oli luvattu, että viikon kuluttu voisi päästä lähtemään. Kantele yritti järjestää seurakunnan asioita lähtönsä varalta, vaikka kirjoittikin, ettei tiennyt, tulisiko lähdöstä mitään. Hän koki olevansa väsynyt kuulemaan jatkuvaa ”jankutusta” itsestään.²⁸

Pitkän odotuksen jälkeen Kantele pääsi lähtemään Yungšunista 16.7.1951. Matka kohti Hongkongia taittui jalan, autolla ja junalla. Toisin kuin kentälle saapuessaan vuonna 1948, Kantele ei kulkenut Tsingšin kautta eikä näin ollen tavannut Parviaista matkallaan. Tämä sai kuitenkin sanomalehdistä tiedon työtoverinsa lähdöstä. Kanteleen poistuttua Yungšunista asemarakennus oli otettu täysin viranomaisten haltuun. Seurakunta ei saanut kokoontumislupaa. Ainoastaan Lungšanin sivuasemalla Yungšunin piirissä saatettiin jatkaa kirkollista toimintaa edes jossain muodossa. Myös Tsingšissä toiminta jatkui, joskin rajoitetusti.²⁹

Kanteleen matka Hongkongiin ei ollut helppo. Hän joutui matkan varrella ilmoittautumaan muutaman kerran paikallisiin poliisivirastoihin. Kiinalaiset vaativat hänelle rangaistuksia ja syyttivät häntä aiheettomasti

---

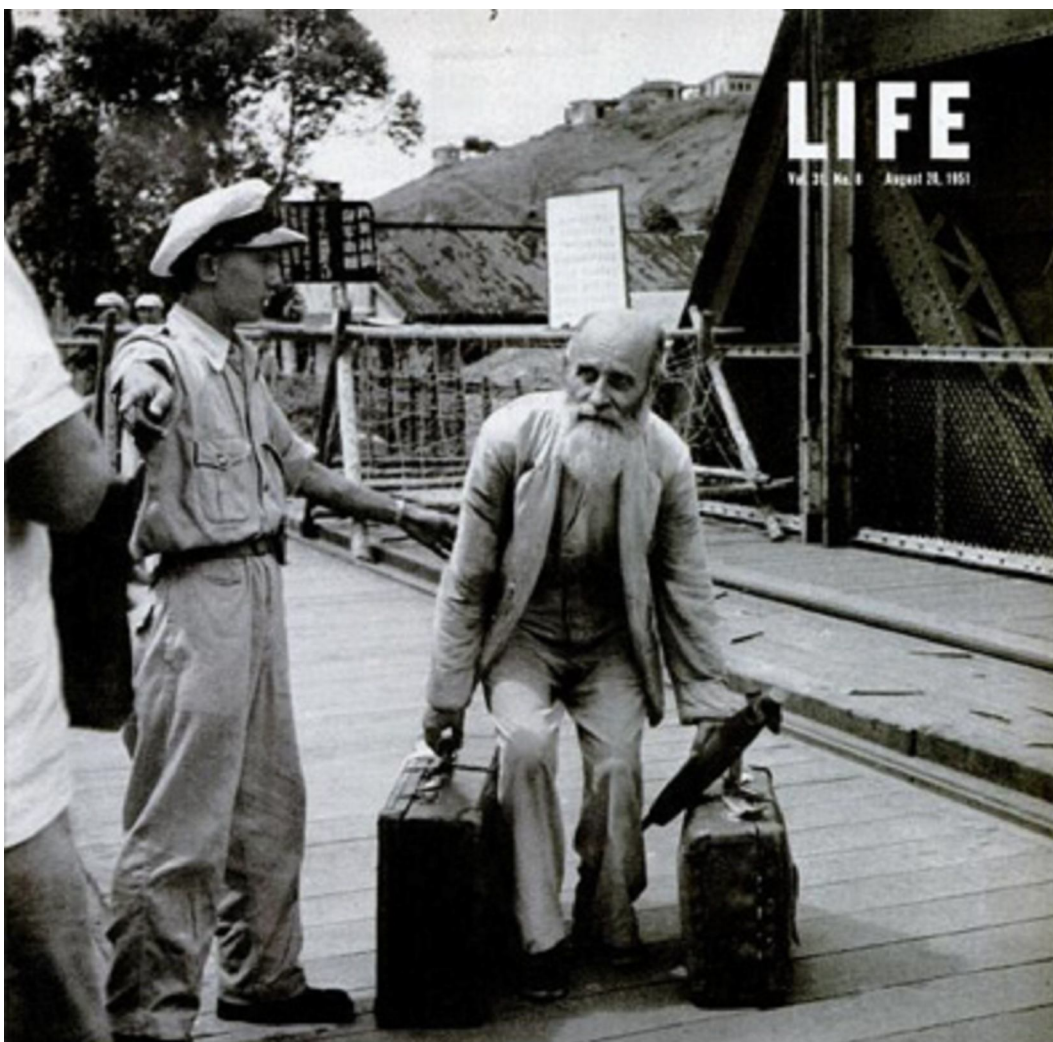
²⁶ KA SLA 16 Kantele perheelleen 6.7.1951.

²⁷ KA SLA 16 Kantele perheelleen 2.–3.6.1951; Yamamoto 2000, 214–218; Saarilahti 2002, 432–433.

²⁸ KA SLA 16 Kantele perheelleen 6.–9.7.1951.

²⁹ KA SLA Hp 13 Parviainen Signe Kanteleelle 11.7.1951, Hp 16 Kantele perheelleen 27.7.1951, Cbb 48 Johtokunnan kokous ptk 20.9.1951 § 10; SLS VK 1952, 21; Karvonen 1996, 73; Saarilahti 2002, 436; Aittola 2007b, 104–105.

rikoksista. Monet vaativat, että Kanteleen olisi palattava Yungšuniin rangaistavaksi. Kanteleen mahdollisuuksia päästä pois Kiinasta epäiltiin. Kantele sähkötti etukäteen Hongkongiin Arthur Olsonille³⁰, LML:n Kiinan-työn johtajalle, että tämä tulisi Hongkongin rajalle vastaan ja auttaisi Kanteleen läpi. Heinäkuun 26. päivä Kanteletta oli rajalla vastassa Olsonin asiamies sekä amerikkalainen reportteri, joka halusi tehdä artikkelin ”laulavasta evankelistasta”. Artikkelin päätyi Life-lehden elokuun 1951 numeroon, jonka kannessa oli kuva väsyneen ja partasuisen lähetyssaarnaajan saapumisesta Hongkongiin (kuva 1). Artikkelin ja kuva levisivät ympäri maailman, minkä myötä Kantele saavutti maailmanlaajuista mainetta. Suomessa kuva julkaistiin ainakin Lähetyssanomissa.³¹

Kuva 1. Kantele saapuu Hongkongiin heinäkuussa 1951. Life-lehden numeron 31 kansikuva 20.8.1951.

³⁰ Aittolan mukaan sukunimi oli Olsen.

³¹ KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 27.7.1951; Km 27.7.1951 Väinö Kantele Hongkongissa; VÄ 7–8/1951 Tietoja työmaalta. Kiina. Yungshunin kuulumisia; Life 20.8.1951 ”Jesus loves me.” A singing missionary and a host of brethren have to leave China; LS 10/1951, 141; Saarilahti 2002, 403, 436; Aittola 2007b, 104.

Hongkongiin saapuneella Kanteleella oli aluksi vaikeuksia sopeutua uuteen tilanteeseen. Pitkä eristys ja yksinolo kiinalaisten keskellä olivat vaikuttaneet Kanteleen tapaan suhtautua muunmaalaisiin ihmisiin. Kantele hämmästeli tilannetta, jossa ulkomaalaiset tuntuivat hermostuttavan häntä: ”Ennen kiinalaiset oli kiinalaisia ja ulkolaiset ihmisiä. Mutta nyt on aivan kuin olisi päinvastoin kiinalaiset ihmisiä ja muut ulkolaisia!” Kantele hakeutuikin aluksi Hongkongissa kiinalaisten seuraan. Suomeen pääsyä täytyi odottaa reilun viikon ajan. Odotteluaikana Kantele pohti viimeisiä aikojaan Yungšunissa. Siellä odotus oli ollut aivan erilaista kuin Hongkongissa. Kaikki oli ollut täysin epävarmaa. Kantele arveli, että mikäli hänen lähtönsä olisi edelleen lykkääntynyt, hän olisi rangaistuksen uhallakin jatkanut laulamistaan, jonka hän oli keskeyttänyt asioidensa kiivaimman selvityksen ajaksi.³²

Päivö Parviainen jäi Kanteleen lähdettyä ainoaksi suomalaiseksi lähetystyöntekijäksi Kiinassa. Hänen työmahdollisuutensa Tsingšissä olivat viranomaisten rajoituksista huolimatta paremmat kuin Kanteleella loppuaikoina Yungšunissa. Parviainen joutui jättämään työt paikallisessa kirkkohallituksessa, mutta hänellä oli lupa vieraiden vastaanottoon ja yksityiseen sielunhoitoon. Pääsiäisenä 1953 hän sai iloita seurakuntalaisten kanssa yli kaksi vuotta kestäneen kokouskiellon purkamista. Ilo jäi kuitenkin lyhyeksi viranomaisten kiristäessä jälleen otettaan. Parviainen päätyi seurakuntalaisten pyynnöstä lähtemään Kiinasta vuoden 1953 lopulla.³³

Väinö Kantele pääsi Suomeen 20. päivänä elokuuta 1951. Hän kirjoitti palattuaan tervehdyksensä ja kiitoksensa rukouksista Lähetysseurakuntien lukijoille. Kirjoituksesta huomaa, että Kanteleen suhtautuminen Kiinan tilanteeseen oli kotiin palattua paljon luottavaisempi kuin mitä se oli ollut työkauden lopulla Yungšunissa. Muutos on ymmärrettävä. Kiinassa tapahtuviin suuriin mullistuksiin oli helpompi suhtautua ”Herran työnä” turvallisesta koti-Suomesta käsin kuin keskellä Kiinan vaikeita oloja. Kantele muisteli kiinalaisia seurakuntia hyväntahtoisesti ja toivoi Jumalan huolenpitoa Kiinan kristityille. Hän toivoi myös, että suomalaiset kristityt muistaisivat Kiinan seurakuntia. Syksyn aikana Kantele kävi kertomassa kokemuksistaan Kiinassa SLS:n johtokunnan

---

³² KA SLA Hp 16 Kantele perheelleen 27.–30.7.1951; Km 10.8.1951 Väinö Kantele kotimatalla.

³³ Karvonen 1996, 58–63, 86–96; Saarilahti 2002, 436–438.

kokouksessa sekä lestadiolaisten syysseuroissa.³⁴ Seuraavana vuonna Kanteleen täyttäessä 70 vuotta Lähetysseuranomat kuvasi Kiinan-työn ”grand old man’ia” seuraavasti:

Veli Kantele oli kuin luotu lähetyssaarnaajaksi. Hän oli itseään säästämätön, kaikkeen mukautuva, kärsivällinen, pienestä iloitseva. Siellä kaukana Kiinan sydänmailla, unhoitettujen, vähäosaisten pienten parissa hän on varmasti tuntenut kulkeneensa todellisten ystäviensä seurassa, joiden luo sydän vieläkin kaipaa.³⁵

---

³⁴ KA SLA Cbb 48 Johtokunnan kokous ptk 20.9.1951 § 9; SLS VK 1952, 21; LS 9/1951 Väinö Kantele on palannut; VÄ 9/1951 Tietoja työmaalta. Kiina; VÄ 11/1951 Tietoja työmaalta. Kiina.

³⁵ LS 7–8/1952 Merkkipäiviä.

5. Tutkimustulokset

Poliittinen murrostila leimasi 1900-luvun puolivälin Kiinaa. Pitkään jatkunut sisällissotien sarja tasavaltalaisen Guomintang-puolueen ja Kiinan kommunistisen puolueen välillä huipentui lokakuussa 1949, jolloin kommunistisen puolueen johtaja Mao Zedong julisti Kiinan kansantasavallan perustetuksi. Edellinen valtionpäämies ja Guomintang-puolueen johtaja Tsiang Kai-šek oli paennut hallituksensa kanssa keväällä Taiwanille, missä Kiinan tasavalta jatkoi olemassaoloaan. Loppuvuoden aikana kommunistit ottivat alue kerrallaan koko Manner-Kiinan hallintaansa.

Tutkimukseni lähetystyöntekijä Väinö Kanteleen kolmannesta ja viimeisestä työkaudesta vuosina 1948–1951 ajoittuu Kiinan murrostilaan kommunistien valtaannousun aikana. Kantele oli tuolloin kokenut ja pitkään työskennellyt lähetystyöntekijä. Hän muisteli toisinaan kirjeissään aiempia työkausiaan Kiinassa vuosina 1915–1923 sekä 1936–1946, jolloin hän oli kokenut samankaltaisia sodan aiheuttamia levottomuuksia ja vaaratilanteita kuin viimeisellä työkaudellaan. Kantele työskenteli kolmannella kaudellaan kokemuksen tuomalla varmuudella ja tottumuksella, vaikka asemapaikka, Yungšun, oli hänelle uusi. Lisäksi hän oli vuonna 1948 siirtynyt Suomen Lähetysseuran palveluksesta Suomen Laestadiolaisen Lähetisyhdistyksen työntekijäksi. SLL oli aiemmin ollut SLS:n Lestadiolainen haaraosasto, joten työkuva oli samanlainen molempien järjestöjen alaisuudessa. Merkittävin ero oli siinä, että viimeisellä työkaudella Kanteleen palkan maksoi SLL. Myös tällöin Kantele oli SLS:n johtokunnan määräysvallan alla.

Syynä työnantajan vaihtoon oli kentällä vallitseva työntekijätilanne. Toisen maailmansodan loputtua SLS:lle tuli kiire vaihtaa kentällä olleet väsyneet lähetit uusiin työntekijöihin. Tässä vaiheessa myös Kantele palasi kotiin toiselta työkaudeltaan. Koko Kiinan-kentän lähettikunta vaihtui vajaan vuoden sisällä. Tulokkaissa oli paljon ensikertalaisia, jotka eivät puutteellisen kielitaidon takia pystyneet heti varsinaiseen lähetystyöhön. Työntekijätilannetta parantamaan kaivattiin erityisesti kokenutta mieslähettiä. Miestyöntekijää toivottiin erityisesti Yungšuniin SLL:n asemalle, jolla työskenteli ainoastaan kaksi naislähettiä, Iida Leppiniemi ja Alli Rönkkömäki. Kotimaassa tilanne ratkaistiin siten, että SLL

sopi SLS:n kanssa ottavansa Väinö Kanteleen nimikkolähetikseen. Kantele lähetettiin takaisin Kiinaan alkuvuodesta 1948.

Tutkimukseni keskeisenä tavoitteenani oli selvittää, millaista oli Väinö Kanteleen työ kommunistien valtaannousun aikana vuosina 1948–1951. Kysyin tutkimuksen alussa, mitä Kantele teki Kiinassa ja millaiset olivat mahdollisuudet lähetystyön tekemiseen Kiinan poliittisessa murroksessa. Nämä kaksi kysymystä ovat ulkokohtaisia kysymyksiä, jotka keskittyvät lähinnä siihen, mitä tapahtui. Kanteleen päiväkirjanomainen kirjeenvaihto perheensä ja erityisesti vaimonsa Signen kanssa antaa hyvät lähtökohdat vastata näihin kysymyksiin. Kysyin myös, miksi Kantele päätti jäädä kentälle suomalaisten pääjoukon evakuoituessa, ja mikä sai hänet lopulta lähtemään Kiinasta. Nämä kysymykset liittyvät enemmän Kanteleen persoonaan ja ovat tyypiltään enemmän miksi-kysymyksiä, eikä niihin voi vastata niin yksiselitteisesti kuin kahteen aiempaan kysymykseen. Vastaukset on löydettävä tulkitsemalla Kanteleen kirjeiden ja muiden kirjoitusten sisältöä, sillä Kantele kirjoitti hyvin vähän suoraan tunteistaan tai ajatuksistaan. Tarkastelen ensin lähemmin mitä-kysymyksiä.

Kanteleen saapuessa työkentälle Yungšuniin keväällä 1948 olosuhteet olivat hyvät lähetystyön tekemiselle Hunanissa. Sota-ajan levottomuudet olivat ohitse. Kommunistien vaikutus tuntui lähinnä Kiinan pohjoisosissa, missä ulkomaalaisten evakuointi aloitettiin aiemmin kuin Etelä-Kiinassa. Kanteletta oli kokeneena lähetysaarnajana odotettu Hunaniin, ja hän sai lämpimän vastaanoton. Kanteleen iloksi Iida Leppiniemi jatkoi Yungšunin asemanhoitajana, joten Kantele koki voivansa keskittyä kiinalaisen pastori Hsyyn kanssa pappisviran hoitamiseen. Kantele kävi päivittäin tapaamassa paikallisia ihmisiä kaupungilla aseman ulkopuolella ja otti vastaan vieraita. Hän käytti hyväkseen kaikki tilaisuudet keskustella kiinalaisten kanssa kristinuskosta. Usein hän myös lauloi tai luki Raamattua heidän kanssaan. Yungšunin seurakunnan säännöllisesti pitämässä jumalanpalveluksissa ja rukouskokouksissa Kantele puhui ja saarnasi vuorotellen Hsyyn kanssa. Kantele huolehti Yungšunin seurakunnan lisäksi myös asemapiirin sivuasemista, joille hän ehti työ kautensa alussa tehdä muutamia matkoja. Erityisesti Lungšanin seurakunta tuotti Kanteleelle iloa elinvoimaisuudellaan. Lungšanista tuli kommunistien valtaannousun jälkeen pisimpään vapautensa säilyttänyt seurakunta Yungšunin asemapiirissä.

Tilanne alkoi kiristyä Hunanissa alkuvuodesta 1949. Suomalaiset lähetit valmistautuivat muiden ulkomaalaisten tavoin evakuoitumaan Kiinasta. SLS ei halunnut viivytellä lähtöpäätöksen kanssa, sillä muistissa oli yhä 1920-luvun lopulla epäröimisestä aiheutunut vaikea tilanne, kun osa suomalaisista jäi mottiin lähetysasemille keskelle sisällissotaa matkustusyhteyden katkettua taisteluiden takia. SLS:n johtokunta sähkötti työkentälle 26.4.1949 kiireellisen käskyn poistua. Kommunistien armeija oli ylittänyt Jangtse-joen muutamaa päivää aikaisemmin. Tilanteen pelättiin eteläisessä Kiinassa nopeasti vaikeutuvan, kun kommunistijoukot pääsivät jälleen etenemään. Suomalaiset matkustivat rannikolle ja sieltä edelleen Suomeen lukuun ottamatta Väinö Kanteletta ja Päivö Parviaista, jotka jäivät kentälle, sekä kolmea muuta lähettiä, jotka jäivät muutamaksi kuukaudeksi Hongkongiin seuraamaan tilanteen kehittymistä. Kolmikko kuitenkin totesi, että mahdollisuuksia kentälle palaamiseen ei ollut, joten he poistuivat maasta syksyllä.

Kentällä kahden suomalaislähetin työskentely jatkui lähes entiseen tapaan. Suurimmat ongelmat liittyivät rahan puutteeseen ja epävarmaan postin kulkuun. Lisäksi Parviainen joutui levottomuuksien takia siirtymään Tayungista Tzelin kautta Tsingšiin syksyn aikana. Yungšuniin levottomuudet levisivät kesän lopulla, kun kommunistien hävinneet vastustajat pakenivat Maon ”vapautusarmeijan” tieltä. Armeija saapui Yungšuniin 19.10.1949. Jännitys ja pelko, joilla kommunistien tuloa oli odotettu, osoittautuivat aluksi turhiksi. Kanteleen iloksi ja yllätykseksi sotilaat olivat ystävällisiä ja kiinnostuneita kristinuskosta. Seurakuntien annettiin vapaasti jatkaa toimintaansa uuden uskonnonvapauslain nojalla. Kristityt ottivat lain mieluusti vastaan. Vasta myöhemmin kävi ilmi, että vapaudella tarkoitettiin ainoastaan vapautta uskoa kuten halusi, mutta uskoaan ei saanut harjoittaa tai levittää julkisesti.

Kun kommunistien ote miehitetystä alueesta tiukentui, voimaan astuivat monenlaiset säännöt ja rajoitukset lähetystyötä ja ulkomaalaisia kohtaan. Kesällä 1950 julkaistiin Kiinan kirkkojen yhteinen manifesti, jossa kirkot sanoutuivat irti imperialismista. Julistus tarkoitti sitä, että kirkkojen oli katkaistava kaikki siteet ulkomaiseen lähetystyöhön ja -järjestöihin, joiden ajateltiin edustavan imperialismia. Kirkkojen oli kyettävä julistuksen mukaan toimimaan täysin itsenäisesti ja omavaraisesti. Manifesti keräsi nopeasti suuren määrän kirkkojen johtohahmojen allekirjoituksia myös Hunanissa.

Toinen lähetystyötä rajoittava uudistus oli maareformi, joka käynnistyi SLS:n työalueella joulukuussa 1950. Maareformissa suurmaanomistajien tilat jaettiin uudestaan pienempiin tiloihin talonpojille. Maareformia käytettiin tekosyynä rajoittaa lähetystyötä. Aiemmin oli annettu ulkomaalaisille lähetysaarnajille kielto poistua kaupungeista maaseudulle. Maareformin alettua seurakunnille asetettiin kokoontumiskielto, jonka sanottiin jatkuvan muutamien kuukausien ajan, kunnes maanjako olisi suoritettu. Yleensä kielto kuitenkin jatkui paljon luvattua pidempään, SLS:n työalueella yli kaksi vuotta. Kantele koki, että kokoontumiskielto oli suurempi este lähetystyölle kuin kaupungistapoistumiskielto. Kielto liikkua maaseudulla ei ollut estänyt häntä saarnaamasta kaupungilla, mutta kokoontumiskiellon myötä mahdollisuudet seurakuntatyöhön kutistuivat olennaisesti.

Joulukuussa 1950 viranomaiset kielsivät Kanteletta liikkumasta kaupungilla. Hän eli työ kautensa loppuajan asemalle suljettuna. Aluksi hänellä oli lupa ottaa vastaan vieraita, mutta kaikkien kaupungilta tulleiden oli annettava nimensä viranomaisten luetteloon. Sen takia moni kaupunkilainen pelkäsi tulla ollenkaan asemalle. Kanteleen luona kävi lähinnä koulupoikia. Heistäkin osa tuli vain tekemään ilkiä. Kanteleella ei kuitenkaan ollut hengenvaaraa. Sen sijaan hän joutui kärsimään ahtaista asuinoloista viranomaisten otettua suurimman osan asemaa omaan käyttöönsä. Maaliskuussa 1951 Kantele jäi asemalle yksin sotilaiden keskelle, kun muiden asemalla asuneiden seurakuntalaisten käskettiin poistua. Kantele oli huolissaan siitä, miten hän saisi jatkossa kirjeet kulkemaan Suomeen. Hsyy sai kuitenkin viranomaisilta luvan toimittaa ruokaa ja kirjeitä.

Kanteleen ja Hsyyn oli saadusta luvasta huolimatta toimittava varovaisesti, sillä viranomaiset epäilivät Kanteleen vilpittömyyttä. Hsyyn tuomat ateriat tarkistettiin ja kirjeet olivat vaarassa joutua sensuurin kohteiksi. Useimmiten kirjeet kuitenkin selvisivät oletettavasti ilman sensuuria Suomeen asti, sillä Kanteleen kirjeissä ei ole merkittäviä aukkoja eikä hänen kirjoitustyyliensä tai kirjeiden sisältö muuttunut mitenkään, vaikka poliittinen tilanne Kiinassa kiristyi. Lisäksi suomalaiset lähetystyöntekijät Kantele ja Parviainen osasivat vältellä sensuuriin joutumista. Kirjeet vaikuttavat läpäisseen viranomaisten seulan osittain myös kielimuurin takia.

Kevään 1951 Kantele vietti käytännössä vankina lähetysasemalla vailla mahdollisuuksia lähetystyön tekemiseen. Hän lauloi hengellisiä lauluja

kiinaksi saadakseen edes jollain tavoin yhteyden kiinalaisiin ja kertoakseen kristinuskosta. Asemalla asuneet viranomaiset eivät pitäneet Kanteleen laulamisesta, mutta eivät voineet ylempien ohjeiden puuttuessa tehdä asialle mitään. He halusivat saada Kanteleen pois asemalta saadakseen rakennuksen kokonaan käyttöönsä. Toinen kevättä 1951 leimaava asia oli poistumisluvan odotus. Kantele oli valmis lähtemään Yungšunista, ja SLS oli antanut hänelle poistumismääräyksen, mutta lähtöluvan saaminen Kiinan viranomaisilta oli vaikeaa. Useaan otteeseen Kantele luuli pääsevänsä lähtemään, mutta lupa evättiin viime hetkillä ja lähtö siirtyi epävarmaan tulevaisuuteen. Lähtö onnistui viimein 16.7.1951. Hän saapui Hongkongiin reilua viikkoa myöhemmin. Hänen saapumisestaan brittisiirtomaahan ja kokemuksistaan viimeiseltä työkaudeltaan julkaistiin artikkeli yhdysvaltalaisessa *Life*-lehdessä. Artikkelin myötä ”laulavana evankelistana” tunnettu Kantele saavutti maailmanlaajuista mainetta. Suomeen Kantele palasi elokuun 20. päivä.

Kantele ei kirjeissään kuvaillut juurikaan omia tunteitaan tai ajatuksiaan, mutta kirjeiden perusteella on kuitenkin mahdollista tehdä joitakin päätelmiä Kanteleen persoonasta. Kantele keskittyi kirjoittamaan pääasiassa tapaamistaan ihmisistä. Hänen tapahtumakuvauksissaan korostuivat paikalla olleet henkilöt tekemisineen ja sanomisineen. Henkilökeskeinen kirjoittaminen ilmentää, kuinka paljon Kantele oli tekemisissä ympärillään olevien ihmisten kanssa ja viihtyi heidän seurassaan. Kantele ei ainoastaan tutustunut kiinalaisiin, vaan piti heitä ystävinään. Hän nimitti kirjeissään luonaan vierailevia koululaisia ”pikku ystävikseen” ja kirjoitti ennen kolmatta työ kauttaan kirjan *Ystäviäni Kiinan sydänmailla*, jossa hän kuvaili Kiinassa kohtaamiaan ihmisiä ja ystäväystymistään heidän kanssaan. Kokonaisen kirjan omistaminen Kiinassa syntyneiden ystävyys-suhteiden muodostumiselle kertoo, että Kantele oli hyvin ihmisläheinen.

Kanteleen tapa suhtautua ihmisiin selittää paljon sitä, miksi hän jäi Kiinaan vastoin SLS:n ohjeita muiden suomalaisten evakuoituessa keväällä 1949. Kantele koki, että hänen läsnäolostaan oli hyötyä Kiinassa. Sama kokemus vaikutti varmasti myös siihen, että Kantele palasi Kiinan epävarmoihin oloihin hyvin pian toisen työ kautensa jälkeen. Kanteleen luonteeseen kuului tietynlainen peräänantamattomuus, ja hän oli valmis sietämään vaikeitakin olosuhteita, mikäli koki, että saattoi olla avuksi Luoteis-Hunanin kristityille. Tämä kävi ilmi myös Kanteleen ratkaisusta evakuoitumiseen vuonna 1949. Päätöstä ei tehnyt Kantele

yksin vaan siihen vaikutti myös Yungšunin seurakunta, joka pyysi häntä jäämään. Tilanteen kiristytessä ja työmahdollisuuksien kaventuessa Kantele kysyi kiinalaisilta, mitä he halusivat hänen tekevän. Kantele kirjoitti olevansa valmis jäämään ja lähtemään seurakunnan toiveitten mukaan. Kantele ei välittänyt siitä, että joutuisi itse kärsimään Yungšunissa olostaan, mikäli kiinalaiset katsoisivat hänen jäämisensä olevan seurakunnalle itselleen parhaaksi. Edellinen työkausi Tsingšissä oli kuitenkin opettanut Kanteleelle, että ulkomaalaisen läsnäolo saattaisi pahentaa paikallisten tilannetta, eikä pyrkinyt jäämään väkisin paikoilleen.

SLS:n kotimainen johto ei pitänyt kahden lähetin Kiinaan jäämistä hyvänä asiana. Sekä Kanteletta että Parviaista kehoitettiin useampaan otteeseen lähtemään Kiinasta. Kun olosuhteet vaikuttivat kuitenkin suotuisilta lähetystyön tekemisen kannalta, SLS:n suhtautuminen kahteen omapäiseen työntekijään muuttui. Johtokunta katsoi, että mikäli tilanne pysyisi ennallaan, työtä olisi syytä jatkaa Kiinassa. Suomalaisten työpanoksesta oli hyötyä kiinalaisille seurakunnille. SLS osoitti hyväksyntänsä kaksikon jäämiselle myös sillä, että nimitti kiinalaisen kirkkohallituksen toiveen mukaisesti Parviaisen lähetyskentän esimieheksi. Nimityksessä ohitettiin lähetystyöntekijänä kokeneempi Kantele, mutta oletettavasti Kantele ei pahastunut siitä. Esimiehen tehtäviin liittyi paljon toimistotöitä ja byrokratiaa, mutta Kantele koki papin tehtävät itselleen läheisemmiksi.

Kun Kiinan poliittinen tilanne edelleen kiristyi vuonna 1951, sekä Kanteleen että Lähetysseuran suhtautuminen työn jatkamiseen Kiinassa muuttui. SLS:n johtokunta toivoi, että Kantele ja Parviainen palaisivat mahdollisimman pian Suomeen, jotta heidän läsnäolonsa ei aiheuttaisi ylimääräistä harmia paikallisille seurakunnille. Kantele rupesikin järjestelemään lähtöään, sillä koki, että asemalle suljettuna ja kokouskiellon ollessa voimassa hän ei pystynyt tekemään töitä, vaan oli lähinnä taakaksi kiinalaisille kristityille. Jälleen Kanteleen päätökseen vaikutti hänen tapansa suhtautua ihmisiin.

Toinen Kanteleen päätöksiin vaikuttanut asia oli hänen lähetyskutsumuksensa. Kantele oli kiinnostunut lähetystyön tekemisestä toimiessaan Pasilan esikaupunkipappina. Yhteinen kutsumus sai Väinö ja Signe Kanteleen lähtemään kaukaiseen Kiinaan levittämään kristinuskoa. Kantele uskoi tekevänsä Jumalan työtä. Hän koki työn itselleen rakkaaksi ja tärkeäksi. Vaikeina

aikoina hän rohkaisi itseään ajattelemalla, että Jumala pitää hänestä huolen. Lisäksi Kantele ajatteli olevansa Jumalan tahdon välikappale. Kun lähtöaiheet kevään 1951 aikana raukesivat useaan otteeseen, Kantele uskoi, että Jumalalla oli syynsä pitää hänet vielä Kiinassa, vaikka Kantele itse olisi ollut valmis lähtemään.

Vaikka Kantele kirjoitti luottamuksestaan Jumalaan ja käytti hyväkseen kaikki tilaisuudet puhua Raamatusta ja kristinuskosta, hän koki silti olevansa heikko uskossaan. Kantele soimasi omaa epäuskoisuuttaan. Hän koki, ettei ollut erityisen hyvä kristitty tai pappi, mutta toivoi silti voivansa kelvata Jumalalle. Suurimmat epäuskon hetket vaikuttavat kuitenkin olleen ohimeneviä, jotka syntyivät ulkoisen tilanteen kiristyessä nopeasti. Pieni epävarmuus vaikuttaa kalvaneen Kanteletta jatkuvasti. Hän sopeutui kuitenkin kohtalaisen nopeasti uusiin tilanteisiin rajoituksineen ja jatkoi työtään mahdollisuuksien mukaan. Aivan työ kautensa lopulla hän vaikuttaa löytäneen jonkinlaisen sisäisen tasapainon ja varmuuden siitä, että toimi oikein. Hän tunsikin, että Kiina oli toistaiseksi sulkeutunut lähetystyöltä, ja ettei maan avautumista uudelleen tulisi näkemään kovin pian. Silti hän ajatteli, että uskon siemen oli saatu kylvettyä ja se jatkaisi olemassaoloaan Kiinassa. Hän toivoi Suomeen palattuaankin, että lähetystyön tukijat muistaisivat Kiinan seurakuntia rukouksissaan.

6. Lyhenteet

CIM	<i>China Inland Mission</i> , Kiinan Sisämaanlähetys
diss.	dissertation, akateeminen väitöskirja
HS	Helsingin Sanomat
Ht	Helsingin Yliopiston kirjasto. Keskustakampuksen kirjasto, teologia
KA	Kansallisarkisto
Km	Kotimaa
LLK	Lestadiolaisen Lähetysyhdistyksen Keskusliitto
LML	Luterilainen Maailmanliitto
LS	Suomen Lähetysseuran
LWF	<i>Lutheran World Federation</i> , LML
OMF International	<i>Overseas Missionary Fellowship International</i>
NMKY	Nuorten Miesten Kristillinen Yhdistys
ptk.	pöytäkirja
SKHS	Suomen Kirkkohistoriallinen Seura
SKHST	Suomen Kirkkohistoriallisen Seuran toimituksia
SLA	Suomen Lähetysseuran arkisto
SLL	Suomen Laestadiolainen Lähetysyhdistys
SLLH	Suomen Lähetysseuran Lestadiolainen Haaraosasto
SLS	Suomen Lähetysseura
SLS VK	Suomen Lähetysseuran vuosikertomus vuoteen 1945 saakka, vuodesta 1947 alkaen Suomen Lähetysseuran vuosikirja <i>Kaikkeen maailmaan</i>
STKS	Suomalainen Teologinen Kirjallisuusseura
STKSJ	Suomalaisen Teologisen Kirjallisuusseuran julkaisuja
VÄ	Vartijan Ääni
YK	Yhdistyneet Kansakunnat
YMCA	<i>Young Men's Christian Association</i> , NMKY

7. Lähteet ja kirjallisuus

Lähteet

Painamattomat lähteet

Kansallisarkisto, Helsinki	KA
Suomen Lähetysseuran arkisto	SLA
Työntekijämatrikkeli 1868–1919	Ad 2
Mieslähetysskoulun matrikkeli ja arvostelukirja 1897–1929	Ad 3
Naislähetysskoulun matrikkeli 1906–1928	Ad 5
Työntekijäluettelo 1858–1968	Ba 2
Johtokunnan pöytäkirjat 1947–1951	Cbb 44–48
Kiinan lähettien kokousten pöytäkirjat 1948–1951	Hia 14–15
Signe ja Väinö Kanteleen kokoelmat	
Signe ja Väinö Kanteleelle työtovereilta ja ystäviltä saapuneet kirjeet 1917–1951	Hp 13
Väinö Kanteleen kirjeet omaisilleen 1940–1951	Hp 16
Väinö Kanteleen käsikirjoituksia	Hp 17
Kartat ja piirrokset	I
Muut kartat 1924 ja päiväämättä	Ia 3

Painetut lähteet

25 vuotta Kiinassa
1927 25 vuotta Kiinassa. Muistojulkaisu Suomen Lähetysseuran työstä vv. 1902–1927. Helsinki: SLS.

Auno, Eliel A.
1927 Laestadiolaisen kristillisyyden lähetystyö Kiinassa. – 25 vuotta Kiinassa. Muistojulkaisu Suomen Lähetysseuran työstä vv. 1902–1927. Helsinki: SLS.

Kantele, Väinö
1925 Kiinan opiumitaistelu. Helsinki: SLS.
1927 Oloista ja tavoista Kiinassa. – 25 vuotta Kiinassa. Muistojulkaisu Suomen Lähetysseuran työstä vv. 1902–1927. Helsinki: SLS.
1948 Ystäviäni Kiinan sydänmailla. Helsinki: SLS.
1949 Köpenhamn – Bangkok. – Över rymd och vidd. Minnesruna över efterkrigstidens första missionärsresor. [Helsingfors]: Finska Missionssällskapet.

Korhonen, Armas
1927 Kesäsiirtolat. – 25 vuotta Kiinassa. Muistojulkaisu Suomen Lähetysseuran työstä vv. 1902–1927. Helsinki: SLS.

Sihvonen, Erland

1927 Lähetystyömme alkuvaiheet. – 25 vuotta Kiinassa. Muistojulkaisu Suomen Lähetysseuran työstä vv. 1902–1927. Helsinki: SLS.

SLS VK

1915–1923 Suomen Lähetysseuran 57.–65. vuosikertomus. Helsinki: SLS.

1936–1939 Suomen Lähetysseuran 78.–81. vuosikertomus. Helsinki: SLS.

1940–1945 Suomen Lähetysseuran vuosikertomus. Helsinki: SLS.

1947–1952 Kaikkeen maailmaan. Suomen Lähetysseuran vuosikirja. Helsinki: SLS.

Sanoma- ja aikakauslehdet

Kursivoiduista vuosikerroista on luettu läpi systemaattisesti jokainen numero.

Km Kotimaa 1951.

Life Life Magazine 1951.

LS Suomen Lähetys-sanomat 1948–1956.

VÄ Vartijan Ääni 1948–1951.

Kirjallisuus

Airaksinen, Tiina Helena

2005 Love Your Country on Nanjing Road: the British and the May Fourth Movement in Shanghai. Renvall Institute Publications 19. Helsinki: Renvall Institute.

Aittola, Marjatta

2007a Tuli syttyy – Lähetys-harrastuksen herääminen. – Sata lähetyksen vuotta. Lestadiolainen Uusheräys suomalaisen lähetyksen rintamassa. Kurikka: Lestadiolainen Uusheräys.

2007b Toiveikkaasti alkanut työvaihe 1946–1953. – Sata lähetyksen vuotta. Lestadiolainen Uusheräys suomalaisen lähetyksen rintamassa. Kurikka: Lestadiolainen Uusheräys.

Austin, Alvyn

2007 China's Millions. The China Inland Mission and Late Qing Society, 1832–1905. Studies in the History of Christian Missions. Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Company.

Blecher, Marc

1986 China. Politics, Economics and Society. Iconoclasm and Innovation in a Revolutionary Socialist Country. London: Frances Pinter.

Chesneaux, Jean

1979 China. The People's Republic, 1949–1976. Hassocks: The Harvester Press.

Chesneaux, Jean & Le Barbier, Françoise & Bergère, Marie-Claire

1977 China from the 1911 revolution to liberation. New York: Pantheon Books.

- Cheung, David
2004 Christianity in Modern China. The Making of the First Native Protestant Church. Leiden: Koninklijke Brill.
- China Mission Handbook
1989 The China Mission Handbook. A Portrait of China and Its Church. Hongkong: Chinese Church Research Center.
- Dobrovskaja, Dina V.
2001 The Russian Orthodox Church in China. – China and Christianity. Burdened Past, Hopeful Future. New York: An East Gate Book.
- Eirola, Martti
2008 Edistivätkö suomalaiset lähetysaarnajat siirtomaavaltaa Saksan Lounais-Afrikassa? – Uskoa teoiksi 150 vuotta. Suomen Lähetysseura 1859–2009. Helsinki: SLS.
- Hovila-Helminen, Liisa
2008 ”Te olette nyt samalla tiellä kuin teidän esi-isänne”. Nykynamibiaalaisia näkökulmia Ambomaan-työn alkuvaiheisiin. – Uskoa teoiksi 150 vuotta. Suomen Lähetysseura 1859–2009. Helsinki: SLS.
- Huang, Paulos
2008 Muutoksen tuulia. Kristillisen lähetystyön tulevaisuudennäkymiä Kiinassa. – Uskoa teoiksi 150 vuotta. Suomen Lähetysseura 1859–2009. Helsinki: SLS.
- Huhta, Ilkka
2008 Suomalaisuusaate ja Suomen Lähetysseuran synty. – Uskoa teoiksi 150 vuotta. Suomen Lähetysseura 1859–2009. Helsinki: SLS.
- Huotari, Tauno-Olavi
1990a Kiinan historian vaiheita. – Kiinan kulttuuri. Helsinki: Otava.
1990b Aatteet ja uskonnot. Läntiset uskonnot. – Kiinan kulttuuri. Helsinki: Otava.
- Idän myrskypilven alla
2002 Idän myrskypilven alla. Suomen Lähetysseuran työ Kiinassa 1901–1953. Sata vuotta suomalaista lähetystyötä III. Helsinki: SLS.
- Ijäs, Matti
2002 Suomalaiset lähetystyöntekijät papiston kouluttajina Kiinassa 1913–1948. – Idän myrskypilven alla. Suomen Lähetysseuran työ Kiinassa 1901–1953. Sata vuotta suomalaista lähetystyötä III. Helsinki: SLS.
2008 Manner-Kiina sulkeutuu. Uusia ovia lähetystyöhön Taiwanissa ja Hongkongissa. – Uskoa teoiksi 150 vuotta. Suomen Lähetysseura 1859–2009. Helsinki: SLS.
- Junttila, Reino

- 2007 Kiinan-työn lähtökohtia. – Sata lähetyksen vuotta. Lestadiolainen Uusheräys suomalaisen lähetystyön rintamassa. Kurikka: Lestadiolainen Uusheräys.
- Ka-che Yip
2003 China and Christianity: Perspectives on Missions, Nationalism, and the State in the Republican Period, 1912–1949. – Missions, Nationalism, and the End of Empire. Cambridge: Wm. B. Eerdmans Publishing Co.
- Karvonen, Hanna
1996 Päivö Parviainen SLS:n lähetystyöntekijänä Kiinassa vuosina 1946–1953. Yleisen kirkkohistorian pro gradu -tutkielma. Ht.
- Kuujo, Erkki
1979 90 vuotta NMKY työtä. Helsingin Nuorten Miesten Kristillisen Yhdistyksen historia. Helsinki: NMKY.
- Lauha, Aila
1990 Suomen kirkon ulkomaansuhteet ja ekumeeninen osallistuminen 1917–1922. SKHST 150. Diss. Helsinki. Helsinki: SKHS.
- Li, Tiangang
2001 Chinese Renaissance: The Role of Early Jesuits in China. – China and Christianity. Burdened Past, Hopeful Future. New York: An East Gate Book.
- Lund, Pekka
2006 Kuilun reunalla. Suomen Lähetysseura Kiinassa 1926–1929. Diss. Helsinki. Helsinki: SLS.
2008a Jumalan kannattelu. Tutkimus kristillisen vakaumuksen vaikutuksesta lähetystyön kriisin käsittelyyn Kiinassa 1920-luvulla. STKSJ 256. Helsinki: STKS.
2008b Suomen Lähetysseura Kiinassa 1900-luvun alkupuolella. – Uskoa teoiksi 150 vuotta. Suomen Lähetysseura 1859–2009. Helsinki: SLS.
- Lutz, Jessie G.
2001 China and Protestantism: Historical Perspectives, 1807–1949. – China and Christianity. Burdened Past, Hopeful Future. New York: An East Gate Book.
- Manninen, Antti
2008 Lähetysaarnaja Väinö Kantele pääsi Life-lehden kansikuvaan. – Kenen kadulla asut? – HS.
- Moise, Edwin E.
1986 Modern China. A history. The present and the Past. London & New York: Longman.
- Morton, W. Scott & Lewis, Charlton M.

- 2004 China. Its History and Culture. Fourth edition. [New York]: McGraw-Hill Companies.
- Mäkelä, Saara
2010 "Mikä ihana kuva: isä, äiti ja lapset Herran työssä." Lähetystyöntekijöiden perhe-elämä Kiinassa 1910- ja 1920-luvuilla. Yleisen kirkkohistorian pro gradu -tutkielma. Ht.
- Nikkilä, Kaisa
2000 Kristillinen usko ja Kiinan salattu viisaus. Toivo Koskikallion teologia ja sen kiinalainen konteksti. Diss. Helsinki. Helsinki: Yliopistopaino.
2002 Kiinan-työ muuttuvassa poliittisessa tilanteessa 1927–1935. – Idän myrskypilven alla. Suomen Lähetysseuran työ Kiinassa 1901–1953. Sata vuotta suomalaista lähetystyötä III. Helsinki: SLS.
- Nikkilä, Pertti
2002 Sodan jaloissa 1936-1945. – Idän myrskypilven alla. Suomen Lähetysseuran työ Kiinassa 1901–1953. Sata vuotta suomalaista lähetystyötä III. Helsinki: SLS.
- Nordstokke, Kjell
2008 Ekumeeninen kumppanuus lähetystyössä. – Uskoa teoiksi 150 vuotta. Suomen Lähetysseura 1859–2009. Helsinki: SLS.
- Pappismatrikkeli
1953 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon seurakuntien ja papiston matrikkeli. Helsinki: Suomen kirkon pappisliitto.
- Reller, Jobst
2008 Hermannsburg – Helsinki. Saksan luterilaiset tukena Suomen Lähetysseuran alkuvaiheissa. – Uskoa teoiksi 150 vuotta. Suomen Lähetysseura 1859–2009. Helsinki: SLS.
- Remes, Viljo
2008 Suomen Lähetysseuran työ talvi- ja jatkosotien aikana. – Uskoa teoiksi 150 vuotta. Suomen Lähetysseura 1859–2009. Helsinki: SLS.
- Saarilahti, Toivo
1960 Suomen Lähetysseuran työ Kiinassa vuosina 1901–1926. – Idän myrskypilven alla. Suomen Lähetysseuran työ Kiinassa 1901–1953. Sata vuotta suomalaista lähetystyötä III. Helsinki: SLS.
2002 Lupaavasti alkanut uusi työvaihe Sisä-Kiinassa 1946–1953. – Idän myrskypilven alla. Suomen Lähetysseuran työ Kiinassa 1901–1953. Sata vuotta suomalaista lähetystyötä III. Helsinki: SLS.
- Sata lähetyksen vuotta
2007 Sata lähetyksen vuotta. Lestadiolainen Uusheräys suomalaisen lähetystyön rintamassa. Kurikka: Lestadiolainen Uusheräys.
- Schlunk, Martin

- 1973 Kristillisen lähetystyön historia. Helsinki: SLS.
- Semple, Rhonda Anne
2003 *Missionary Women. Gender, Professionalism and the Victorian Idea of Christian Mission.* Woodbridge. The Boydell Press.
- Silvola, Kalevi
2007 *Tuli syttyi ja polttaa yhä. – Sata lähetyksen vuotta. Lestadiolainen Uusheräys suomalaisen lähetystyön rintamassa.* Kurikka: Lestadiolainen Uusheräys.
- Teinonen, Seppo A.
1975 *Teologian sanakirja.* Helsinki: Kirjaneliö.
- Thomson, James C. Jr.
1969 *While China Faced West. American Reformers in Nationalist China, 1928–1937.* Cambridge: Harvard University Press.
- Tiedemann, R. G.
1999 *China and its neighbours. – A World History of Christianity.* London: Cassell.
- Ting, K. H.
2004 *My View of Three-Self Education. – Chinese Theological Review* 18.
- Uola, Mikko
1995 *Suomi ja keskuksen valtakunta. Suomen suhteet Kiinan tasavaltaan 1919–1949.* Diss. Turku. [Rauma]: [Mikko Uola].
- Vasko, Timo
2003 *Missiologia ja uskonnot. Johdatus missiologiaan ja uskontoteologiaan.* Helsinki: Yliopistopaino.
- von Collani, Claudia
2001 *China in the German “Geistesgeschichte” in the Seventeenth and Eighteenth Centuries. – China and Christianity. Burdened Past, Hopeful Future.* New York: An East Gate Book.
- Wickeri, Philip L.
2007 *Reconstructing Christianity in China. K. H. Ting and the Chinese Church.* American Society of Missiology Series 41. New York: Orbis Books.
- Witek, John W. SJ
2001 *Christianity and China: Universal Teaching from the West. – China and Christianity. Burdened Past, Hopeful Future.* New York: An East Gate Book.
- Yamamoto Sumiko

- 2000 History of Protestantism in China. The Indigenization of Christianity. Tokyo: Tōhō Gakkai (The Institute of Eastern Culture).
- Yates, Timothy
1994 Christian Mission in the Twentieth Century. Cambridge: Cambridge University Press.
- Zürcher, Erik
2001 China and the West: The Image of Europe and Its Impact. – China and Christianity. Burdened Past, Hopeful Future. New York: An East Gate Book.

8. Henkilöhakemisto

Tähän liitteeseen on koottu tutkielmassa esiintyvät henkilöt pois lukien tutkijat, jotka mainitaan kirjallisuusluettelossa. Henkilöistä on ilmoitettu tutkimuksen kannalta olennaisimmat perustiedot sekä sivunumerot, joilla henkilöt on mainittu. Sivunumerot on merkitty kursiivilla. Tiedot on koottu valtaosin SLS:n työntekijämatrikkeleista, pappismatrikkeleista, Lundin väitöskirjasta (2006) sekä teoksesta Idän myrskypilven alla (2002).

Ahde, Aino Sofia

Syntynyt 2.10.1892. Lääketieteen lisensiaatti, työskennellyt Tsingšhin sairaalassa. Kiinassa 1923–1929, 1931–1937, 1946–1949. 35, 37.

Ahlskog, Ruben

Pastori. Lähetetty Amerikkaan lähetystyöhön 1948. 26.

Aleksanteri II

Venäjän keisari ja Suomen suuriruhtinas vuosina 1855–1881. 12.

Bergström, Regina Maria

Syntynyt 12.2.1894. Käynyt kirjanpitokursseja. Toiminut SLS:n rahastonhoitajana Hunanissa. Kiinassa 1925–1930, 1931–1937, 1946–1949. 37.

Chang

Kiinalainen tuomari Yungšunissa. 62.

Flinck, Arvid

Syntynyt 30.8.1889. Lähetysaarnaja, pastori. Kiinassa 1921–1928, 1932–1937, 1946–1949. Tayungin asemanhoitajana 1925–1928. Lähetysalueen esimiehenä 1947–1949. 22, 34–35, 37–38, 42.

Gummerus, Jaakko

Porvoon piispa 1920–1923. Siirretty Tampereen hiippakuntaan 1.12.1923, piispana siellä vuosina 1923–1933. 19.

Hsy Hantsen

Kiinalainen evankelista ja pastori Tsingšissä ja Yungšunissa. 28–29, 36, 41, 51, 62–63, 65–66, 71, 76, 78.

Hyvönen, Elina

Syntynyt 17.3.1907. Sairaanhoitaja. Kiinassa 1946–1949. 27–28, 31.

Kantele, Aina Vilhelmina

o.s. Ruth. Väinö Kanteleen äiti. 15.

Kantele, Hanno

Syntynyt vuonna 1925. Väinö ja Signe Kanteleen lapsi. 20.

Kantele, Kaisu

Syntynyt 1.10.1914. Väinö ja Signe Kanteleen lapsi. 16, 20.

Kantele, Liimi

Syntynyt joulukuussa 1922. Väinö ja Signe Kanteleen lapsi. 20.

Kantele, Liisa

Syntynyt ja kuollut kuukauden ikäisenä toukokuussa vuonna 1918. Väinö ja Signe Kanteleen lapsi. 20.

Kantele, Maija-Leena

Syntynyt 25.9.1920. Väinö ja Signe Kanteleen lapsi. 20.

Kantele, O. J.

Lehtori. Väinö Kanteleen isä. 15.

Kantele, Saara Ilona

- Syntynyt 8.8.1916. Väinö ja Signe Kanteleen lapsi. *17, 20.*
- Kantele, Signe Salome
o.s. Heikinheimo (aiemmin Heikel). Syntynyt 29.11.1890.
Sairaanhoitaja. Avioitunut Väinö Kanteleen kanssa 26.2.1913.
Kiinassa 1915–1923. Toiminut kotimaassa Lasten Lähetyslehden
päätoimittajana. *3–4, 16, 26, 28–29, 34, 40–41, 43, 51, 65, 70, 76,
80.*
- Kantele, Sirkka
Syntynyt vuonna 1927. Väinö ja Signe Kanteleen lapsi. *20.*
- Kantele, Väinö Vilhelm
Syntynyt 13.8.1882. Ylioppilas 1901. Vihitty papiksi 1905.
Työskennellyt pappina Pasilassa ja Diakonissalaitoksella,
kirkkoherrana Vanajassa ja Jämsänkoskella. Kiinassa 1915–1923,
1936–1946, 1948–1951. Tzelin asemanhoitajana 1917–1923.
Toiminut SLL:n palveluksessa 1948–1951. *1–8, 13, 15–20, 22–23,
25–37, 39–55, 57–81.*
- Kekkonen, Urho Kaleva
Syntynyt 3.9.1900. Suomen tasavallan presidentti vuosina 1956–
1981. *50.*
- Klockars, Birgit
Suomalainen Pelastusarmeijan työntekijä Hongkongissa. *47.*
- Korhonen, Armas Robert
Syntynyt 11.9.1898. Vihitty papiksi 1924, opiskellut Iso-
Britanniassa Kingsmeadin opistossa. Kiinassa 1925–1932, 1934–
1946. Tzelin asemanhoitajana 1928–1929, Tayungin
asemanhoitajana vuodesta 1929. Šekoun seminaarin opettajana
1935–1937. *22.*
- Koskikallio, Juho Toivo
Syntynyt 26.10.1889. Lähetysaarnaaja, pastori, rovasti. Kiinassa
1920–1928, 1930–1935, 1937–1947. Myöhemmin lähetystyössä
Hongkongissa ja Taiwanissa. Tzelin asemanhoitajana 1922–1928,
lähetysalueen esimiehenä 1925–1928, 1937–1947. *6–7.*
- Koskikallio, Selma Inkeri
o.s. Haahti. Syntynyt 14.1.1892. Sairaanhoitaja. Kiinassa 1920–
1928. *20.*
- Koskinen, Eero Viktor
Syntynyt 12.5.1891. Diakoni, lähetysaarnaaja. Kiinassa 1920–1925,
1929–1936, 1937–1939, 1946–1949. Tayungin asemanhoitajana
1922–1924, Tzelin asemanhoitajana vuodesta 1929. *37–38.*
- Kungfutse
Noin vuosina 551–479 eaa. elänyt kiinalainen filosofi, jonka
opetuksiin merkittävä kiinalainen uskonto kungfutselaisuus
perustuu. *46.*
- Laestadius, Lars Levi
1800-1861 elänyt ja Pohjois-Suomessa vaikuttanut kirkkoherra.
Hänen 1840-luvulla pitämänsä saarnat saivat aikaan herätysliikkeen,
joka tunnetaan lestadiolaisuutena. *5.*
- Lee, Tom
Basel Mission -järjestön työntekijä Hongkongissa. *55.*
- Leppiniemi, Iida Sofia

- Syntynyt 27.1.1899. Kättilö. Toiminut SLLH:n/SLL:n palveluksessa. Kiinassa 1923–1930, 1931–1938, 1946–1949. *26–31, 35–36, 59, 75–76.*
- Li
Kiinalainen evankelista ja pastori. *19.*
- Liu Auren
Seurakuntavanhin Yungšunissa. *40.*
- Meedar, Martin
Syntynyt 29.9.1875. Maanviljelijä, lähetyssaarnaaja, pappistutkinto Virossa 1926. Kiinassa 1904–1912, 1913–1923, 1928–1938. Tayungin asemanhoitajana 1906–1912, 1913–1922. Lähetysalueen esimiehenä 1920–1922, 1928–1937. *17–18, 22.*
- Mao Zedong
Syntynyt 26.12.1893. Kiinan kommunistisen puolueen johtaja perustamisvuodesta 1927 asti. Perusti Kiinan kansantasavallan 1949. Johti Kiinaa 1949–1976. *1–2, 13, 20, 23, 31, 33, 39, 44, 50, 75, 77.*
- Ojanperä, Jaakko
Syntynyt 16.9.1882. Lähetyssaarnaaja. Kiinassa 1913–1922, 1923–1927, 1928–1934. Yungshuenin asemanhoitajana 1917–1922, 1925–1927, 1928–1934, Tayungin asemanhoitajana 1923–1925. Toiminut SLLH:n palveluksessa. *36.*
- Ojanto, Juho
Syntynyt 1.10.1905. Lähetyssaarnaaja. Kiinassa 1994–1947. *49.*
- Olson, Arthur
LML:n Kiinan-työn johtaja Hongkongissa 1900-luvun puolivälissä. *72.*
- Parviainen, Väinö Päivö Ilmari
Syntynyt 19.6.1912. Pastori. Kiinassa 1946–1953. Lähetysalueen esimiehenä 1950–1953. *1–2, 7, 23, 37, 40–43, 45, 48–49, 51–53, 55, 64–67, 70–71, 73, 77–78, 80.*
- Pong
Sokea kiinalaisvanhus Yungšunin seurakunnassa. *60.*
- Rönkkömäki, Alli Hildur
Syntynyt 27.9.1910. Diakoni. Kiinassa 1946–1949. Toiminut SLL:n palveluksessa. *26–28, 35–36, 75.*
- Saarilahti, Kustaa Adolf
Syntynyt 10.8.1883. Pastori. Kiinassa 1912–1920. Tsingshin asemanhoitajana, koulun tarkastajana ja lähetysalueen esimiehenä 1914–1920. Toiminut Väinö Kanteleen kolmannen lähetyskauden aikana SLS:n apulaisjohtajana. *38.*
- Saloheimo, Eeva Inkeri
Syntynyt 30.5.1910. Lääketieteen lisensiaatti. Kiinassa 1946–1949. *27.*
- Shenmei
Kanteleen kiinalainen palvelija Yungšunissa. *41.*
- Sjöblom, Christian Johannes (Hannes)
Syntynyt 6.2.1874. Filosofian kandidaatti, pastori. Kiinassa 1901–1906, 1912–1915. Tsingshin asemanhoitajana ja lähetysalueen esimiehenä 1902–1906, 1912–1913, 1914–1915. Šekoun seminaarin opettajana 1913–1914. *11–13.*
- Sun Yat-sen

- Kiinan tasavallan presidentti ja Guomindang-puolueen johtaja vuosina 1912–1925. *17, 20, 31.*
- Tarkkanen, Matti
Syntynyt 31.10.1862. Pastori. SLS:n lähetysjohtaja vuosina 1914–1933. *19.*
- Taylor, James Hudson
Englantilainen lähetyssaarnaaja. Kiinan Sisämaanlähetyksen perustaja. *11.*
- Tsiang Kai-šek
Sun Yat-senin seuraaja Kiinan presidenttinä ja Guomindangin johtajana vuosina 1925–1949. Pakeni kommunisteja Taiwanille hallituksensa kanssa keväällä 1949. *20, 31–33, 39, 75.*
- Vapaavuori, Tuure
Syntynyt 10.6.1905. Pastori. SLS:n lähetysjohtaja vuosina 1946–1955. *38, 40.*
- Vihervaara, Elna
Syntynyt 4.2.1895. Lähetystyöntekijä. Kiinassa 1920–1926, 1928–1935, 1946–1949. Myöhemmin lähetystyössä Taiwanissa. *38.*
- Wang
Kiinalainen opettaja Yungšunissa. *63.*
- Y Te-kuei
Kiinalainen pastori Tsingšissä. Toiminut kirkkohallituksen jäsenenä ja puheenjohtajana. *42, 45, 48, 52.*